TÜRKİYE'DE 1970 SONRASI KURULAN KOALİSYON HÜKÜMETLERİNDE DEMOKRASİ ANLAYIŞI

Nilay Kazdal
161145109
Orcid: 0000-0002-8477-6265

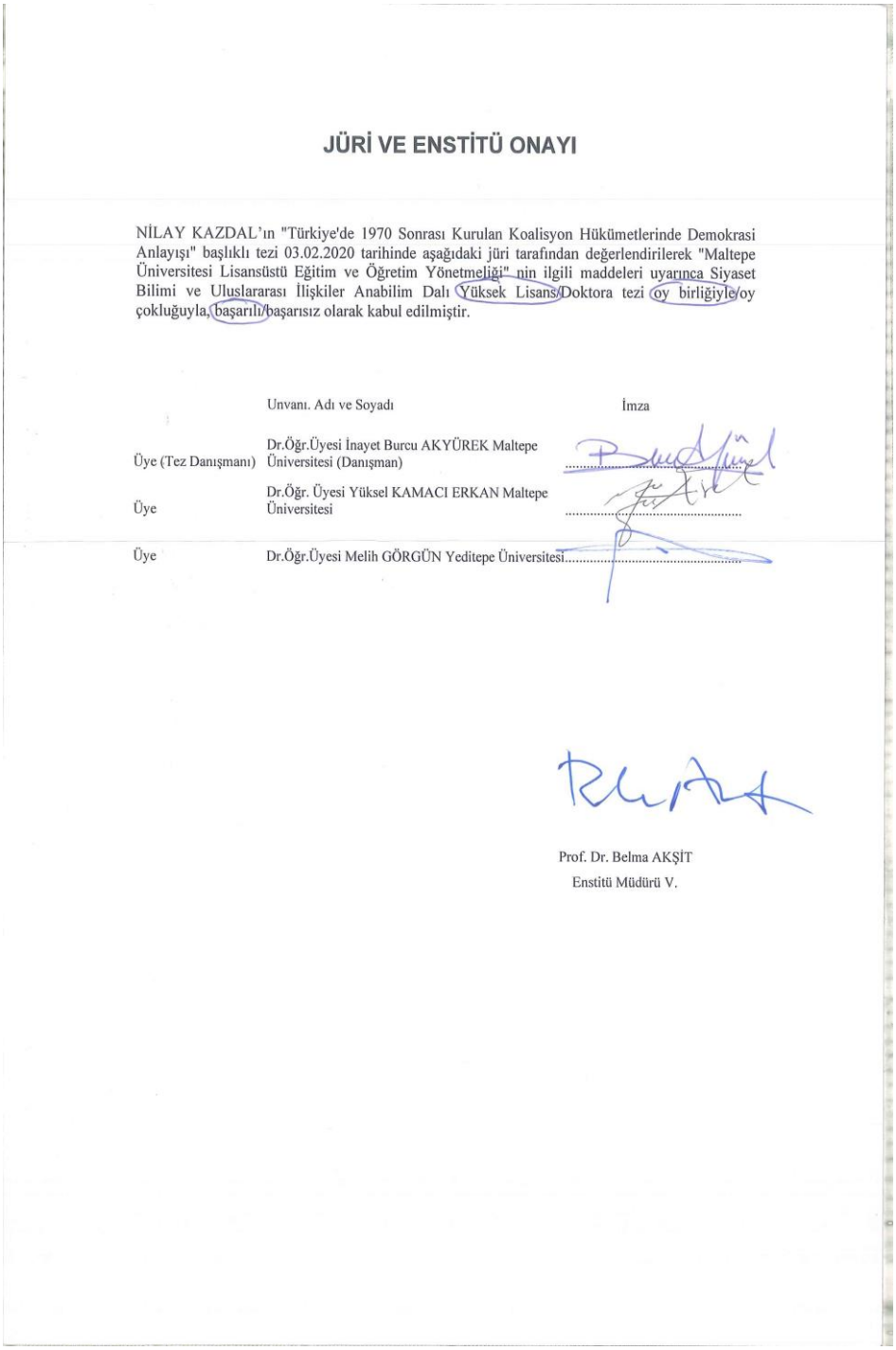
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğretim Üyesi İnayet Burcu Akyürek

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat, 2020

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

NİLAY KAZDAL'ın "Türkiye'de 1970 Sonrası Kurulan Koalisyon Hükümetlerinde Demokrasi Anlayışı" başlıklı tezi 03.02.2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Dr.Öğr.Üyesi İnayet Burcu AKYÜREK Maltepe Üniversitesi (Danışman)	
Üye	Dr.Öğr. Üyesi Yüksel KAMACI ERKAN Maltepe Üniversitesi	
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Melih GÖRGÜN Yeditepe Üniversitesi	

Prof. Dr. Belma AKŞİT
Enstitü Müdürü V.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

maltepe üniversitesi	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-173
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	23.01.2020
		Revizyon No	01
		Sayfa	1

03/02/2020

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bulguların sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Nilay Kazdal

Hazırlayan: Enstitü Sekreterliği	Onaylayan: Kalite Yönetim Koordinatörlüğü

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecimde önerileri ve yol göstermeleri ile bana tezimde yardımcı olan Dr. İnayet Burcu Akyürek'e ve her konuda benden desteğini esirgemeyen aileme ve sevdiklerime çok teşekkür ederim.

Nilay Kazdal

Şubat, 2020

ÖZ

TÜRKİYE'DE 1970 SONRASI KURULAN KOALİSYON HÜKÜMETLERİNDE DEMOKRASİ ANLAYIŞI

Nilay Kazdal
Yüksek Lisans Tezi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Uluslar arası İlişkiler Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İnayet Burcu Akyürek
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020

Koalisyon olgusu Türkiye tarihinde sıkça karşılaştığımız bir olgudur. Koalisyon Hükümetleri ilk olarak 1960'lı yıllarda ortaya çıkan hükümet krizinde bir çözüm yolu olarak denenmiş olmakla birlikte 1970'li ve 1990'lı yıllarda da karşımıza çıkmıştır. Bu çalışmanın amacı koalisyon olgusu ile birlikte özel olarak 1970 sonrası Türkiye'de kurulan Koalisyon hükümetlerinin demokrasi anlayışını irdeleyerek bir noktaya ulaşmaktır.

Koalisyon Hükümetleri çoğunluk hükümetlerinin kurulmasının zor olduğu durumlarda bir alternatif olarak görülmüş bir yöntem olmakla birlikte koalisyon oluşturan siyasi partiler birtakım sorunlar yaşamıştır.

Tezin ilk bölümünde koalisyon olgusu, koalisyon hükümetlerinin nitelikleri, parti ve seçim sistemleri irdelenmiştir. İkinci bölümde 1970-1980 yılları arasında kurulan koalisyon hükümetlerinin demokrasi konusunda attığı adımlar, demokrasi alanında karşılaştığı sorunlar, kurulan koalisyonun demokrasiye katkılarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise 1990-2000 yılları arasında kurulan koalisyon hükümetlerinin demokrasiyi sağlamlaştırmak için gerçekleştirdiği icraatlar, bu icraatların sonuçları, bu dönemde kurulan hükümetlerin demokrasi özelinde karşılaştığı sonuçlar aktarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Koalisyon Hükümetleri, Demokrasi, Demokratikleşme

ABSTRACT

INSIGHTS ON DEMOCRACY IN COALITION GOVERNMENTS FORMED IN TURKEY AFTER 1970

Nilay Kazdal
Master'sThesis
Department of Political Science and International Relations
PoliticalScienceand International Relations Programme
Advisor: Asst. Prof. İnayet Burcu Akyürek
Maltepe University Graduate School, 2020

The phenomenon of coalition governments is a prevalent phenomenon in Turkey's history. Having first emerged as solution method during the government crises of the 1960s, it has also been widespread in the 1970s and 1990s. The aim of this study is to reach a conclusion by analyzing both the phenomenon of coalitions, and the understanding of democracy in coalition governments formed in Turkey after 1970.

Coalition governments have traditionally been seen as an alternative method in cases where a majority government was unable to be formed - though problems have also been widespread between the different political parties forming coalitions. Even though the main aim in these governments were shown to be "materializing democracy", the ultimate goal has been staying in power.

The first section of the thesis is an analysis of the coalition phenomenon, the qualities of coalition governments and party and election systems. The second section includes an account of the democratic steps taken by the coalition governments formed in Turkey between 1970 and 1980, as well as the problems faced by and the accomplishments made by these coalition governments. The third section covers the accomplishments of the coalition governments formed between 1990 and 2000 to enhance democracy, the results of these contributions and the problems faced by these governments in terms of democratization.

Keywords: Coalition Governments, democracy, democratization

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ v
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER vii
TABLOLAR LİSTESİ ix
GRAFİKLER LİSTESİ x
KISALTMALAR xi
ÖZGEÇMİŞ xiii
BÖLÜM 1.GİRİŞ 1
BÖLÜM 2. KOALİSYON, SİYASİ PARTİLER VE KOALİSYON HÜKÜMETLERİ 5

2.1. Koalisyon Kavramı 5
2.2. Koalisyon ve Demokrasi 6
2.2.2. Demokrasi Kavramına İlişkin Dünyadaki Genel Görüş 8
2.2.3. Koalisyon Kuramları 9

2.2.3.1. Asgari Çoğunluklu Koalisyonlar 9
2.2.3.2. Asgari Büyüklükte Koalisyonlar 10
2.2.3.3. Asgari Sayıda Partiden Oluşan Koalisyonlar 10
2.2.3.4. Asgari Çeşitliliğe Sahip Koalisyonlar 11
2.2.3.5. Asgari Çoğunluklu Bağlantılı Koalisyonlar 11

2.3. Siyasi Partiler İle Koalisyon İlişkisi 11
2.3.1. Parti Sistemleri 12

2.4. Seçim Sistemleri Ve Koalisyon Etkileşimi 14
2.5. Koalisyon Hükümetlerinin Kurulma Nedenleri Ve Nitelikleri 17
2.6. Siyasi Partiler Koalisyonlarda Güçlerini Nasıl Gösterirler? 17
2.7. Koalisyon Hükümetlerinin Ortakları Arasındaki İlişkiler Ve Hükümet Ortaklarının Kazançları 18
2.8. Parlamenter Demokrasilerde Koalisyonlar İle Hükümet Arasındaki İlişki 20
2.9. Türkiye'de Kurulan Koalisyon Hükümetleri'nin Kurulma Ve Sona Erme Gerekçeleri 20
2.9.1. Birinci Dönem Koalisyonlar (1961-1965) 20
2.9.2. İkinci Dönem Koalisyonlar (1974-1979) 23
2.9.3. Üçüncü Dönem Koalisyonlar (1991-2002) 28

BÖLÜM 3.TÜRKİYE'DE 1970-1980 YILLARI ARASINDA KURULAN KOALİSYON HÜKÜMETLERİ 33

3.1. AP-CGP-Bağımsızlar Koalisyonu 37
3.2. CHP-MSP Koalisyonu 40
3.3. Milliyetçi Cephe (AP-MSP-CGP-MHP) Koalisyonu 46
3.4. II. Milliyetçi Cephe (AP-MSP-MHP) Koalisyonu 54

3.5. İkinci Ecevit Koalisyon (CHP-CGP-DP-BAĞ) Hükümeti 55
BÖLÜM 4.TÜRKİYE'DE 1980-2002 YILLARI ARASINDA KURULANKOALİSYON HÜKÜMETLERİ'NDE DEMOKRASİ ANLAYIŞI 60
4.1. 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi 60
4.2.Türkiye'de 1991-2002 Yılları Arasında Kurulan Koalisyon Hükümetleri 65
4.2.1.DYP-SHP Koalisyonu 65
4.2.2. DYP-CHP Koalisyonu 75
4.2.3. ANAP-DYP (ANAYOL) Koalisyonu 75
4.2.4.RP-DYP (REFAHYOL) Koalisyonu 76
4.2.5. ANAP-DSP-DTP (ANASOL-D) Koalisyonu 84
4.2.6. DSP Azınlık Hükümeti 86
4.2.7.DSP-MHP-ANAP (ANASOL-M) Koalisyonu 87
bÖLÜM 5.SONUÇ 90
EK'LER 95
EK-1 95
EK-2 96
EK-3 97
Ek-4 97
KAYNAKÇA 98

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Parlamentodaki sandalyelerin varsayımsal dağılımına göre altı koalisyon kuramının öngördüğü koalisyon hükümetleri. 10

Tablo 2.2. Türkiye'de uygulanan seçim sistemleri sonucu oluşan iktidar yapıları 16

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1. Freedom House Veri Setinde Türkiye 88

KISALTMALAR

ANAP : Ana Muhalefet Partisi
AP : Adalet Partisi
CGP : Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
CIA : Merkezi İstihbarat Teşkilatı
CKMP : Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DEP : Demokrasi Partisi
DGM : Devlet Güvenlik Mahkemesi
DİSK : Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP : Demokrat Parti
DSP : Demokratik Sol Parti
DTP : Demokratik Toplum Partisi
DYP : Doğru Yol Partisi
FİJ : Uluslararası Gazeteciler Federasyonu
FP : Fazilet Partisi
HAMAS : İslami Direniş Hareketi
HEP : Halkın Emek Partisi
HİZBULLAH : Allah'ın Partisi
HP : Halkçı Parti
ILO : Uluslar arası Çalışma Örgütü
IMF : Uluslararası Para Fonu
ISO : Uluslararası Standartlar Teşkilatı
İBDA-C : İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi
MBK : Milli Birlik Komitesi
MC Hükümetleri : Milliyetçi Cephe Hükümetleri
MC : Milliyetçi Cephe
MDP : Milliyetçi Demokrasi Partisi
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
MGK :Milli Güvenlik Kurulu
MHP : Milli Hareket Partisi

MİSK : Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu
MİT : Milli İstihbarat Teşkilatı
MP : Millet Partisi
MSP : Milli Selamet Partisi
PKK : Kürdistan İşçi Partisi
POL-BİR : Polis Birliği
POL-DER : Polis Derneği
RP : Refah Partisi
SHP : Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SKB : Silahlı Kuvvetler Birliği
TCK : Türk Ceza Kanunu
TEDAŞ : Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TİP : Türkiye İşçi Partisi
TİSK : Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOFAŞ : Türk Otomobil Fabrikaları Anonim Şirketi
TÖB-DER : Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜSİAD : Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
YÖK : Yüksek Öğretim Kurumu
YTP : Yeni Türkiye Partisi

ÖZGEÇMİŞ

Nilay Kazdal

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Eğitim

Y.Ls.		Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Ls.	2011	Bilecik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü
Lise	2006	Küçükyalı Rezan Has Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Üsküdar-1989 Cinsiyet: Kadın

Yabancı Diller : İngilizce

e-posta : nilay_kayas@hotmail.com

BÖLÜM 1.GİRİŞ

Çoğunluk hükümetlerinin kurulamadığı çok partili demokratik sistemin uygulandığı ülkelerde koalisyon hükümetleri bir alternatif olarak görülmüştür. Koalisyon hükümetleri Türkiye'de ilk olarak 1960'lı yıllarda kurulmakla birlikte 1970'li ve 1990'lı yıllarda da bu hükümetlerin kurulduğu görülmüştür. Koalisyon hükümetlerinde özellikle iki sorun dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi önemli bakanlıklara hangi siyasi partilerin getirileceği sorunu diğeri ise hükümette, koalisyon protokolünde alınan kararlardan hangilerinin uygulanacağıdır.

Türkiye, Cumhuriyet kurulduktan sonra 27 yıl CHP iktidarıyla ardından da 10 yıl boyunca DP iktidarıyla yönetilmiştir. Türkiye'nin çok partili rejime geçildikten sonra koalisyonla tanışması 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra olmuştur. Çoğunluk hükümeti kurulmadığı dönemlerde iki yöntemden biriyle hükümet kurulmak durumundadır. Bunlardan birincisi azınlık hükümeti diğeri ise koalisyon hükümetidir. Batı demokrasileri incelendiğinde koalisyon hükümetlerinin sıkça kurulduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'de ise kurulan koalisyon hükümetleri, hükümet bunalımını sona erdirmek için kullanılmaktadır. 1970 Askeri Muhtırası ve 1980 Askeri darbesinden sonra kurulan koalisyon hükümetlerinde hedef istikrarı sağlamak ve demokrasiyi gerçekleştirmek olmuştur. 1970-2000'li yıllarda kurulan koalisyon hükümetlerinde demokratikleşmeye önem veren hükümet programları dikkat çeker. Bu çalışmada 1970 sonrası kurulan koalisyon hükümetlerinde demokrasi konusunda ne gibi çalışmalar yapıldığı ve bu hükümetlerin ne ölçüde başarılı olduğu irdelenecek ve demokratikleşme anlamında ne gibi sorunlarla karşılaşıldığı ve hangi noktaya ulaşıldığı konusunda genel bir sonuca varmaya gayret edilecektir.

Koalisyon hükümetleri ile ilgili yapılan çalışmalar, kitaplar incelenmiş ve internetten de konuyla ilgili taramalardan faydalanılmıştır. 1974, 1978, 1979, 1995 ve 1996 yıllarına ait Cumhuriyet gazetesi başta olmak üzere çeşitli gazeteler taranmış ve tez ile ilgili gazete haberlerinden tezin yazılmasında yararlanılmıştır.

Bu çalışma, 1970'li yıllarda kurulan MC Hükümetleri döneminde artan şiddet olaylarının demokrasiye etkilerini ve o dönemde ortaya çıkan siyasal çıkmazı, 1990'lı yıllara geldiğimizde ise demokratikleşme programlarının gerçekleşememe sebepleri ile birlikte insan hakları ve demokrasi alanında ne gibi kararlar alındığını, 28 Şubat postmodern darbenin sebeplerini sonuçlarıyla beraber irdelemeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda cevaplandırılmak istenen sorular şunlardır;

- 1970-2002 yılları arasında kurulan koalisyon hükümetlerinde demokratik bir anlayış benimsenebilmiş midir?
- 1970'li yıllarda gerçekleşen Anarşizm-Faşizm olayları demokrasiyi ne ölçüde etkilemiştir?
- 28 Şubat 1997 Krizi ile demokrasi arasında bir bağ var mıdır?

Koalisyon hükümetleri ile ilgili olarak daha önce yapılan çalışmalar Türkiye'de kurulan bütün koalisyon hükümetlerini irdelemek ya da belirli bir dönem aralığında kurulan koalisyon hükümetlerini irdelemek gayesinde olmuştur. Bu çalışma ile 1970-2002 aralığında kurulan koalisyon hükümetlerinin ekonomik, siyasi, eğitim alanlarındaki icraatlarının toplamı değil demokrasi özelinde attığı adımları ve bu icaraatların ne ölçüde gerçekleştiği, koalisyon protokollerinde demokrasi için ne gibi maddelerin yer aldığı, bu maddelerin önemleri irdelenecektir.

Tezimde özellikle kavramlara açıklık getirilmeye çalışılmış ve Türkiye'de 1970 öncesi kurulan koalisyon hükümetlerine kısaca değinilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de koalisyon hükümetleri çoğunluk hükümetlerinin kurulmasının imkânsız olduğu dönemlerde birden fazla partinin iktidarda olduğu hükümetler olarak değerlendirilmektedir. Demokrasi kavramı evrensel bir kavramdır. 1960'lı yıllar Türkiye'de koalisyon hükümetinin kurulduğu ilk dönemdir.1970'li yıllar ise koalisyon hükümetlerinin tekrar denendiği yıllardır. Bu yıllar, uluslararası ve ulusal sorunlarla aynı anda mücadele edildiği yıllar olmakla birlikte demokrasi anlamında çeşitli sorunlarla karşılaşıldığı ve bu sorunlara çözüm arandığı yıllar olmuştur.

1980'li yıllarda ise askeri darbe gerçekleşmiş ve birçok parti siyasi yasaklara takılmıştır. 1990'lı yıllara geldiğimizde ise Sivas Katliamı, birçok yazarın suikaste kurban gitmesi ve 28 Şubat MGK Toplantısı gibi olayların demokrasi ile ilişkisi ve mevcut hükümetlerin bu olaylar karşısındaki tavrı bu yılların siyasi çerçevesini oluşturmuştur.

Koalisyon kavramının ve Türkiye özelinde koalisyon hükümetlerinin geniş bir konu olması sebebiyle çalışmada sınırlamalara ihtiyaç duyulmuştur. Sınırlandırma; koalisyon kavramı, koalisyon hükümetleri ve 1970-2002 aralığında kurulan koalisyon hükümetlerinin demokrasi kavramına katkıları, bu süreç içerisinde yaşanan olayların demokrasi ile ilişkisi ve demokrasi özelinde yaşanan sorunların sebepleri gibi sorulara yanıt aramaya yönelik belirlenmiştir. Bu sorulara siyaset bilimcilerin koalisyon hükümetleri konusunda yaptıkları araştırmalardan yararlanarak inceleme gerçekleştirmeye çalışılacaktır. Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak yazılı kaynaklar kullanılmıştır. Çalışmanın özellikle Türkiye'de 1990-2002 yılları arasındaki koalisyon hükümetlerinin irdelendiği üçüncü bölümde konunun hem yakın dönem ile ilgili olması hem de konu ile ilgili özel yayınların fazla olması nedeniyle yazılı kaynaklardan ve gazetelerden sıkça yararlanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde koalisyon kavramı ve koalisyon hükümetlerinin kuruluşu, koalisyon hükümetlerinin siyasi partilerle ilişkisi, Türkiye'de oy dağılımı ve koalisyon hükümetinin kuruluşu arasındaki bağı incelenmektedir.

İkinci bölümde ise 1970-1980 aralığında Türkiye'de kurulan koalisyon hükümeti protokollerinin demokrasiye ne ölçüde yer verdiği ve demokrasi anlamında ne gibi adımlar atıldığı ve bu dönemde yaşanan siyasi sorunların demokrasi ile ilişkisi incelenmektedir.

Üçüncü bölümde ise 1990-2002 yılları arasında kurulan koalisyon hükümetlerinin 1980 askeri darbesinin ardından kurulması sebebiyle bu dönemin siyasi olaylarının demokrasiyi gerçekleştirme noktasında ne ölçüde ve ne şekilde etkilediği ile kurulan koalisyon hükümetlerinin protokolleri ve koalisyonu oluşturan partilerin demokrasiyi gerçekleştirmek için ne gibi tasarruflarda bulunduğu incelenmiştir.

Bu 12 yıl içerisinde gerçekleşen siyasi olayların demokrasi ile ilişkisi, Sivas Katliamı, 28 Şubat Krizi gibi siyasi tarihimizin önemli olaylarının demokrasi ile ilgisi irdelenmektedir. Bu bölüm 1999-2002 DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti ile sona ermektedir.

Sonuç bölümünde de 1970'den sonra kurulan koalisyon hükümetlerinin demokrasi ve demokratikleşme ile ilişkisi değerlendirilip genel bir yorum yapılmaya çalışılmaktadır.

BÖLÜM 2. KOALİSYON, SİYASİ PARTİLER VE KOALİSYON HÜKÜMETLERİ

Bu bölümde koalisyon kavramı ve bu doğrultuda Türkiye'de kurulan koalisyon hükümetleri ana hatlarıyla incelenecektir. Koalisyon hükümetlerinin nasıl ve niçin kurulduğu ve hangi sebeplerle koalisyon ortaklıklarının sona erdiği irdelenip koalisyon ortaklıkları genel nitelikleri ile aktarılacaktır. Siyasi partiler arasındaki ilişkilerin koalisyon hükümetlerinin kuruluşundaki etkisi ve seçim sitemleri ile koalisyonlar arasındaki bağ, koalisyon içinde siyasi partilerin etkisi ve siyasi partilerin hükümete ne şekilde etki ettiği incelenecektir.

Türkiye'de kurulan koalisyon hükümetleri üç dönem altında incelenebilir. Bu hükümetler 1961-1965, 1974-1979 ve 1991-2002 yılları arasında kurulmuş olup her koalisyon hükümetinin kuruluş gerekçesi, hükümetlerin icraatları ve hükümetlerin sona erme gerekçeleri ayrı ayrı irdelenecektir.

2.1. Koalisyon Kavramı

> ''Koalisyon'', kavram olarak latince ''coalescere'' (kaynaşmak) sözcüğünden meydana gelmekte; belirli bir amaç doğrultusunda birlikte hareket etmek anlamında kullanılmaktadır'' (Yalansız, 2006,s.11).

Koalisyon oluşumunu etkileyen unsurlardan biri koalisyonu oluşturan partilerin siyasal görüşleridir. Koalisyon Hükümetini oluşturan siyasi partiler çoğunlukla siyasal görüş olarak kendilerine yakın partilerle bir araya gelmek niyetindedir. Bu şekilde hem parti programlarından uzaklaşmamış olurlar hem de koalisyon protokolünü oluşturan maddelerde uzlaşma sağlanmış olur.

Koalisyon hükümetleri parlamenter sistemin uygulandığı ülkelerde görülmektedir. Belçika, Hollanda, Türkiye bunlardan bazılarıdır. Koalisyon hükümetleri iki ya da daha çok siyasi patiden oluşmaktadır. Koalisyon hükümetini oluşturan siyasi partilerin temel hedeflerinden biri önemli bakanlıkları elde etmek ve bu doğrultuda siyasi partiler ile iktidarı paylaşmaktır. Bu önemli bakanlıklar ise maliye/ekonomi, tarım, ticaret, milli savunma, içişleri ve dışişleri bakanlıklarıdır.

Koalisyon hükümetlerine ilişkin Avrupa'da yapılan araştırmalar siyasi partilerin siyasi görüşleriyle ilişkili olarak bazı bakanlıkları elde etmek istediklerini ortaya koymaktadır. Merkez partiler içişleri, dışişleri, savunma, adalet, eğitim bakanlıklarını; küçük partiler amaçlarına uygun bakanlıkları; sağ görüşe sahip partiler eğitim, sağlık, tarım ve sosyal hizmetler/çalışma bakanlıklarını; sol görüşe sahip partiler sosyal hizmetler/çalışma, endüstri, ekonomi, eğitim bakanlıklarını talep etmektedirler (Yalansız, 2006, s.15).

Koalisyon hükümetleri, tek başına güvenoyu alamayan siyasi partilerin söz konusu olduğu çoğulcu demokrasilerde uygulanan bir yöntemdir. Koalisyon hükümetlerini iki ya da daha fazla siyasi parti ile gerçekleştiği için çok partili sistemin uygulandığı ülkelerde görmek mümkündür. Bununla birlikte hiçbir partinin hükümeti tek başına kuracağı çoğunluğa ulaşamadığı durumlarda azınlık hükümeti kurulur. Bu durumda hükümeti, bir parti ya da azınlıkta kalan bir koalisyon kurar. Türkiye siyasi tarihi incelendiğinde azınlık koalisyonuna 06.03.1996 tarihinde kurulan ANAP – DYP koalisyonu örnek olarak verilebilir.

2.2. Koalisyon ve Demokrasi

Koalisyon kavramı parlamenter demokrasinin uygulandığı hükümetlerde uygulanan bir hükümet biçimi olarak değerlendirilmektedir. Koalisyon, birden fazla siyasi partinin hükümeti yönetme yetkisini kazandığı bir yönetim şeklidir. Koalisyonlar, tek parti iktidarının kurulamadığı seçimler neticesinde uygulanmaktadır. Koalisyonlar vasıtasıyla parlamentoda birden fazla siyasi görüş temsil edilmekte ve bu sayede demokrasi uygulama imkânı bulmaktadır.

Türkiye ise koalisyon hükümetleri açısından değerlendirildiğinde 1946 yılına dek tek parti iktidarı söz konusu olduğu için ülkede koalisyon hükümetleri kurulmamış ve ilk koalisyon hükümeti 1961 yılında kurulmuş, 1960'lı yıllardan sonra koalisyon hükümetleri tekrar 1970'li ve 1990'lı yıllarda kurulmuştur.

2.2.1. Demokrasi Kavramı

Demokrasi çok fazla tartışılan, farklı kişi ve kurumlar tarafından farklı şekillerde tanımlanan bir kavramdır. Bu noktada demokrasinin çoğunluğa dayalı yönetim anlayışı, fırsat eşitliğine dayanan yönetim şekli, bireylere hak ve özgürlük tanıyan, halk desteğine dayalı yönetim anlayışı gibi farklı tanımlamaları mevcuttur. Demokrasi tüm bu tanımlamaların dışında kısaca ‘‘halk iktidarı’’ olarak ifade edilebilir.

Demokrasiye ilişkin olarak filozofların da birtakım görüşleri mevcuttur. Bunlara değinmek gerekirse düşünce ve ifade özgürlüğü Spinoza’nın üzerinde durduğu kavramlar olmuştur. Spinoza bir devletin düşünce ve ifade özgürlüğüne yer vermeksizin iyi bir şekilde yönetilmeyeceğini savunmuştur. Spinoza demokrasiyi gücü altındaki her şeye ilişkin üstün hakka sahip olan insan birliği olarak tanımlamıştır. Montesquieu’ya göre ise demokrasinin ilkesi erdemdir. Montesquieu’ya göre demokrasiler ancak küçük devletler ile site devletlerinde var olabilen bir kavramdır. Rousseau, demokrasi yönetiminin küçük devletlere, aristokrasi yönetiminin orta devletlere, monarşi yönetiminin ise büyük devletlere uygun olduğunu ifade etmiştir. Rousseau gerçek demokrasinin gerçekleşmesinin hiçbir zaman mümkün olmadığı görüşünü savunmuştur. John StuartMill ise nihai gücün halkın elinde toplandığı bir demokrasiyi savunmuştur (Demir, 2013, s.50, 51, 52, 56, 68).

Demokrasiye ilişkin alt kategoriler söz konusudur. Bunlar siyasal demokrasi, ekonomik demokrasi, toplumsal ve kültürel demokrasidir. Siyasal demokrasi; birden fazla siyasi partinin, özgür seçim sisteminin, özgür basın, özgür sendikaların, derneklerin, özgür bilim kuruluşlarının var olduğu ve hukuk devleti anlayışının yerleşmiş olduğu demokrasi olarak tanımlanabilir. Ekonomik demokrasi; sendikalaşmanın olduğu, toplu pazarlık ve grev haklarının sağlandığı, sınıflar arasındaki ayrımın kaldırılmasına dayanan esasında emekçilerin sömürüsüne engel olmaya yönelik gelişen demokrasi anlayışıdır.

Toplumsal demokrasi; yaş, cinsiyet ve etnik gruplaşmalara dayalı eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan demokrasi anlayışıdır. Kültürel demokrasi ise toplum içerisindeki tek bir inanç, düşünce ve kültür anlayışının egemen olmasına karşı çıkan demokrasidir (Alkan, 1986, s.184-185).

Temsili demokrasi, doğrudan demokrasi ve yarı doğrudan demokrasi ise demokrasinin uygulanma biçimleridir. Temsili demokrasi egemenliğin millet tarafından seçilen temsilciler vasıtasıyla kullanıldığı, doğrudan demokrasi söz konusu egemenliğin bizzat halk tarafından kullanıldığı, yarı doğrudan demokrasi ise egemenliğin halk ve temsilciler arasında paylaştırıldığı demokrasi biçimidir.

2.2.2. Demokrasi Kavramına İlişkin Dünyadaki Genel Görüş

Genel manada her toplum demokrasiye ilişkin olarak benzer tanımları yapmaktadır. Bu tanıma göre demokrasi, halkın halk tarafından yönetilmesi olarak ifade edilebilir. İnsan hakları, eşitlik ve adalet tüm dünyanın demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak ifade ettiği kavramlardır. Günümüzde gerek kendi toplumumuz gerek Batı dünyası demokrasi kavramına siyasi arenada ciddi ölçüde önem vermektedir. Halk yönetilirken kendi iradesinin yönetime dâhil olmasını talep etmektedir. Demokratik kurumların ise demokrasinin varlığını sürdürmesi için eşitlik ve adaletin dağıtılmasını sağlaması gerekmektedir.

Günümüzde iktidarda bulunan kişi ve kurumlar insan haklarına saygı ve adalet ilkelerine önem vermeyi siyasi varlıklarına devam etmenin gereği olarak görmekte ve aldıkları kararlarda bu ilkeleri gözetmektedir. Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi gibi dünyada etkili olan kurumlar da demokrasi ve insan hakları kavramına önem vermektedir.

Batılı devletler tarafından müzakereci demokrasi kavramı günümüzde önem kazanmıştır. Müzakereci demokrasi sivil toplum kuruluşları ve bireylerin karar alış sürecine dâhil olmasını öngören bir model olup liberal demokrasiye alternatif bir çözüm arayışı olarak ortaya çıkmıştır. Müzakereci demokraside vatandaşlar birbiriyle bilgi alışverişinde bulunmakta, vatandaşlar bilgilendirilmekte ve siyasi süreçlere katılmaktadır. Karar alma sürecine vatandaşların katılım sağlaması doğrudan demokrasi ile müzakereci demokrasinin benzeştiği nokta olarak kabul edilebilir.

Bu anlayışı ABD, Avrupa Birliği ve Batılı ülkeler bazı ülkelere önermektedir. Karar alma sürecine sivil toplum kuruluşlarının ve bireylerin eleştirel tutumları, birbirleriyle iletişimde bulunması bu modelin siyasi açıdan doğru bir yaklaşım olarak görülmesinin nedenidir.

Fakat nüfus artışı, küreselleşme süreci ve toplumsal ihtiyaçlar bu alternatif demokrasi anlayışının uygulanmamasının gerekçesini oluşturmaktadır (AltınkökS.,Müzakereci Demokrasi ve Uygulama Yöntemi Olarak ‘‘Vatandaş Jürileri Yaklaşımı’’, s.1,13-14).

2.2.3. Koalisyon Kuramları

Yapılan seçimler sonucunda hiçbir partinin parlamentoda çoğunluğu elde edemediği durumlarda koalisyon hükümeti kurulma ihtimali yüksektir. Parlamenter sistemlerde nasıl koalisyonların kurulacağına dair birtakım kuramlar öne sürülmüştür. Koalisyon kuramları içinde en çok önem arz eden beş kuram şu koalisyon teorilerini öngörmektedir:

2.2.3.1. Asgari Çoğunluklu Koalisyonlar

Parlamenter sistemlerde önemli bir unsur hükümete katılmaktır. Bir siyasi partinin hükümette olabildiğince fazla bakanlığa sahip olması o partinin güç sahibi olduğu anlamına gelir. Bu sebeple bir azınlık partisi hükümete girip önemli bakanlıkları elde etmek için bir ya da daha fazla partiyle işbirliği yapacak fakat kurulacak hükümette bakanlık sayısını azaltacak siyasi partilerle koalisyon ortağı olmayı reddedecektir.

> William H. Riker’in ‘‘büyüklük ilkesi’’ (1962,32-46), asgari çoğunluklu hükümetlerin kurulmasını öngörmektedir. Asgari çoğunluklu hükümetler sadece hükümete çoğunluk statüsünü kazandırmaya yetecek asgari ölçüdeki partinin içinde yer aldığı çoğunluk koalisyonlarıdır. Tablo bunun bir örneğini sergilemektedir. ABC koalisyonu (A, B VE C partilerinden oluşan bir koalisyon hükümeti) A,B ve C partilerinin parlamentodaki yüz sandalyenin elli beşini ellerinde bulundurmalarından ötürü bir çoğunluk koalisyonudur. Üç partinin de bir çoğunluk oluşturmak için gerekli olmasından ötürü de asgaridir. En küçük koalisyon ortağı olan A’nın dışarıda bırakılması koalisyonun parlamentodaki desteğini 55’den 47’ye indirecek bu da çoğunluğu sağlayamamasına yola açacaktır. D partisinin koalisyona dâhil edilmesi ise bu asgari çoğunluklu koalisyonu bir geniş çoğunluğa çevirecektir. Çünkü böylelikle A ya da D dışarıda bırakılsa bile ABCD çoğunluğu kaybetmeyecektir (Lijphart, 2014, s.113-114).

Tablo 2.1. Parlamentodaki sandalyelerin varsayımsal dağılımına göre altı koalisyon kuramının öngördüğü koalisyon hükümetleri.

Partiler:	A	B	C	D	E		
	(Sol Partiler)				(Sağ Partiler)		
Sandalyeler	8	21	26	12	33		
Kuramlar							
Asgari çoğunluklu koalisyon			ABC	ADE	BCD	BE	CE
Asgari büyüklük				ADE			
Pazarlık önermesi						BE	CE
Asgari çeşitliliğe sahip			ABC		BCD		CE
Asgari çoğunluklu bağlantı			ABC		BCD		CDE
Politikalara dayalı koalisyonlar			ABC		BCD		CE

Parlamentoda bir çoğunluk partisinin bulunması durumunda asgari çoğunluklu koalisyon kuramı, tek bir spesifik tahminde bulunabilir. Bu tahmin de haliyle çoğunluk partisinin oluşturduğu tek partili bir çoğunluk hükümetidir. Ancak parlamentoda bir çoğunluk partisi bulunmuyorsa, kuram her seferinde birden fazla öngörüde bulunacaktır (Lipjhart, 2014, s.115).

2.2.3.2. Asgari Büyüklükte Koalisyonlar

Bu koalisyon kuramında asgari çoğunluklu koalisyon kuramını geliştirmek amaçlanmıştır. Partiler hükümette sahip olacakları bakanlık sayısını arttırmak amacıyla mümkün olan en dar parlamenter çoğunluğa sahip hükümeti kurmayı tercih etmektedirler. Örneğin Tablo 1.1.'e göre 53 sandalyeli ADE koalisyonunu kurmak 59 sandalyeli CE koalisyonunu kurmak daha kârlıdır. ADE koalisyonu kurulduğu takdirde E partisi kabinede daha fazla bakanlık elde etmiş olacaktır.

2.2.3.3. Asgari Sayıda Partiden Oluşan Koalisyonlar

Asgari çoğunluk kuramının öngördüğü çeşitli koalisyon ihtimalleri arasında seçim yapmak için kullanılabilecek bir başka ölçüt de Michael Leiserson'un ''pazarlık önermesi''dir. Leiserson asgari çoğunluklu koalisyonların en az sayıda parti ile kurulma çabasında olduğunu ileri sürmüştür. Bu sayede kurulacak koalisyon ile ilgili pazarlık ve görüşmeler daha az parti arasında gerçekleşmiş olur ve koalisyon daha kolay bir arada tutulmuş olur.

Tablo 2.1.'e bakıldığında; BE ve CE koalisyon hükümetlerinin kurulması daha yüksek ihtimallidir böylece üç partili değil iki partili yani daha az sayıda partiden oluşan koalisyon hükümeti kurulmuş olur (Lijphart, 2014, s.116).

2.2.3.4. Asgari Çeşitliliğe Sahip Koalisyonlar

Bu koalisyon kuramına göre benzer politika tercihlerine sahip partilerin koalisyon ortaklığına girişmeleri daha kolaydır. Bu kuram partilerin sayıları veya politikalarına göre değil siyasi tutumlarına göre bir araya gelmeleri fikrine dayanır. Bu noktada Milliyetçi Cephe hükümetlerinin kurulmasında koalisyonu oluşturan siyasi partilerin politikaları ve politik tercih açısından birbirlerine yakın olmaları koalisyonun kuruluşunda önemli bir etken olarak karşımıza çıkmıştır.

2.2.3.5. Asgari Çoğunluklu Bağlantılı Koalisyonlar

> Bununla yakından ilişkili bir kuramı da Robert Axelrod (1970,165-87) ortaya atmıştır. Axelrod hem ‘‘bağlantılı’’ olan hem de gereksiz ortaklara yer vermeyen koalisyonların kurulacağını öngörmektedir. ‘‘Bağlantılı’’ ifadesi siyasi yelpazede birbirine komşu olan partilerden oluşan bir koalisyon anlamına gelmektedir. Bu kuramın temelinde yatan başlıca varsayım ise partilerin en yakın komşularıyla ortaklık kurmaya çalışacakları ve çoğunluk koalisyonu sağlanana kadar da diğer komşu partilerin buna ekleneceği şeklindedir (Lipjhart, 2014, s.117).

2.3. Siyasi Partiler İle Koalisyon İlişkisi

Koalisyon hükümetlerinin kuruluş aşamasında koalisyonu kurmak isteyen siyasi partiler arasında pazarlıklar gerçekleşmektedir. Koalisyon ortaklığı kurulduktan sonra parlamentodan gerekli çoğunluğun sağlanması gerekir. Bu çoğunluğu sağlayan unsurun koalisyonu oluşturan güçlü partiden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Güçlü olmasını sağlayan etken ise o siyasi partinin parlamentodaki sandalye sayısıdır. Fakat siyasi partinin gücünü yalnızca parlamentoda sahip olduğu sandalye sayısı belirlememektedir. Diğer bir unsur siyasi partinin parlamentodaki gruplarıyla da uyumlu olması yani siyasi partilerin, parti görüşüyle örtüşen şekilde oy vermesidir.

Siyasi partiler parlamenter demokrasinin uygulandığı ülkelerde büyük bir önem arz eder. Siyasi partiler demokratik siyasi yaşamın önemli bir unsurudur. Siyasi partilerin koalisyon ile doğrudan bir ilişkisi olması sebebiyle siyasi parti tanımına yer vermek gerekir.

Siyasi partileri bir program dâhilinde bir araya gelmiş, siyasal iktidarı paylaşmak veya ele geçirmek amacı güden sürekli bir örgüt yapısına sahip olan kuruluşlar olarak tanımlamak mümkündür.

Siyasi partileri sosyal gruplardan ayıran ilk unsur siyasi iktidarı diğer siyasi partilerle ‘‘paylaşmak’’ ve ‘‘ele geçirmek’’amacıdır. İkinci unsur ise siyasi partilerin geçici değil sürekli ve ülke genelinde yaygın bir örgütsel yapıya sahip olmasıdır (Kapani, 2007,s.176-177). Her partinin içinde bulunduğu siyasal sistemin ve kültürün yapısına uygun işlevleri vardır. Demokratik sistemlerde siyasi partiler farklılıkların temsil edilmesini amaçlarken baskıcı sistemlerde ise farklılıklar üzerinde bir baskı uygulamayı hedeflerler. Siyasi partiler genel çerçevede ise temsil, politikayı belirleme, hükümeti organize etme, menfaatleri birleştirme gibi işlevleri yerine getirir (Türköne, 2006, s.255).

2.3.1. Parti Sistemleri

Siyasi partiler kendi aralarında ideolojik, hitap edilen sosyal taban, örgütlenme yapısı gibi çeşitli yönlerden farklılıklar taşır. Bu açıdan siyasi partileri değişik şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Duverger’in yapmış olduğu bir ayrıma göre iki parti arasındaki farklılık üye sayısına veya hitap edilen seçmen sayısına dayanan sayısal büyüklüklerden ziyade yapı farkına dayanmaktadır (Kapani, 2007, s.185).

Kadro partileri ve kitle partileri, parti sistemlerini kavramak için yapılmış olan bir ayrımdır. Kadro partileri 19.Yüzyıl Batı Avrupası’nda ortaya çıkmıştır. Yapılan bu ayrıma göre kadro partileri seçim hakkının halk tabanına yayılmadığı dönemlerde ortaya çıkmış olan bölgelerinde söz sahibi olan aristokrat ve burjuvazi olarak ifade edebileceğimiz ayrıcalıklı iki sınıfın kendi adaylarını parlamentoya sokma gayreti ile oluşan partilerdir. Bu partilerin etkin olduğu dönemler seçim dönemleridir. Kadro partileri seçimlerin hazırlık süreçlerini organize eder ve kampanyalar ile ilgilenir.

Kitle partileri ise 20. Yüzyıl’da ortaya çıkmıştır. Kitle partilerinin üyeleri kadro partilerinden farklı olarak aristokrat ve burjuvazi kesimden değil sanayi devriminin gerçekleşmesi ile ortaya çıkan işçi sınıfından oluşur. Kitle partilerinin gelir kaynaklarını üye aidatları oluşturur (Tokgöz, 1999, s.39-40).

Parti sistemlerini sınıflandırmak amacı ile parti sayıları öncelikli olarak dikkate alınan unsurdur. Bu doğrultuda parti sistemleri ‘‘iki partili’’ ve ‘‘çok partili’’ olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Daha sonraki dönemlerde bu ikili sınıflandırmanın yetersiz olduğu düşünülmüş ve ideoloji, parti disiplini, kurumsallaşma gibi kriterler de sınıflandırmaya dâhil edilmiştir. Parti sistemlerini sayı unsurunu dikkate alarak ‘‘tek partili’’, ‘‘iki partili’’ ve ‘‘çok partili’’ şeklinde ayıran siyaset bilimci Duverger’dir. Duverger’in yapmış olduğu sınıflandırmaya ‘‘ideoloji’’ kriterini ekleyerek sınıflandırmayı genişleten kişi ise Sartori’dir. Sartori’ nin yapmış olduğu değerlendirmeye göre parti sayısı ile birlikte ideolojik farklılıklar siyasi parti sistemlerini birbirinden ayıran unsurlardır. Sartori’nin parti sayıları dikkate alınarak yapmış olduğu sınıflandırmaya göre parti sistemleri parti sayısına göre üçe ayrılır. ‘‘iki partili’’, ‘‘üç-beş partinin yer aldığı ılımlı çok partili’’ ve ‘‘altıdan fazla partinin yer aldığı aşırı çok partili’’ sistemlerdir (Türköne, 2006, s.263).

Sartori’nin parti sistemlerine ilişkin yapmış olduğu ayrım şu şekildedir:

1-Tek Parti Sistemi

Kamu politikalarının tek bir parti etrafında şekillendiği, yönetimin o partinin elinde olduğu sistem tek parti sistemi olarak adlandırılır. Tek parti sistemlerinin hâkim tek parti, hegemonik tek parti ve gerçek tek parti şeklinde farklı modelleri söz konusudur.

2-İki Partili Sistem

İki partili sistemde siyasi arenada birden fazla parti olmasına rağmen iktidar iki parti arasında el değiştirir. İki partili sistemin demokratik sisteme yakın olduğuna dair bir görüş mevcuttur. İki partili sistem çoğulculuğun ve istikrarın en iyi sağlandığı parti sistemi olarak değerlendirilir. İki partili sistemin en ayırt edici özelliği partilerden birinin mecliste mutlak hâkimiyeti sağlayarak koalisyon kurulmadan tek başına iktidar olma fırsatını yakalayabilmesidir.

3-Çok Partili Sistem

Sartori çok partili sistemini ‘‘ılımlı çok partili’’ ve ‘‘aşırı çok partili’’ sistem olarak ikili bir ayrıma tâbi tutmuştur. Ilımlı çok partili sistemde partiler arasında ideolojik anlamda büyük bir zıtlık olmamakla birlikte partiler iki partili sistemde olduğu gibi iki temel görüş etrafında toplanmış ve iktidar bu iki kutup arasında el değiştirir. Bu sistem küçük partileri de koalisyon ortağı olarak değerlendirir.

Aşırı çok partili sistemde ise temel sorunlar etrafında parti sistemi aşırı derecede kutuplaşmıştır. 1991-2002 aralığında Türkiye’de kurulan koalisyon hükümetleri aşırı derecede çok partili hükümetlere örnek olarak verilebilir (Özbudun, 1979, s.133-134).

2.4. Seçim Sistemleri Ve Koalisyon Etkileşimi

Türkiye’deki seçim sistemleri her seçim döneminde değişiklik göstermektedir. Bu değişikliklerin sebebi ise o dönemdeki hükümetin çıkarlarını muhafaza etmek istemesidir. Seçim kanununda yer alan iki önemli kural temsilde adalet ve yönetimde istikrardır. Seçim sistemleri demokratikleşmeyi gerçekleştirmek açısından hayati bir önem taşır. Belli bir kesime tanınan oy verme hakkı zaman içerisinde bütün vatandaşları kapsayacak ve eşit mahiyete sahip bir şekle evrilmiştir. Seçim sistemleri en basit tanımı ile yapılacak olan seçim sonucuna göre seçim bölgelerine kaçar milletvekili düşeceğini hesaplamaya yarayan tekniklerdir. Demokrasiye ve demokratikleşmeye önem veren ülkelerde uygulamada olan seçim sistemlerini ‘‘çoğunluk sistemi’’ ve ‘‘nispi temsil sistemi’’ ve ‘‘ karma sistemler’’ olarak ikili bir ayırıma tabi tutmak mümkündür.

1- Çoğunluk Sistemi

Bir seçim çevresinde en çok oyu alan siyasi partinin o seçim çevresindeki milletvekilliklerini kazanması olarak ifade edilebilir. Çoğunluk sistemi ‘‘tek turlu çoğunluk sistemi’’ ve ‘‘iki turlu çoğunluk sistemi’’ şeklinde ikiye ayrılır. *‘‘Tek-turlu çoğunluk sistemi’’nde belirli bir seçim çevresinde en çok oyu alan aday veya en çok oyu alan partinin bütün adayları seçilmiş olur* (Gözler,2008,134). Tek turlu çoğunluk sisteminin, tek isimli tek turlu çoğunluk sistemi ve listeli tek turlu çoğunluk sistemi şeklinde iki farklı uygulaması mevcuttur.

İki - turlu çoğunluk sistemi ise seçimin iki turda gerçekleşmesinin söz konusu olduğu sistemdir. Eğer ilk turda oyların yarısından bir fazlasını alan aday olmazsa seçimin ikinci turu bir-iki hafta içerisinde gerçekleşir. Bu sistem de yine kendi içerisinde tek isimli iki turlu çoğunluk sistemi ve listeli iki turlu çoğunluk sistemi şeklinde ikiye ayrılır.

2- Nispi Temsil Sistemi

Partilere aldıkları oy ile orantılı olarak temsil imkânı sunan seçim sistemi olarak ifade edilebilir. Seçim çevresinin büyüklüğü dikkate alınarak nispi temsil sistemi ‘‘ulusal düzeyde’’ ve ‘‘ seçim çevresi düzeyinde’’ olmak üzere iki gruba ayrılır.

Ulusal düzeyde nispi temsil sistemine göre bütün ülke tek bir seçim çevresi olarak değerlendirilir ve her bir parti parlamentonun üye sayısı kadar milletvekili adayı gösterir. Geçerli oy sayısı parlamento üye sayısına bölünmek suretiyle ‘‘ulusal seçim kotası’’ elde edilir. Bu sistem temsilde orantıyı sağlama açısından en orantılı sistem olarak kabul edilmektedir. Ulusal düzeyde nispi temsil sisteminde artık oy çıkma ihtimali düşüktür (Gözler, 2008, s.138).

Seçmenlerin parti adaylarına oy verdiği bir uygulama olan seçim çevresi düzeyinde nispi temsil sisteminde her bir parti o seçim çevresindeki milletvekili sayısı içeren bir liste ile seçime katılım sağlar (Gözler, 2008, s.139). Bu seçim sisteminde de bir seçim kotası mevcuttur. Fakat bu sisteme göre bazı partiler aldıkları oy neticesinde bu seçim kotasının altında kalır ve artık oylar ortaya çıkar.

Artık oyların değerlendirilmesi için en yüksek bakiye (artık) usulü, en büyük ortalama usulü, milli bakiye (artık) usulü ve d’hont usulü mevcuttur. D’hont usulü Türkiye’de geçerli olan artık oy ve açık milletvekilliği kalmaması için uygulamaya konulan bir yöntemdir.

3- Karma Sistemler

Çoğunluk ve nispi temsil sisteminin sakıncalarını ortadan kaldırmaya yönelik olarak üretilen seçim sistemleri karma sistemlerdir. Çoğunluk sisteminin bazı özellikleri nispi temsil sisteminin bazı özellikleri alınarak ülke yapısına göre değişen bir seçim sistemi meydana getirilir.

Toplam milletvekili sayısının ne kadarının çoğunluk ne kadarının nispi temsil sistemi dikkate alınarak hesaplanacağı ülkeden ülkeye farklılık arz eder (Yüce, *Seçim Sistemleri ve Ortaya Çıkan İktidar Yapıları,* s.5).

Tablo 2.2. Türkiye'de uygulanan seçim sistemleri sonucu oluşan iktidar yapıları

SEÇİM DÖNEMİ	UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ	İKTİDAR YAPISI
1950	Liste usulü çoğunluk	Tek parti
1954	Liste usulü çoğunluk	Tek parti
1957	Liste usulü çoğunluk	Tek parti
1961	Çevre barajlı d'Hont	Koalisyon
1965	Milli bakiye	Tek parti
1969	Barajsız d'Hont	Tek parti
1973	Barajsız d'Hont	Koalisyon
1977	Barajsız d'Hont	Koalisyon
1983	Çifte barajlı d'Hont	Tek parti
1987	Çifte barajlı d'Hont+kontenjan	Tek parti
1991	Çifte barajlı d'Hont+kontenjan	Koalisyon
1995	Ülke barajlı d'Hont	Koalisyon
1999	Ülke barajlı d'Hont	Koalisyon
2002	Ülke barajlı d'Hont	Tek parti
2007	Ülke barajlı d'Hont	Tek parti
2011	Ülke barajlı d'Hont	Tek parti
2015	Ülke barajlı d'Hont	Tek parti

Kaynak: (Yüce, *Seçim Sistemleri ve Ortaya Çıkan İktidar Yapıları* , s.20).

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere Türkiye'de dönem dönem farklı seçim sistemleri uygulamaya konmuştur. Bu farklılığın sebebi demokratik bir seçim sistemi arayışı, adaleti ve istikrarı sağlamaktır. Koalisyon hükümetlerinin ve d'hont seçim sisteminin uygulandığı ilk yıl 1961 yılıdır.

Bu dönem hükümet krizini sona erdirme gayesi ile koalisyon formülü uygulanmıştır.1995 yılında ise ülke barajlı d'hont sistemi uygulamaya konmuştur. 2002 yılından itibaren günümüze kadar tek parti iktidarının hâkim olduğu görülmektedir.

2.5. Koalisyon Hükümetlerinin Kurulma Nedenleri Ve Nitelikleri

Koalisyon hükümetleri, çok partili parlamenter demokrasilerin uygulandığı ülkelerde uygulanma imkânı bulan bir olgudur. Seçimler neticesinde çoğunluk sağlanamadığı dönemlerde sahip oldukları oylar ile çoğunluğu sağlayacak olan partiler bir araya gelmek suretiyle hükümeti kurma yolunu seçerler.

Kurulan bu hükümete koalisyon hükümeti denir. Koalisyon hükümetleri ikiden fazla partinin mevcut olduğu siyasi sistemler için uygun bir yöntemdir. Koalisyon hükümetleri bir takım hedefleri gerçekleştirmek üzere kurulur.

Koalisyon ortağı olan partiler kendi hükümet politikalarını uygulamaya koyma amacı ve bununla ilişkili olarak önem arz eden bakanlıklara sahip olmak amacı ile bir araya gelirler.

Hükümet krizlerini sona erdirmek ve demokrasiyi gerçekleştirmek de diğer bir amaç olarak karşımıza çıkar. Özellikle 21 Kasım 1991 - 16 Mayıs 1993 tarihlerinde iktidarda olan DYP-SHP Koalisyonunun hem hükümet programı hem de gerçekleştirmiş olduğu icraatlar sebebiyle demokrasiye önem verdiği görülmektedir.

Koalisyonlar gerçekleşirken önem arz eden diğer bir husus ise pazarlık sürecidir. Koalisyon ortaklığı için görüşmeler gerçekleştiren siyasi partiler hükümet programının kendi parti politikalarına uygun şekilde gerçekleşmesi için çaba sarf eder.

2.6. Siyasi Partiler Koalisyonlarda Güçlerini Nasıl Gösterirler?

Bir siyasal partinin koalisyon hükümetine dâhil olma sebeplerinden biri muhakkak ki o partinin kendi programını uygulama imkânına sahip olmasıdır. Koalisyon oluşturulacak esnada pazarlık süreci devreye girer. Pazarlık sürecinin sonucunu belirleyen unsur ise siyasi partilerin parlamento içerisinde sahip oldukları güçtür. Koalisyon protokolünde ise hükümet programı yer alır. Koalisyon süreci içerisinde ne gibi politikaların uygulanacağı, hangi uygulamalara yer verileceği koalisyon protokolünde yer alır. Protokolün oluşturulma sürecinde partiler kendi programlarına en yakın politikalarda birleşmeye gayret etmektedirler (Aleskerov, Ersel, Sabuncu, 1999, s.165).

Bir partinin koalisyon hükümetindeki gücünü belirleyen kıstas ise kabinedeki önemli bakanlıklara sahip olmasıdır. Bu sayede o partiler hükümet içerisinde saptanan politikalarda daha fazla söz sahibi olma fırsatını elde etmiş olur.

2.7. Koalisyon Hükümetlerinin Ortakları Arasındaki İlişkiler Ve Hükümet Ortaklarının Kazançları

Parlamenter sistemin uygulandığı çoğulcu demokrasilerde kurulan koalisyon hükümetlerinin iktidarda kalma süreleri birbirinden farklıdır. Kurulan koalisyon hükümetlerinin bir kısmı uzun ömürlü olmakla birlikte bir kısmı ise kısa ömürlüdür. Koalisyon hükümeti güvenoyu aldıktan sonraki ilk dönemler genellikle anlaşmazlıkların en az olduğu dönemlerdir. Fakat yeni politikaların uygulandığı, yeni kararların alındığı süreçlerde anlaşmazlıklar ortaya çıkabilir. Bu noktada uzlaşma yoluna gidildiği takdirde koalisyonun devamı sağlanır.Aksi halde ortaklık sona erebilir.

Koalisyon ortağı olan partiler ortak hedeflerin gerçekleştirilmesi ve istikrarlı bir hükümet için diğer partiler ile uyumlu bir tutum sergilemeye çalışır. Aynı zamanda da siyasi güçlerini artırabilmek ve iktidarda kalabilmek için diğer partiler ile rekabete girişirler.

Koalisyon hükümetlerinin istikrarını sağlamanın bir yolu hükümet içerisinde çıkan krizleri hükümet başkanının arabuluculuk görevini üstlenerek partiler arasında uzlaşmayı sağlayarak sona erdirmesidir. En az sayıda parti ile kurulmuş olan koalisyonlar istikrarı sağlama konusunda iyi bir yöntem olarak görülmektedir.

Koalisyonlar içerisinde anlaşmazlıkların en çok yaşandığı dönemler ise seçimlerin yaklaştığı dönemlerdir. Bu dönemlerde iktidar ortakları öncelikle bir önceki seçim vaatlerini gerçekleştirmeye gayret eder diğer taraftan da yeni seçimlerde kendi oylarını artırıp diğer partilerin oylarını azaltmaya yönelik çalışmalar sürdürür (Sayarı, 1980,s.108). Bu sayede söz konusu iktidar ortakları yeni kurulacak hükümette sandalyelerini artırmış ve iktidarda daha fazla söz sahibi olma şansına erişmiş olurlar.

Siyaset bilimcileri, koalisyon ortaklıklarının sürekliliğine dair yapmış oldukları araştırmalarda farklı unsurlar üzerinde durmaktadırlar. Bunlar arasında en çok önem arz edenleri; koalisyon ortağı olan partilerin içyapıları, koalisyonların meydana geldiği siyasal arena, koalisyon ortaklarının birbirlerine yönelik stratejileri, siyasal kültür, koalisyonların büyüklükleri ve koalisyon ortaklarının kendi aralarındaki karar alma yöntemleridir (Sayarı, 1980, s.110).

Koalisyon ortakları iktidara geldiklerinde iki farklı tutum sergiler. Birincisi hükümet çıkarları üzerine kurulu olan; koalisyon politikalarını gerçekleştirme, kuruluş amaçlarından biri olan demokrasiye ve demokratikleşmeye önem verme, hükümet politikalarını gerçekleştirme şeklinde özetlenebilir. Diğeri ise partilerin kendi çıkarlarını gözetmeleri şeklinde açıklanabilir.

Koalisyon hükümetinin ortaklarından biri olarak yer alan partiler birtakım kazançlara sahip olurlar. Kurulan koalisyon ortaklarından biri olarak iktidarı paylaşan partiler bu ortaklık sayesinde siyasal sistem içerisinde yer alma ve böylece halk karşısında meşruiyet kazanma fırsatını elde ederler, bu durum ise hükümet ortaklarının koalisyona katılma amacı olarak kabul edilebilir. Siyasi partilerin bu amaçlarını gerçekleştirmesi ise koalisyon kazancı olarak kabul edilebilir.

Koalisyon ortağı olan partiler hükümet politikalarının kendi ideolojileri ve siyasi tercihleri doğrultusunda hazırlanmasını amaçlarlar. Bu amacın gerçekleşmesi ise hükümette sahip oldukları koltuk sayısı ile ilintilidir.

Partilerin koalisyona dâhil olmaları sonucunda elde edecekleri bir diğer kazanç ise iktidarın sağladığı imkânlardan yararlanma fırsatına sahip olmalarıdır. Parti taraftarları, seçmenler partiye sağladıkları destekler ve yapmış oldukları hizmetler karşılığında parti yöneticileri tarafından mükâfatlandırılır. Bu durum siyaset bilimlerince, ‘‘siyasal himaye’’ kavramı olarak tanımlanır (Sayarı, 1980, s.147).

2.8. Parlamenter Demokrasilerde Koalisyonlar İle Hükümet Arasındaki İlişki

Koalisyon ortağı olan partiler hükümet kurarken bir program hazırlama ve anlaşma imzalama suretiyle koalisyonu kurmuş olurlar. Koalisyon ortağı olan partiler daha fazla bakanlık elde ederek programın kendi parti politikasına ve hedeflerine yönelik olarak gerçekleşmesini istemektedir.

Tek parti iktidarının mümkün olmadığı durumlarda hükümet krizini sona erdirmek için koalisyon hükümetlerinin dışında diğer bir yöntem ise azınlık hükümetidir. Böyle bir durumda bir parti veya azınlık hükümeti iktidara geçer diğer partiler ise dışarıdan bu hükümete destek verir.

30.06.1997 tarihinde kurulmuş olan ANAP-DSP-DTP Koalisyon Hükümetine CHP ve MSP demokratik rejimin sürekliliğini sağlama amacı ile dışarıdan destek olmuşlardır.

Azınlık hükümetleri genellikle çoğunluğa dayanan bir hükümet kuruluncaya veya seçimler gerçekleşinceye kadar iktidarda kalan hükümetler olarak değerlendirilebilir (Aleskerov ve diğer, 1999, s.151). Azınlık hükümetlerinin meydana gelmesinde farklı etmenler söz konusudur. Bunlardan ilki bir parti seçimlerden hemen önce kurulacak hükümete girmeyi sorumluluğu ile seçim kampanyalarını yürütmekte zorlanacağı için tercih etmeyebilir. Böyle bir durumda parti hükümete girme yerine azınlık hükümetini destekleme yoluna gidebilir. Bir diğer sebep olarak ise kişisel anlaşmazlıklar kabul edilebilir (Aleskerov, ve diğer, 1999, s.153).

2.9. Türkiye'de Kurulan Koalisyon Hükümetleri'nin Kurulma Ve Sona Erme Gerekçeleri

2.9.1. Birinci Dönem Koalisyonlar (1961-1965)

Türkiye'de ilk koalisyon hükümetleri 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından kurulmuştur. 1961 yılında yeni bir anayasa kabul edilmiş ve milletvekili-senatörlük için seçimler yapılmış fakat her ikisi için de farklı seçim sistemleri uygulanmıştır.

Senato seçimleri için çoğunluk sistemi uygulanırken milletvekili seçimleri için nispi temsil sistemi uygulanmıştır. Seçim sonuçlarına göre bir partinin tek başına iktidara gelmesi imkânsızdı. 1961 Darbesi neticesinde MBK kurulmuş ve iktidarı ihtilâli gerçekleştiren Silahlı Kuvvetler yönetimi devralmış ve sivil yönetimin yerini bir süreliğine askeri yönetim almıştır. Askeri yönetimden sivil yönetime geçiş ise 1961 yılında İnönü'nün kurduğu CHP-AP Hükümeti vasıtası ile olmuştur.

1961 yılı itibari ile başlayan İlk Dönem Koalisyonları şu şekildedir:

20.11.1961-25.06.1962 yılları arasında CHP-AP Koalisyon Hükümeti

25.06.1962-25.12.1963 CHP-YTP-CKMP Koalisyon Hükümeti

25.12.1963-20.02.1965 CHP-BAĞIMSIZLAR Azınlık Hükümeti

20.02.1965-07.10.1965 AP-YTP-CKMP-MP Koalisyon Hükümeti (Yalansız, 2004, s.52-53).

1961-1965 yılları arasındaki dönemde askeri darbenin izleri sürdüğü için siyasi anlamda zor bir süreç yaşanmıştır. 1961 Anayasası ordunun siyasi partilere müdahale etmesine imkân verdiği için demokratik sistemin kurallarına tam olarak uyulduğunu söylemek güçtür. Askeri yönetimden sivil yönetime geçiş süreci 1965 yılında tam anlamıyla gerçekleşme imkânı bulmuştur. TSK, CHP'nin AP ile koalisyon kurması talebinde bulunmuştur. TSK'nın bir başka isteği ise milli koalisyon kurulması şeklinde olmuştur.

Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel yapılmış olan genel seçimler neticesinde Meclis'te en fazla üyeye sahip olan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye vermiştir. 1960 İhtilali sebebiyle kapatılan AP'nin oyları DP, CKMP ve YTP arasında dağılmıştır. CHP oyların çoğunu alarak tek başına iktidara gelemediği, 10 yıl süreyle muhalefette kalan bir parti olması sebebiyle ve demokratik parlamenter sistemi gerçekleştirme amacı ile koalisyon formülüne sıcak bakmıştır.

CHP-AP Hükümeti ile birlikte Türk siyasi tarihinin ilk koalisyon hükümeti 20 Kasım 1961 tarihinde kurulmuş olup 6 ay süreyle iktidarda kalmıştır. CHP-AP Hükümeti kurulur kurulmaz ilk mevzu af konusu olmuştur. Hükümetin AP kanadı mirasçısı olarak kabul ettikleri eski Demokrat Partililerin 27 Mayıs İhtilâli sebebiyle hüküm giyenlerin affını sık sık Meclis'te gündeme getirmiştir.

Yeni kurulan bu koalisyon hükümetinde ortaya çıkan diğer bir sorun ise 22 Şubat 1962 tarihinde Talat Aydemir'in başkanlığında SKB üyelerinin gerçekleştirmeye çalıştığı darbe girişimidir. Başbakan İsmet İnönü demokratik rejimi bu şekilde kesintiye uğratmak isteyen bu gruba asla müsaade etmeyeceğini bildirmiş ve AP Genel Başkanı ve diğer parti başkanları Kuvvet Komutanları ve Genelkurmay Başkanı ile birlikte Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ile görüşmüştür. İsmet İnönü 22 Şubat darbe girişimcilerinin affı konusunu Meclis'e sunması diğer taraftan da Meclis'teki AP' lilerin Yassıada mahkûmlarının affını gündeme getirmesi hükümet krizine sebep olmuş ve hükümeti oluşturan iki parti bir türlü uzlaşamayınca İsmet İnönü görevinden istifa etmiştir.

İkinci Koalisyon Hükümeti CHP-YTP-CKMP-BAĞIMSIZLAR arasında 25 Haziran 1962 tarihinde kurulmuş ve 17 ay iktidarda kalmıştır. Talat Aydemir öncülüğündeki ihtilalciler 21 Mayıs'ta ikinci kez bir darbe girişiminde bulunmuştur. Bu gelişmenin ardından 3 kentte sıkıyönetim ilan edilmiş olup Talat Aydemir ve arkadaşları idam cezasına mahkûm edilmiştir. Bu hükümet döneminde gerçekleşen diğer siyasi olaylar ''Af Tasarısı''nın Meclis'ten onay alması ve Kıbrıs'ta gelişen olaylardır.

Üçüncü Koalisyon Hükümeti ise 25.12.1963 tarihinde CHP-Bağımsızlar tarafından kurulmuştur. Bu koalisyon hükümeti azınlık koalisyonu niteliğinde olup YTP dışarıdan destek vermiştir. YTP'nin bu hükümete destek vermesinin sebebi Kıbrıs konusunun tekrar gündeme gelmesidir.

Bu sorun karşısında vakit kaybetmeden hükümetin kurulması gerekiyordu, YTP ise bunu bir vatani görev olarak kabul edip yeni kurulan İnönü hükümetine güvenoyu vermeye karar vermiştir. İdeolojik anlamda ortanın solu kavramının ortaya atıldığı dönem Üçüncü Koalisyon Hükümeti'dir. Kıbrıs sorununun ortaya çıkması ve ardından Johnson mektubu ile Türkiye'ye uyarı verilmesi Üçüncü Koalisyon Hükümeti'nin önemli siyasi gelişmeleridir. Süleyman Demirel Üçüncü Koalisyon Hükümetini düşürmek amacıyla diğer muhalefet partileriyle işbirliği yoluna girmiş ve bütçe görüşmeleri sırasında yapılan oylamalar neticesinde bütçenin reddedilmesini sağlamıştır. Bu gelişmeler İnönü'nün görevinden istifa etmesine sebep olmuştur.

Üçüncü Koalisyon Hükümeti'nin sona erişi ile birlikte 1961 yılından itibaren darbe sonrası rejimin sivilleştirilmesi ve askeriyenin etkisinin azaltılıp sivil hükümetin kurulması için gerçekleşen geçiş döneminin sona erdiği sonucuna varmak mümkündür. Üç İnönü Koalisyon Hükümeti'nin temel noktası demokratik bir yönetim şekli benimsemek ve hükümet programının demokrasinin gerçekleşmesini kesintiye uğratacak eylemlerle mücadele eden bir yapıda olması olarak kabul edilebilir.

Dördüncü Koalisyon Hükümeti 20.02.1965 tarihinde AP-CKMP-YTP-MP partileri arasında kurulmuştur. Bu koalisyon hükümeti bir seçim hükümeti olarak kabul edilir amacı ise Haziran 1965'e kadar geçici bütçeyi oluşturmaktır.

Dördüncü Koalisyon Hükümeti'nin önemli bir özelliği 1960 İhtilali sonrası kapatılan DP'nin ideolojisinden hareketle ilerleyen partilerin iktidarı ele geçirmiş olmasıdır ve bu özelliğiyle bu koalisyon hükümeti 1970'li yıllarda kurulan MC hükümetlerine yol gösterici bir rol üstlenmiştir (Kara,2004,s.101).

1965 ve 1969 yıllarında yapılan genel seçimlerde Adalet Partisi tek başına iktidara gelecek yeterlilikte oya sahip olduğu için bu yıllarda koalisyon hükümeti kurulmamıştır. Fakat 1973 seçimlerinde tek parti iktidarı kurulamamış ve koalisyon hükümeti kurma yöntemine tekrar başvurulmuştur (Sayarı, 1980,s.175).

2.9.2. İkinci Dönem Koalisyonlar (1974-1979)

İkinci Dönem Koalisyon Hükümetlerinin en temel özelliği 12 Mart 1971 tarihinde gerçekleşen askeri müdahalenin ardından kurulan hükümetler olmasıdır. 12 Mart 1971 Muhtırasının ardından bir ara rejim dönemi başlamış ve askerler iktidara el koymuştur.

1973 ve 1977 yıllarında gerçekleşen genel seçimler neticesinde hiçbir parti tek başına iktidara geçecek çoğunluğa sahip olamamış ve 1973-1980 yılları aralığında 10 hükümet başa geçmiş ve hükümetin parlamentonun çoğunluğunun desteğini sağlayamadığı dönemler de mevcut olmuştur (Hale, 2014, s.261).

1968 yılı itibariyle başlayan anarşi ve terör olaylarının sona erdirilememesi askeri yönetimin dikkatini çekmiştir. Demokrasiye önem veren bir hükümetin kurulması ve 1961 Anayasasının reformlarının gerçekleştirilmesi amacına yönelik olarak 1971 Askeri Muhtırası ilan edilmiştir. Askeri muhtıranın ilanından hemen sonra Başbakan Süleyman Demirel istifa etmiştir. Fakat 1971 Muhtırası ile 27 Mayıs Askeri Darbesi'nde olduğu gibi meclis kapatılmamıştır.

Ara rejimi döneminde oluşturulan partiler üstü hükümetin Başbakanı Nihat Erim olmuştur, reform kanunlarını gerçekleştirmek ve anarşiyi sona erdirmek amacı ile 1961 anayasasında değişiklik yapılmıştır. Bu dönemde gerçekleşen diğer gelişmeler; temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, Anayasa Mahkemesi'nin Türkiye İşçi Partisi'ni kapatması, 26 Nisan 1971'de sıkıyönetimin ilân edilmesi şeklinde sıralanabilir. 1973 yılına kadar 2. Kez Erim hükümeti ardından Melen hükümeti kurulmuş ve Melen Hükümetinin 7 Nisan 1973 tarihinde Meclis'e istifasını sunması ile 14 Ekim 1973 seçimlerine kadar iktidarda olacak bir seçim hükümeti ihtiyacı doğmuştur. Buna istinaden Naim Talu Başbakanlığında 26 Nisan 1973 tarihinde AP-CGP-Bağımsızlar Koalisyon Hükümeti kurulmuştur. 1970 sonrası kurulan koalisyonların ilki olan bu Koalisyonun Protokolünde siyasi alanda bazı reform kanunlarının genel seçimden önce kanunlaşmasının sağlanması ve anarşinin önlenmesi dışında, işsizlik, yoksullukla mücadele gibi sosyo-ekonomik sorunlara da yer verilmiştir.

Koalisyondaki uyumsuzluğun yaşandığı konulardan biri Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarına İlişkin Değişikliklerdir. Meclisin görev süresinin bitmesiyle birlikte, Türk halkı 14 Ekim 1973'te sandık başına gitmiştir.

Yapılan genel seçim neticesinde CHP oyların çoğunu alarak 450 milletvekilliğinden yüzseksenbeşini almıştır. Fakat CHP tek başına iktidara gelecek çoğunluğa sahip olamadığı için tekrar demokratik rejimin bir gereği olarak sekiz yıl sonra koalisyon hükümeti kurma yoluna gidilmiştir. Cumhurbaşkanı ve ordu CHP-AP Hükümetinin kurulmasını uygun görse de CHP, AP ile bir koalisyon hükümeti kurma fikrine sıcak bakmamıştır.

CHP ve MSP ideolojik olarak birbirlerine uzak iki parti olmalarına rağmen bir hükümet ortaklığı için bir araya gelmek istemiş ve her iki partinin de bu ortaklığı oluşturmak için gerekçeleri söz konusu olmuştur. CHP, MSP'nin dini tutumunu bir yana bırakarak toplumsal, ekonomik sorunlara ilişkin bakış açısını, düşünce ve inanç özgürlüğü konusundaki yaklaşımını koalisyon ortaklığı için uygun görmüştür. CHP 12 Mart Muhtırası sebebiyle cezaevinde bulunan sanık ve suçlular hakkında af çıkarılmasını hedeflemiştir. MSP ise kurulacak bu koalisyon hükümeti sayesinde kendini millete kabul ettirme imkânına sahip olacak, bürokraside yer alma fırsatını elde edecek ayrıca CHP'nin 12 Mart sanıkları için çıkmasını istediği af kanunu sayesinde düşünce özgürlüğü kanununun da çıkmasını sağlamış olacaktı. Tüm bu gerekçelere istinaden 1970 sonrası 2. Koalisyon Hükümeti olan CHP-MSP Hükümeti 25 Ocak 1974 tarihinde kurulmuştur. Hükümet kurulduktan sonra genel af kanunu Meclis tarafından değerlendirildiğinde MSP'nin bazı solcuların bağışlanması konusunda karşı oy kullanması ve ekonomi konusunda yanlış adımlar atılması ortaklığın bozulduğu noktalar olarak değerlendirilebilir. MSP, TCK'nın 163. Maddesini kaldırma konusunda kararlı iken aynı kanunun 141. ve 142. Maddelerini kaldırılması konusunda aynı kararlılığı gösterememiştir. Sonuç olarak af kanunu CHP'nin isteğinden farklı bir şekilde çıkmıştır. 18 yaşındaki vatandaşlara oy verilmesi konusunda da CHP ve MSP bir uzlaşmaya varamamış hepsinden önemlisi Kıbrıs sorununa iki parti farklı yaklaşmıştır. Bütün bu gelişmeler birlikte incelendiğinde genel anlamda bir uzlaşma sağlamaya yönelik olarak bir araya gelen bu iki partinin aslında aynı noktada birleşemeyeceği ortaya çıkmış ve ortaklık anlaşması sona ermiştir.

1970 sonrası kurulan 3. Koalisyon Hükümeti AP-MSP-CGP-MHP'den oluşan I. Milliyetçi Cephe Hükümeti olarak 31 Mart 1975 tarihinde kurulmuştur. CHP-MSP koalisyonu döneminde, Ecevit hükümetten istifa edip bir erken genel seçimi planlamış fakat Ecevit'in planları gerçekleşmemiştir.

Demirel ise iktidarı kurma noktasında Cumhuriyet tarihinin en uzun süren bir sağ cephe hükümeti kurma niyetinde olup CHP'nin ideolojisinin en karşısında yer alan bir gruplaşmanın başında yer alma konusunda sağ ideolojiye sahip partilerle işbirliği yoluna girmiştir. I. MC Hükümeti döneminin sağ-sol çatışmalarının yoğun olduğu yurt genelinde şiddet ve cinayet olaylarının yaygınlaştığı, keskin bir kutuplaşmanın gerçekleştiği dönem olarak değerlendirilmesi mümkündür.

MHP'nin ideolojik yaklaşımının hükümet tarafından destek görmesi şiddet olaylarının iyice tırmanmasına neden olmuştur. Cinayet olaylarının yaygınlaşması, faşizmin giderek eğitimin içine kadar sızmasına, Ecevit'e suikast girişimi, 1 Mayıs 1977 yılında Taksim'de gerçekleşen miting sırasında gerçekleşen silahlı saldırı bu dönemde gerçekleşen faşizm-komünizm çatışmasının zirveye tırmandığı olaylar olarak değerlendirilebilir. Siyasi cinayetlerin her geçen gün artması, ekonomideki sorunlar, uluslararası sorunların ve ulusal güvenlik sorunlarımızın çözüme kavuşturulmaması koalisyon hükümetini sona yaklaştıran meseleler olarak değerlendirilebilir.

> ''I. MC hükümeti döneminde toplam 339 kişi siyasi olaylar nedeniyle hayatını kaybetmişti. Ölenlerden 197'si sol, 59'u sağ görüşlüydü'' (Mater, 1989, s.178).

II. MC Koalisyonu ise AP-MSP-MHP tarafından 21.07.1977 yılında kurulmuş olup 05.01.1978 yılında dağılmıştır. 5 Haziran 1977 yılında yapılan genel seçimler neticesinde oyların çoğunu CHP almış bu sebeple Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk hükümeti kurma görevini CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e vermiş fakat CHP azınlık hükümeti güvenoyu alamamıştır ve bu gelişmenin üzerine Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından hükümeti kurma görevi 4 Temmuz 1977 tarihinde AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'e verilmiştir. Erbakan ise hükümet kurulması konusunda gereken desteği sağlayacağını bildirmiştir. MHP, AP-MSP azınlık hükümetine dışarıdan destek sağlayacağını açıklamıştır. Demirel, bütün bu gelişmelerin ardından Türkeş ve Erbakan ile bir ortak hükümet kurma konusunda anlaştıklarını kamuoyuna bildirmiştir (Yalansız, 2006, s.370-371).

II. MC Hükümeti gelişmeleri değerlendirildiğinde meclis başkanı seçimi hususunda yaşanan kriz hükümet içerisindeki ilk anlaşmazlık olarak karşımıza çıkar. Bu koalisyon hükümeti ekonomik anlamda zor günler geçirmiş ve bu duruma istinaden zorlayıcı ekonomik önlemler almış, piyasadaki zamlar halkı zor duruma düşürmüştür.

IMF, Türkiye üzerinde baskı kurmuş ve ekonomik açıdan Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. Erbakan, ekonomi alanındaki konularda koalisyon ortaklarından bağımsız açıklamalar yapmış olmasına rağmen MSP koalisyonun bozulmasına karşı çıkmaktaydı. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra AP içerisinde muhalif bir grup AP- CHP koalisyonunun istikrarı sağlayacağı fikrinde olmasına rağmen Demirel, AP'nin CHP ile bir ittifaka girme fikrine kesinlikle karşı çıkmıştır.

Anarşi I. MC Hükümeti'nde olduğu gibi varlığını sürdürmüş hatta şiddet eylemleri müdahale edilemez bir hal almıştır. Bu durum halkın can güvenliğinin tehlikede olduğu bir düzenin gelişmesine sebep olmuştur. AP'den 12 milletvekili ayrılmış ve bu milletvekilleri CHP ile bir CHP-AP ittifakı konusunda anlaşmaya varmışlardır. Ecevit, AP'den ayrılan 12 milletvekili ile Güneş Motel'de görüşüp gensoru usulünü uygulamaya karar vermiştir. Böylece II. MC Hükümeti Cumhuriyet tarihinde gensoru ile düşürülen ilk hükümet olmuştur.

Güneş Motel olayını, demokrasinin gerçekleşmesi için yürütülen parlamenter sistemde gerçekleşen bir çıkar ilişkisi olarak değerlendirmek mümkündür. Bu olayda demokratik parlamenter sistemin bir unsuru olan gensoru uygulaması güç savaşında kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmıştır.

CHP'nin verdiği gensoru önergesi sebebiyle hükümet düşürülmüş ve yeni hükümeti Ecevit; CHP-DP-CGP- Bağımsızların oluşturduğu 2. Ecevit Koalisyon Hükümeti'ni 5 Ocak 1978 tarihinde kurmuştur. Ecevit devraldığı hükümet içerisinde 2 önemli sorunu çözüme kavuşturma gayesindeydi. İlk hedef ülkedeki anarşi ve terörü önlemek olarak belirlenmiştir. Ecevit, terörün MC hükümetlerini oluşturan sağ ideolojiye sahip partiler tarafından desteklendiğini belirtmiş ve bu konuda mevcut hükümetlerin sağ ve sol kesime karşı yasaları tarafsız bir şekilde uygulamak gerektiğini ancak bu şekilde ülkede güvenliğin sağlanacağını savunmuştur. Fakat faşist harekete destek sadece mevcut hükümet tarafından değil hükümet dışındaki devlet kurumları tarafından da sağlandığı için asayişin sağlanması kolay değildi.

Ekonomik sorunları aşma açısından ise Ecevit, MC Hükümetleri'ni yetersiz görmüş ve kendisini batı ile ilişkisi sebebiyle sorunları aşacağını savunmuştur. Fakat Ecevit de IMF'nin şartlarına uymak mecburiyetinde kalmıştır. Ecevit hükümeti döneminde siyasi cinayetlere son verilememiştir. Bunun yanı sıra üniversitede karşıt görüşlü öğrenciler arasında olaylar çıkmış ve polisler engel olmamış, Maraş katliamı ile alevi inançlı vatandaşlar öldürülmüş mevcut hükümet sivil sıkıyönetim ilân etmiştir.

Nihayetinde Ecevit hükümeti cinayetleri, sivil karmaşayı sona erdirememiş ve 19 ili sıkıyönetimle idare eden bir hükümet olarak değerlendirilmektedir (Kara, 2004, s.209).

Bu noktada söz konusu hükümetin demokrasi sağlama vaadini gerçekleştiremediği görülmektedir. Ecevit ise 14 Ekim 1979'da yapılan ara ve Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde başarısızlığa uğrayıp hükümetten istifa etmiştir.

Ecevit istifa ettikten sonra Demirel 12 Kasım 1979 tarihinde MHP ve MSP'nin dışarıdan vermiş olduğu destek ile azınlık hükümetini kurmuştur. ''III. MC'' ya da ''örtülü MC'' şeklinde adlandırılan hükümet 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi'ne kadar iktidarda kalmıştır (Kara,2004, s.211).

2.9.3. Üçüncü Dönem Koalisyonlar (1991-2002)

Türkiye'de üçüncü dönem koalisyonların ilki DYP-SHP tarafından 21.11.1991 tarihinde kurulmuş olup 25.06.1993 tarihinde sona ermiştir. 20 Ekim 1991 yılında yapılan seçim sonuçlarına göre hiçbir parti tek başına hükümeti kurabilmek için yeterli çoğunluğa sahip olamayınca Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Süleyman Demirel'e hükümeti kurma görevini vermiştir. DYP-SHP Koalisyon Hükümeti bu şekilde merkez sağ- merkez sol koalisyonu şeklinde kurulmuştur. Yeni kurulan DYP-SHP Koalisyonu'nun 1970'li yıllarda kurulan koalisyon hükümetlerinden farkı bakanlıkların paylaştırılmasından ziyade ekonomik, toplumsal, siyasi programın oluşturulmasına ve demokratikleşme konusuna yoğunlaşmalarıdır.

DYP-SHP Koalisyon Hükümeti 1982 Anayasası yerine tam katılımcı ve çoğulcu demokratik sisteme uygun bir anayasanın hazırlanmasını hedeflemiştir. 12 Eylül dönemine dair yasal düzenlemelerin, kısıtlamaların kaldırılması, 12 Eylül darbesini gerçekleştiren kişilerin cezai, hukuki, mali dokunulmazlıklarının kaldırılması diğer amaçlarındandır (Yalansız, 2006, s.449).

Demokrasinin gerçekleşmesine engel olarak görülen kurumların kaldırılması, demokratik rejimin korunması hükümet programında yer alan bazı noktalardır. CMUK ve ILO sözleşmelerinde yapılan çalışmalar ise demokratikleşme alanında yapılan önemli çalışmalardan sayılabilir. Bu hükümet; insan hakları, demokratikleşme konularında çalışmalar yapmış olup sosyal devleti gerçekleştirme konusuna eğilmiştir.

Fakat hükümetin DYP kanadı zaman zaman ANAP'lı bazı milletvekilleriyle anlaşma sağlayarak kendi amaçlarını gerçekleştirme yoluna girmiş ve bu durum hükümet içerisinde uyumsuzluğa sebep olmuştur. DYP-SHP Koalisyon Hükümeti varlığını sürdürürken Cumhurbaşkanı Turgut Özal ani bir şekilde yaşamını yitirmiş ve yerini Süleyman Demirel almıştır. DYP'nin yeni başkanı olarak ise Prof. Tansu Çiller seçilmiştir. Böylece 1. DYP-SHP koalisyonu sona ermiştir.

2. DYP-SHP Koalisyon Hükümeti 25.06.1993 tarihinde kurulmuş ve 05.10.1995 tarihinde sona ermiştir. Koalisyon programı incelendiğinde bu hükümetin bir önceki hükümetin devamı niteliğinde olduğu; demokrasi ve insan haklarına aynı şekilde önem verildiği görülmektedir. Yeni bir anayasanın oluşturulması, olağanüstü hâlin ve koruculuk sisteminin kaldırılması hedeflenmiştir.

Bu koalisyon hükümeti döneminde PKK sorunu gün yüzüne çıkmış DEP, PKK'ya açık bir şekilde destek vermekle suçlanmış ve DEP'li milletvekillerinin, milletvekillikleri düşürülmüş ve bu milletvekillerinden bir kısmı yargılanmış bir kısmı ise yurtdışına çıkmıştır. Öte yandan gündemi meşgul eden olaylardan bir diğeri de HEP'li milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkindir. SHP ile HEP arasında yapılan ittifak sonucunda Meclis'e giren vekillerin dokunulmazlıklarının kaldırılması yapılacak seçimde Murat Karayalçın'ın partisi olan SHP'nin ciddi bir oy kaybına uğramasına sebep olmuştur. Karayalçın, yerel seçimlerde dosyanın Meclis'e sunulmaması için Tansu Çiller ile görüşmüş ve kendisinden olumlu cevap almıştır. Fakat ilerleyen süreçte Çiller dosyayı Meclis'e ileteceğini bildirmiştir. SHP yapılan yerel seçim neticesinde ciddi bir oy kaybına uğramış ve seçimin galibi DYP olmuştur. DYP-SHP Hükümetinde gerçekleşen, Cumhuriyet tarihinde de dikkat çekecek nitelikte sarsıcı olaylardan biri Pir Sultan Abdal Şenlikleri esnasında 37 vatandaşın yakılması şeklinde gerçekleşen olay, siyasi tarihimize Sivas katliamı olarak geçmiştir. Sivas Katliamını iki hükümet ortağı da farklı açılardan değerlendirmiştir. 12 Eylül Yönetimi tarafından kapatılan CHP'nin tekrar açılması ile Deniz Baykal ve arkadaşları SHP'den istifa ederek CHP'ye dâhil olmuştur. Bu gelişmenin ardından SHP ve CHP yapılan görüşmelerin ardından ortak bir çatıda; CHP çatısı altında birleşmişlerdir. 20 Eylül 1995 tarihinde Çiller ve Baykal görüşme yapmış ve yapılan görüşmenin ardından uzlaşmaya varılamaması sebebi ile merkez sağ ve merkez sol koalisyonu Çiller'in istifasını Demirel'e sunması ile sona ermiştir.

İkinci Çiller Hükümeti ise 5 Ekim 1995'te kurulmuş olup on günlük iktidarı ile Cumhuriyet tarihinin en kısa ömürlü hükümeti olarak kabul edilir (Kara,2004, s.268).

İkinci Çiller Hükümeti'nin ardından kurulan DYP-CHP Koalisyon Hükümeti 30.10.1995 tarihinde kurulmuş olup 06.03.1996 tarihinde sona ermiştir. DYP-CHP koalisyon hükümeti Çiller tarafından demokratikleşmeye önem veren bir hükümet olarak değerlendirilmiştir. Kurulan hükümet kendini 24 Aralık 1995 tarihinde gerçekleşecek olan erken seçimin huzurlu ve güvenli bir ortamda gerçekleştirilmesine yönelik olarak kurulan bir hükümet olarak tanıtmıştır. Yeni hükümeti seçim hükümeti olarak değerlendirmek mümkündür. Yapılan erken seçimin birincisi Refah Partisi olmuştur. RP, 'siyasal islam' düzenine geçmeyi savunmuş ve mevcut sistemi ve iktidarı eleştiren bir tutum sergilemiştir.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 10 Ocak 1996 tarihinde en çok oy alan parti RP olması sebebiyle RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a hükümeti kurma görevini vermiştir. Erbakan ise parti başkanları ile koalisyon ortaklığı için yapmış olduğu görüşmelerden olumlu sonuç alamamıştır. Anti-laik söylemleri partilerin Erbakan ile uzlaşmasına engel olmuştur. 19 Ocak 1996 tarihinde Erbakan hükümeti kuramaması sebebiyle görevi Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e iade etmiştir. Hükümeti kurma görevi bu kez DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'e verilmiştir. Çiller de hükümeti kuramamış ve bu sebeple Erbakan gibi o da görevi iade etmiştir (Yalansız, 2006, s.467).

ANAP-DYP (ANAYOL) Koalisyon Hükümeti Süleyman Demirel'in hükümeti kurma görevini Mesut Yılmaz'a vermesi neticesinde 06.03.1996 tarihinde kurulmuş olup 28.06.1996 tarihinde sona ermiştir. ANAP-DYP ortak hükümeti uzlaşmaya varamamış bir koalisyon hükümeti olarak dikkat çekmektedir. ANAP ile DYP ''dönüşümlü başbakanlık'' konusunda anlaşmaya varmışlardır.

Çiller aleyhinde RP tarafından Meclis'e sunulan yolsuzluk önergesini gündeme alma konusuna hükümetin diğer kanadı olan DYP onay vermiştir. Bu sayede Çiller'in Yüce Divan'a sevk edilmesi ihtimali gündeme gelmiştir. Ardından Anayasa Mahkemesi RP'nin diğer bir atağı olarak değerlendirilebilecek olan başvurusu neticesinde ANAP-DYP Koalisyon Hükümeti'nin güvenoyunu iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından önce DYP hükümet ortaklığından çekilme kararı almıştır.

RP-DYP (REFAHYOL) Koalisyonu 28.06.1996 tarihinde kurulmuş olup 30.06.1997 tarihinde ömrünü tamamlamıştır. Refah Partisi kamuoyunda kendisi ile ilgili olumsuz söylemlerden kurtulmak için çoğulcu demokrasiyi ve laikliği benimsediğini kamuoyunda yapmış olduğu açıklamalarda dile getirmiştir.

RP ile DYP birbirlerini ‘‘Yüce Divan’’a sevk etmeme ve ‘‘dönüşümlü başbakanlık’’ konusunda uzlaşmaya varmışlardır. RP’nin dış politika konusundaki uygulamalarına kendi eğilimine göre yön vermesi RP ve Erbakan ile ilgili CHP, DSP ve ANAP yönetiminin gensoru önergesi vermesine sebep olmuştur. Fakat gensoru önergesinin görüşmeleri koalisyon ortaklığını oluşturan partilerin oyları neticesinde reddedilmiştir. 3 Kasım 1996 tarihinde Türkiye’yi etkileyen önemli olaylardan biri olan Susurluk Skandalı gerçekleşmiştir. Olayla ilgili olarak bilgi edinmek maksadı ile Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur. RP hükümetinin İran’a yapmış olduğu gezi, ideolojik ve rejim karşıtı bir gezi olarak nitelendirilmiş ve çeşitli çevrelerin dikkatini çekmiştir. Bu hükümet döneminde önem arz eden diğer bir olay ise 28 Şubat 1997 tarihli MGK kararlarıdır. Refah Partisi’nin anti-laik tutumları Türk Silahlı Kuvvetleri’ni harekete geçirmiştir. TSK Refah Partisi’nin rejim karşıtı, anti-laik tutumlarının ve söylemlerinin demokratik rejimi güçsüzleştireceği gerekçesiyle postmodern darbe olarak nitelendirilen 28 Şubat tarihli MGK Kararları’nı açıklamıştır. 18 Haziran 1997 tarihinde ise Erbakan hükümetin istifasını Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e vermiştir.

ANAP-DSP-DTP (ANASOL-D) Koalisyon Hükümeti 30.06.1997 tarihinde kurulmuş ve 11.01.1999 tarihinde sona ermiştir. ANAP-DSP-DTP hükümeti, 28 Şubat sürecinin ardından kurulduğu için bu döneme ait izler mevcuttur. Hükümetin hedefi milletin vazgeçilmez değerleri ile devletin değiştirilemeyecek nitelikleri arasındaki bağı sürdürmek olarak ifade edilebilir.

Din ve vicdan hürriyetine, laik demokratik Cumhuriyet’e sosyal hukuk devletine vurgu yapılmıştır (Yalansız, 2006, s.474).Muhalefet partilerinin Mesut Yılmaz hakkında vermiş olduğu gensoru önergesi neticesinde ANAP-DSP-DTP Hükümeti düşürülmüştür. ANAP-DSP-DTP Hükümeti, gensoru önergesi ile düşürülen ikinci hükümet olarak Türk siyasi tarihinde yer bulmuştur.

DSP Azınlık Hükümeti 17 Ocak 1999 tarihinde kurulmuş ve 18 Nisan 1999 genel seçimlerine kadar varlığını sürdürmüştür. ANAP-DSP-DTP Koalisyon hükümeti döneminde yakalanma süreci başlamış olan Abdullah Öcalan, DSP Azınlık Hükümeti döneminde yakalanmıştır. PKK liderinin DSP döneminde yakalanması Bülent Ecevit'in Kıbrıs Harekâtı döneminde sağladığı prestiji tekrar sağlamasına ve 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde DSP'nin yüksek bir oy almasına neden olmuştur.

DSP-MHP-ANAP(ANASOL-M) Koalisyonu 28 Mayıs 1999 tarihinde kurulmuştur. Kurulan koalisyon hükümetinde gerçekleşen gelişmeler ''İrtica ile Mücadele'' genelgesinin yayınlanması, 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından veto edilen ''Genel Af Yasası'', 2000 yılında gerçekleşen ekonomik kriz ve AB Uyum Yasaları' na ilişkin koalisyon içerisinde yaşanan uyumsuzluktur. 3 Kasım 2002 seçimleri neticesinde üçüncü dönem koalisyon hükümetleri sona ermiştir.

BÖLÜM 3.TÜRKİYE'DE 1970-1980 YILLARI ARASINDA KURULAN KOALİSYON HÜKÜMETLERİ

Bu bölümde 1970-1980 yılları aralığında kurulan koalisyon hükümetlerinin demokrasiye karşı genel tutumları ve bu konuda ne gibi amaçlar hedeflendiği ve bunlardan ne kadarının gerçekleştiği dönemin mevcut siyasi ortamın genel havası içerisinde değerlendirilecektir. 1970'li yıllarda kurulan koalisyon hükümetlerin 1971 Askeri Muhtırası sonrası kurulması ve bu dönemde uygulanan siyasi yasaklar ve ordunun genel tavrı 1970'li yılların ilk dönemlerinde kurulan koalisyon hükümetlerinin icraatlarını doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde dört koalisyon hükümeti kurulmuş olup hükümetlerin demokrasi alanında çeşitli çalışmaları olmakla birlikte bu dönemde yaygın olan ideolojik fikirler hükümetin bu olaylara karşı genel tavrını etkilemekle birlikte vatandaşlar da bu ortam içerisinde bir takım siyasi olayların sonuçlarından topluca etkilenmiştir.

AP, 1969 seçimleri sonucunda tek başına iktidara gelmiştir. 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası sebebi ile Demirel istifa etmiş ve askeri yönetim iktidara el koymuştur. Muhtıra bu dönemde önüne geçilemeyen anarşi ve kargaşayı sona erdirmek amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yayınlamıştır. Muhtıra Şöyle diyordu:

> ''Parlamento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve Anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür. Türk milletinin ve sinesinden çıkan silahlı kuvvetlerinin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin partiler üstü bir anlayışla meclisimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılâp kanunlarını uygulayacak ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.
>
> Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde, Türk silahlı kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya almaya kararlıdır.
>
> Bilgilerinize…'' (F.Ahmad, B. T.Ahmad,1976, s.410-411).

13 Ekim 1973 seçimlerine kadar Türkiye Milli Birlik Hükümetleri tarafından idare edilmiştir. 1971 Muhtırası sonunda kurulan hükümetler dönemi ara rejim dönemi olarak adlandırılmıştır. TSK, anarşiden mevcut hükümeti sorumlu tutmuştur fakat yeni kurulacak hükümetin Meclis içerisinden seçilmesini isteyerek demokrasinin kurallarına bu noktada uyulduğunu söylemek mümkündür.

1960'lı yılların siyasi olayları 1971 Muhtırası'nın imzalanmasını gerekli kılan siyasi ortamı hazırlamıştır. 1960'lı yıllarda sosyalist fikir, TİP' in Meclis'e de girmesi ile birlikte halk kitlelerine ulaşma imkânına sahip olmuştur. Yine bu dönemde gerçekleşen Küba Krizi ve Johnson Mektubu bir kesim tarafından anti-emperyalist bir anlayışın gelişmesine sebep olmuştur. Sağ kesimde ise MHP destekli Ülkücü anlayış gelişme göstermiştir.

1971 öncesi dönem incelendiği takdirde öncelikle şiddet eylemlerinin başlangıç noktası ve bu eylemlerin ne şekilde sona erdirildiği irdelenmelidir. Bu konuda öğrenci eylemlerinin başladığı 1968 yılı dikkat çekmektedir. Üniversite öğrencileri eğitim olanaklarının yetersizliği, işsizlik gibi sorunlar nedeniyle okullarında eylemler yapmışlardır. Eğitim sorunlarını protesto niteliği taşıyan bu eylemler 1968 yılı itibari ile siyasi bir boyut kazanmıştır. O dönemde iktidara ve Amerikan emperyalizmine yönelik gösteriler düzenlenmiştir. Sağ ve sol grup arasında gerçekleşen şiddet olayları esnasında Adalet Partisi bir önlem almamıştır. Bu davranışın farklı sebepleri olabilir. Birincisi AP hükümeti, Adnan Menderes hükümetinin sonunun tekrar gerçekleşmesinden endişe duymuş olabilir. İkincisi ise hükümetin yetkisizliğinin kamuoyunu istediği Anayasa değişikliği yönünde etkileyebilme ihtimalidir.

Şiddet eylemleri özellikle Komando Kampları tarafından şekillendirilmiştir. Turancılık ülküsü ile yetiştirilen gençler fiziki ve ideolojik olarak aldıkları eğitim çerçevesinde yetiştirilmiştir. Komando kamplarında yapılan aramalar neticesinde ateşli silahlar tespit edilmiştir. Bu durum Turancı fikrin silahlanma yoluna gittiği anlamını taşır.

Turancıların gerçek amaçlarını üç şekilde özetlemek mümkündür. Birincisi; tıpkı Nazi Almanya'sında olduğu gibi komando kampları ve gençlik örgütleri aracılığı ile yapılacak propagandalar ile hükümeti yıpratmak ve bu sayede iktidarı ele geçirmek ikincisi; iktidarın ele geçirilmesi ile bir takım baskı araçları ile Nasyonal Sosyalist fikri Türkiye'de uygulamak, üçüncüsü ise Nasyonal Sosyalist rejim Türkiye'de uygulandıktan sonra bütün Türkleri tek bir çatıda toplama ideali olarak geçen Turancılık fikrini uygulamaya koymaktır. Bu fikre göre demokratik rejim yıkılmak sureti ile Türk topraklarında yaşayan farklı kökendeki vatandaşlar sınır dışı edilecek ve başka devletlerde yaşayan Türkler ise başka devlerin topraklarını içine alan Turan olarak ifade edilen geniş bir toprak parçası üzerinde birleşmeyi öngörmektedir (*APHükümetinin 1970'te Hazırlattığı MHP Raporu,* 1997, s.37-38).

O dönemde ekonomik anlamda yaşanan sorunlar, gelir dağılımındaki eşitsizlik ve enflasyon sorunu belli bir kesimin dikkatini çekmiş ve bu kesim devrimin gerçekleşmesinin gerekliliğini savunmuştur. Bu devrimi gerçekleştirme görevini ise genç kesim özellikle üniversite gençliği üstlenmiştir. 27 Mayıs öncesindeki dönemde de yapılan eylemler gençlerin bu görevi üstlendiklerinin açık bir göstergesini oluşturur. Sol görüşler, 27 Mayıs İhtilali öncesinde yasaklanmış olduğu için bu görüşler çekici bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Fakat bu dönemde sol görüşler tam olarak ayrılmadığı için sol görüş Marksizm ile özdeşleştirilmiştir. Şiddet eylemlerinin başlangıç noktası ise üniversite gençliğinin sorunlarını çözmeye yönelik gerçekleştirilen eylemlerdir. Bu eylemler aydınlar ve Cumhuriyet Halk Partisi tarafından olumlu karşılanırken hükümetin tepkisi ise sert olmuştur. Hükümet esasen şiddette değiş sol görüşe karşı bir tavır takınmıştır. Ardından sağ görüşü benimseyen kesim sol görüşlü öğrencilerin eylemlerini bastırma yolunu seçmiştir. Bununla birlikte sol kesim başlangıçta kendisini savunmak için silahlanmaya giderken ilerleyen dönemlerde saldırı için silah kullanmaya başlamıştır. Hükümetin tepkisizliğinde yatan bir unsur ise 1961 Anayasasında eksik olan unsurların var olduğunu ispat edip değişikliğe gidilmesi gerektiğini kanıtlamaktır. Öte yandan sol görüşe yakın öğrencilere yol gösteren kişilerin bir kısmı hukuk dışı demokratik olmayan yöntemleri savunuyorlardı (Kongar, 1998, s.171,172-173).

Mevcut bu şiddet ortamı içinde çeşitli suçlar işlenmiştir. Bu suçlardan bazıları adam kaçırma, soygun ve cinayettir. Bu suçları işleyene gruplar Türk halkını kurtarma amacını benimsediklerini kamuoyuna duyurmuşlardır.

Tüm bu olaylar neticesinde ise Türk Silahlı Kuvvetleri siyasi hayata bir kez daha el koymuştur.12 Mart 1971 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin bildirmiş olduğu Muhtıraya göre mevcut hükümet icraatları neticesiyle halkı ekonomik ve sosyal sorunlar içerisine sokmakla birlikte toplumu anarşik bir durum ile baş başa bırakmıştır. TSK, Atatürkçü görüşü dayanan inkılâp kanunlarını uygulayan demokratik bir düzen kurma amacıyla yönetime müdahale ettiğini açıklamıştır. Hükümetin 1968'lerden itibaren şiddetlenen olayları önleyememesi ordunun dikkatini çekmiş ve bu sebeple iktidara müdahale etmiştir.

Demirel iktidarı içinde bulunduğu koşullar itibari ile Cumhuriyet döneminin aşırı akımlara sahip olan iktidarı olmuştur. İki aşırı görüş Türkiye'yi o döneme kadar Cumhuriyet tarihinin en tehlikeli en zor ortamı içine sürüklemiştir (Toker, 1971, s.174.)

12 Mart Askeri Muhtırası ardından bir ara rejim kurulmuş ve Başbakan olarak CHP milletvekili Nihat Erim tayin edilmiştir. Kurulan bu yeni hükümet reform hükümeti olarak anılmış ve anarşi ile mevcut sosyo-ekonomik sorunları nihayete erdirmek için reform kanunlarını hayata geçirmeyi amaçlamıştır. Nihat Erim reformları gerçekleştirmek için ise 1961 Anayasası'nda değişikliğe gidilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu noktada Nihat Erim 1961 Anayasası'nın değiştirilmesi gerektiğini savunan Demirel ile aynı doğrultuda bir görüş paylaşmıştır. Ecevit ise 27 Mayıs ardından oluşturulan anayasanın hak ve özgürlüklere önem veren yapısının gerekli olduğunu ve bu hak ve özgürlüklerin anayasa tarafından güvence altına alınması gerektiği görüşünü savunmuştur. Hükümet cephesine bakıldığında ise hükümet anarşik olaylara son vermeyi başaramamıştır. Sağ görüşü savunan kesim eylemlerine ara verirken, sol grup eylemlerinin şiddetini artırmışlardır. Nihat Erim 3 Aralık 1971 tarihinde görevinden istifa etmiş fakat muhtıra ardından kurulan İkinci Hükümeti kurma görevi tekrar Nihat Erim'e verilmiştir. Fakat Nihat Erim'in kurduğu hükümet kısa bir süre sonra; 1972 yılının Mart ayında görevinden ayrılmıştır. Nihat Erim hükümetinin yerini Ferit Melen hükümeti almıştır. Yeni hükümet programında muhtıra sonrası gerçekleşmesi gereken reformların seçimler yapılıncaya kadar gerçekleştirileceği vurgulanmıştır.

Reformlar incelendiğinde özel sektöre yatırım, ağır sanayiyi destek, toprak reformu belirlenen programın ana çerçevesini oluşturmuştur. Fakat Erim'in programı incelendiğinde Koç gibi modern sanayiyi temsil eden bir kesim için akıllıcaydı. Bu dönemde İsmet İnönü ile birlikte CHP'li bazı bakanlar görevlerinden istifa etmiştir. Melen Hükümeti ise Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin dolmasına kadar görevde kalmıştır. 6 Nisan 1973 tarihindeki seçim neticesinde Fahri Korutürk, Cevdet Sunay'ın ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin 6. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. 12 Mart Muhtırası'nın hemen ardından kurulan hükümetler reformları gerçekleştirme amacına hizmet ederken kanunsuzluk sorununu çözmek de başlıca hedeflerden biri olmuştur. Zira banka soygunları, adam kaçırma olayları reformlardan önce kanun ve düzeni gerçekleştirmenin daha öncelikli olduğunu kanıtlar nitelikteki gelişmelerdir. Öte yandan şiddet eylemlerini sona erdirmek için belirli yerlerde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Sıkıyönetim tekrar tekrar uzatılmasına ve askeri yönetimin 1 yıl sürmesine rağmen ülkede kanun ve düzen temin edilememiştir.

3.1. AP-CGP-Bağımsızlar Koalisyonu

10 Nisan 1973'te Fahri Korutürk, Ferit Melen'in istifasını onaylamıştır. Ardından 12 Nisan 1973 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Naim Talu'yu Başbakan olarak görevlendirmiştir. AP ile CGP Genel Başkanları koalisyon ortaklığı konusunda yapmış oldukları görüşmeler neticesinde anlaştıklarını açıklamıştır. Koalisyon Protokolünde önem taşıyan bir takım konular vardır. Bunlardan bazıları; kurulan bu koalisyon hükümeti bir seçim hükümeti olması sebebiyle 14 Ekim 1973 tarihinde yapılacak olan genel seçimlerin Anayasa'ya uygun olarak yapılması, reform kanun tasarılarının seçimden önce kanunlaşması, kanun hâkimiyetinin sağlanması ve mevcut anarşinin önlenmesi şeklinde ifade edilebilir (Yalansız, 2006, s.271-272).

AP-CGP koalisyonu, ideolojik olarak değerlendirildiği takdirde o dönemlerde CHP'nin ‘‘ortanın solu’’olarak belirlediği politikasının karşısında yer alan sağ görüşlü bir koalisyon olarak nitelendirilebilir. Kurulan yeni hükümet Millet Meclis'inde yapılan oylama neticesinde 26 Nisan 1973 tarihinde güvenoyu almıştır. Fakat CHP ve DP Koalisyon Hükümetine red oyu vererek kurulan yeni koalisyona destek vermediklerini göstermişlerdir.

Yeni kurulan bu koalisyon hükümetinin uzlaşma sağlayamadığı birtakım sorunlar olmuştur. Uyumsuzluk yaşanan konulardan bir tanesi demokrasi ile doğrudan ilişkili olan Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarında yapılacak olan değişiklikle alâkalıdır. AP büyük bir parti olduğu için partisinin çıkarına olan Barajsız D'hondt sistemini isterken diğer koalisyon ortağı olan CGP ise küçük bir parti olduğu için seçimlerde kendi çıkarına uygun olan Milli Liste Sistemi'nin uygulanmasından yana olmuştur. (Yalansız, 2006, s.273).

AP-CGP Koalisyon Hükümeti iktidarda iken CHP, bir ''Genel Af '' teklifi hazırlamıştır. Bu teklif 17 Nisan 1973 tarihine kadar işlenen suçları kapsamaktaydı. Siyasi partiler ''Af Kanunu'' teklifine ilişkin farklı görüşlere sahip olmuştur. DP, af kanunu onaylamış fakat devlet aleyhine işlenen suçların af kanunu kapsamının dışında bırakılmasını savunmuştur. Sağ görüşlü partiler siyasi suçluların affını uygun görmemiştir. Süleyman Demirel ise bu teklifin seçimden sonraya bırakılmasının hükümet için daha doğru bir karar olacağını savunmuştur. Bu görüşe istinaden AP'nin affa karşı olduğu söylemleri basında yer almıştır. CHP'nin konuya ilişkin vermiş olduğu kanun teklifi reddedildikten sonra hükümetin AP kanadı da af kanunu teklifinde bulunmuştur. AP'nin bu hamlesinin gerekçesi partinin af kanuna karşı olmadığını ispat edip genel seçimlerde oy kaybına uğramasına engel olmaktır. Hükümet, Koalisyon protokolü içerisinde yer alan reform kanun tasarılarını çok kısa bir müddet görüşmek suretiyle kanunlaştırmıştır. Bu kanun tasarılarının çok fazla incelenmeden kısa bir sürede kesinleşmesi kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Naim Talu Başbakanlığındaki Hükümet hem gerekli görülen kanunları çıkarma hem de ülkeyi seçim sürecine hazırlama amacıyla yola çıkmıştı. 1 Temmuz 1973 tarihinde Meclis tatile girmiş ve seçim kampanyaları başlamıştır.

Seçim kampanyaları esnasında ise iki parti mücadeleye girmiştir. Bu iki parti ise CHP ve AP olmuştur. CHP Genel Başkanı Ecevit, AP'nin 12 Mart sürecine sebep olduğu şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Buna karşılık AP yönetimi ise Ecevit'in 1970 yılında gerçekleştirdiği Almanya gezisi sırasında bazı komünistlerle görüştüğü iddia edilmiş fakat Almanya Büyükelçiliği Ecevit'in görüşme sağladığı Alman Sendikalar Birliği (DGB) ile Türk- Danış Birliğinin komünizm ile ilgili bir alâkası olmadığını ifade etmiştir (Yalansız, 2006, s. 281).

Öte yandan MSP ise her iki partinin de Türkiye için doğru bir seçim olmayacağını, Türkiye'yi ekonomik anlamda zor bir sürece sokacağını belirtmiştir.

13 Eylül 1973 tarihinde ise İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetimin kaldırılmasına karar verilmiştir. Seçimlerin sıkıyönetimin olmadığı bir ortamda gerçekleşmesi daha özgürlükçü ve demokratik bir siyasi ortamın tesisi için gerekli bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

14 Ekim 1973 tarihinde yapılan Milletvekili ve Senato Seçimi sonuçlarına göre CHP seçimin galibi olmuştur. Seçim sonuçlarına göre hiçbir parti tek başına iktidarda olacak bir çoğunluğa ulaşamadığı için koalisyon yoluna gidilecekti. Fakat bu noktada koalisyonun hangi partiler arasında gerçekleşeceği sorunu ortaya çıkmıştır. Bu sorunu çözmek için birçok seçenek ortaya atılmıştır. Birincisi sağ partilerden oluşan bir sağ koalisyon bir diğeri ise CHP'nin desteklediği Milli bir koalisyon seçeneğidir.

AP-CHP koalisyon önerisine ise Ecevit, sert tepkiler vermiş, böyle bir koalisyonun CHP tarafından kurulmayacağını belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk en çok oyu CHP aldığı için Bülent Ecevit'e hükümeti kurma görevini vermiştir. Ecevit, Erbakan ile hükümeti kurma amacı ile görüşmeler yapmıştır. Fakat Erbakan AP'yi CHP'siz bir koalisyona davet eden mektup hazırlatmış ve bunu Demirel'e iletmiştir. Bu teklife Demirel tarafından olumsuz yanıt verilmiştir. Erbakan ise CHP'nin koalisyon teklifini reddetmiş ve bu koalisyonun verimli olamayacağını ifade etmiştir. Bunun üzerine 7 Kasım1973 tarihinde Ecevit, hükümeti kurma görevini iade etmiştir. Bu gelişmelerin ardından Korutürk parti liderleriyle bir kez daha görüşmelere başlamıştır.

Cumhurbaşkanı Korutürk, 4 Aralık 1973 tarihinde radyo ve televizyonda yapmış olduğu açıklamada hükümet kurma aşamasında gerçekleşen görüşmeleri aktarmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin anayasadan kaynaklanan yetkileri ile müdahale etmesine lüzum kalmadan demokratik parlamenter rejimin gereklerine uygun olarak seçimin gerçekleşmesini sağlamayı hedeflediğinden bu sebeple hükümetin bu kurallara uygun olarak kurulmasının arzu edildiğinden bahsetmiştir. Aksi halde TSK'nın Cumhuriyet'i koruma maksadı ile askeri bir müdahalede bulunabileceği ihtimalinden söz etmiştir (Yalansız, 2006, s. 290-291).

10 Aralık 1973 tarihinde gerçekleşen yerel seçim sonuçları ise partilerin koalisyon tercihlerinde değişiklik yapmalarına neden olmuştur. CHP 33 ilin belediye başkanlığını alarak seçimin galibi olmuş ve CHP erken seçim ihtimaline yoğunlaşmıştır. CHP Nisan ya da Mayıs aylarında yapılabilecek erken seçimler gerçekleşinceye kadar tarafsız bir başbakan tarafından seçim hükümetinin kurulması fikrine odaklanmıştır. AP ise erken seçim tarihine net bir karar verememekle birlikte erken seçimler gerçekleşinceye kadar Milli Koalisyon fikrini savunmuştur. MSP ise daha önceki fikirlerinin tam tersine yönelmiş olup CHP-MSP koalisyonuna olumlu yaklaşmıştır. Korutürk, bu gelişmelerin ardından yeni bir hükümet kurmak maksadıyla Başbakan Naim Talu'yu 15 Aralık 1973 tarihinde görevlendirmiş ve Talu, parti liderleri ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bir müddet sonra Naim Talu, Fahri Korutürk'e hükümeti kurma görevini yerine getiremeyeceğini bildirmiş fakat Korutürk, Talu'dan çalışmalarına devam etmesini talep etmiştir. 10 Ocak 1974 tarihine gelindiğinde ise Başbakan Naim Talu parti başkanları ile yapmış olduğu görüşmelere rağmen hiçbir parti hükümet ortaklığı konusunda uzlaşmaya varamamış ve hükümet kurulamamıştır. Bu sebeple Talu, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e istifasını sunmuştur. Fakat Naim Talu'nun istifasından sonra 100 gün hükümet kurulamamış ve o güne kadar Türkiye siyasi tarihinde en uzun süreli hükümet bunalımı yaşamıştır.

3.2. CHP-MSP Koalisyonu

25 Ocak 1974 tarihinde CHP-MSP Hükümeti kurulmuş olup 18 Eylül 1974 tarihinde hükümet görevinden istifa etmiştir. Kurulan koalisyon hükümetinde CHP 18, MSP 7 sandalyeye sahip oluştur. Kurulan yeni hükümette Başbakan Bülent Ecevit, Başbakan Yardımcısı ise Necmettin Erbakan olmuştur.

Ecevit kurulan bu yeni koalisyon hükümetinin demokrasinin temelinde yer alan karşıt görüşlere saygılı olma, eleştiriye tahammül etme, geniş görüşlülük şeklinde ifade edilen fikirlere sahip olması gerektiğinden bahsetmiştir. Koalisyon programında ise genel bir af kanunu, demokratikleşme aşamasında önemli bir adım olarak kabul edilen düşünce ve inanç özgürlüğündeki kısıtlamaların kaldırılması yer almıştır (Çavdar, 1996, s.235).

Uzun tartışmalar neticesinde oluşturulan ‘‘uzlaşma programı’’nda milli demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkesine, demokratik hak ve hürriyetlere saygı duyan CHP ve MSP’nin kanunları uygulamada eşitlik ilkesini gözeten, Atatürk ilkelerine bağlılık duyan, sosyal adalet ilkesine önem veren bir toplum düzeninin kurulmasının gerekliliğinden söz edilmiştir (Kara, 2004, s.114).

Hükümet programı düşünce, inanç ve ifade hürriyetlerine önem veren bir yapıya sahip olmakla birlikte bu hürriyetleri kısıtlayan maddelerin kanunlardan çıkarılması gerektiğini savunuyordu. Bu program medeni haklarından yoksun bırakılan DP’liler ile beraber düşünce suçlarını ve orman suçlarını da kapsayan genel bir af çıkarmayı amaçlamıştı. MSP’nin CHP ile ortaklığa girmesinde bir takım nedenler mevcuttur. Bunlardan bazıları MSP’nin hükümet ortaklığına girerek kendini topluma kabul ettirme imkânına sahip olması, hükümette alınan yanlış kararları ortağına yükleme imkânının doğması, bürokrasiden yararlanma fırsatını elde etmesi ve diğer önemli neden ise düşünce ve inanç özgürlüğüne önem veren bir hükümet ortağına sahip olma fikri ve af kanunudur.

MSP’ye oy veren kitlenin oluşturulan koalisyonu nasıl değerlendirdiğine bakıldığında ise bu kesim, CHP’nin düşünce sistemine tamamen zıt fikirlerde olduğu için kurulan koalisyon hükümetini desteklememiştir bunun sonucunda ise bir sonraki yerel seçimler neticesinde MSP’nin oylarının yarısını alabildiği gözlemlenmiştir. MSP’ye oy veren kitle bu partinin hiçbir parti ile koalisyona girmemesini uygun buluyordu fakat seçim sonuçları değerlendirildiğinde MSP’nin kurulan hükümette yer almaması mümkün gözükmüyordu.

1974 yılının Nisan ayında eski Demokrat Parti’lilerin siyasi haklarının iadesini öngören kanun teklifi Senato’da kabul edildi (Demokrasi’nin 50 Yılı 1945-1995 Cilt 2, s.621). ‘‘Genel Af’’ kanun tasarısı AP-CGP hükümetinin gündeminde yer aldığı gibi CHP-MSP hükümetinin koalisyon protokolünde yer almıştır. Türk Ceza Kanunu’nun 141. Maddesi düşünce, 142. Maddesi ise inanç suçları ile ilişkilidir. Mecliste yer alan Adalet Partisi ve Demokratik Parti bu maddelerin af kanunun kapsamı dışında bırakılmasını istemiştir. Genel af kanun tasarısı Nisan ayında 141. Ve 142. Maddeler kapsam dışı bırakılmak suretiyle Meclis’ten geçmiştir. Bu durum koalisyon ortakları arasında yaşanan bir güven bunalımı olarak değerlendirilebilir.

Necmettin Erbakan MSP'li vekilleri ile yapmış olduğu görüşmede MSP'li vekillerini hükümet ortağının kanun tasarısı teklifine vermiş oldukları red oyu sebebiyle kınamış ve aynı hareketin kendi partilerinin hassas olduğu 163. Madde konusunda yapıldığında koalisyondan ayrılmak isteyebileceklerinden bahsetmiştir (Yalansız, 2006, s.304). MSP yapmış olduğu toplantıda hükümet içerisinde ortaya çıkan güven bunalımını aşmak için CHP'ye destek olacaklarını bildirmiştir. CHP, düşünce suçlarının affının kapsam dışında bırakılmasına sebep olan maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuş ve talebi olumlu şekilde sonuçlanmıştır. Böylece muhalefetin engellemelerine takılan düşünce suçları da af kapsamına dâhil edilmiştir.

Demokrasiyi gerçekleştirme amacı ile kurulan koalisyon hükümetinin gerçekleştirmek istediği diğer bir atılım ise seçmen yaşına ilişkin yapılmak istenen değişikliktir. MSP 18 yaşındaki vatandaşlara oy hakkı tanınmasına ilişkin değişikliğin kabulü için seçim yasasında istediği tüm değişikliklerin gerçekleştirilmesi koşulunu öne sürmüştür.

MSP-CHP koalisyonunda önem arz eden; hükümeti doğrudan etkileyen bir diğer mesele Kıbrıs Sorunu'dur. 1960 yılında yapılan anlaşmaya göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı İngiltere, Yunanistan, Türkiye şeklinde 3 ülkenin garantörlüğüne teslim edilmiştir. 1974 Kıbrıs Harekatı'nda önem arz eden 4. Maddeye göre antlaşma neticesinde sağlanan düzenin tehlikeye düşmesi durumunda bu üç ülkeden her biri ayrı olarak harekete geçme hakkına sahip olmuştur. 15 Temmuz 1974'te faşist NikosSampson Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı Makarios'u devirerek başa geçmiş ve Kıbrıs Türklerinin güvenliğinden endişe duyan TSK, Garantörlük Anlaşması'nın 4. Maddesine dayanarak 20 Temmuz 1974 tarihinde adaya girmiştir. 15 Temmuz 1974'te Makarios'u devirdiği tarihlerde Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişki zaten gergindi.

Ecevit darbeyi ‘‘Yunan müdahalesi’’ olarak nitelendirdiği bir konuşma yapmış ve Türkiye'nin adadaki çıkarlarının hükümet tarafından korunacağını ifade etmiştir. 16 Temmuz 1974 tarihine gelindiğinde ise Türkiye tarafından İngiltere hükümetine, garantör devlet olarak yer aldığı İngiltere, Yunanistan ve Türkiye tarafından imzalanan Zürih Antlaşması'nı hatırlatan bir nota vermiştir.

Ecevit ‘‘Kıbrıs’ı bir milli mesele’’ olarak kabul etmiş ve İngiltere Başbakanı Harold Wilson ile görüşmüştür. Görüşmede Ecevit, Yunan askerlerinin adadan çekilmesi, Türkler ve Yunanlılar arasında güçler dengesinin kurulması gerektiğinden ve eski statüye dönülmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir. Wilson ise krizin diplomatik yollardan çözülebileceğini dile getirip güç kullanma taraftarı olmamıştır (Ahmad, 1992, s.329). 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye, Kuzey Kıbrıs’a çıkarma yaparak Kıbrıs’lı Türklerin haklarını savunmuştur. 22 Temmuz 1974’te ise ateşkes sağlanmış 25 Temmuz 1974 tarihinde de Cenevre’de Türkiye, Yunanistan ve İngiltere bir görüşme yapmıştır. Fakat bu esnada Kıbrıs’ta ateşkes ihlallerine yol açan şiddet eylemleri devam etmiştir (Ahmad, 1992, s.330).

Kıbrıs çıkartması ile gerçekleşen bir başka gelişme ise darbeyi gerçekleştiren Yunan Cunta’sının Türkiye’nin yapmış olduğu harekât neticesinde görevden ayrılması olmuştur. ABD Başkanı Gerald Ford Kıbrıs Harekâtı’nın gerçekleşmesi üzerine Türkiye Üzerinde askeri ambargo uygulamıştır. Bu ambargo ekonomik anlamda da Türkiye’yi etkilemiştir. Türkiye ise bu askeri ambargoya karşılık Türk topraklarında sağlanan askeri kolaylıkları kısmıştır. ABD ambargosu 1978 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemlerde ambargo neticesinde Aselsan, Havelsan gibi askeri araç ve teçhizatın üretildiği birimler oluşturulmuş, yerli savunmaya önem verilmiştir. Kıbrıs Barış Harekatı’nın Bülent Ecevit’ e sağladığı prestij yadsınamaz. Ecevit Kıbrıs’ı Yunan ilhakından kurtarmış ve başarısı hem yurt içinde hem de yurt dışında oldukça ses getirmiştir.

Kıbrıs’ta 1974 yılında Türkiye tarafından gerçekleştirilen harekât demokrasi, özgürlük, barış şeklinde sıralayabileceğimiz kavramların faşist anlayışa karşı elde ettiği başarı olarak tanımlanabilir. Ecevit, harekâtın başlatıldığı gün radyolarda yaptığı açıklamada Kıbrıs’a savaş amacıyla değil barış tesis etmek amacıyla TSK tarafından müdahale edildiğini bildirmiştir. Yunanistan’daki faşist yönetimin sona erip ve Yunanistan ile Kıbrıs’ta seçim neticesinde yani demokrasi ile iktidardaki kişiler belirlenmesine karar verilmesi bu harekâtın demokrasi harekâtı olduğunu kanıtlamıştır.

Kıbrıs harekâtı dış basının da dikkatini çekmiş Türkiye ve demokrasi ile Kıbrıs müdahalesi ilgili gelişmeleri diğer ülkeler de uzun bir müddet takip etmiştir.The Times’ın ‘‘Çekingenlik Kıbrıs’a Hiçbir Çözüm Getirmez’’ başlıklı yazısı söz konusudur

> ‘‘Amerikan yetkililerini Türkiye’nin başka seferkilere benzemeyen kararlı tutumunu değerlendirmede gecikiyorlar. Amerika NATO aracılığıyla Yunanistan’a sert bir ültimatom verip darbenin açtığı yarayı onarma yoluna gidebilirdi. Aksine, Yunanistan toprağına olan stratejik ihtiyaçları dolayısıyla Yunan rejimine dokunmaktan her zaman olduğu gibi burada da çekinmişlerdir. Oysa Doğu Akdeniz’de dokunmaktan çekinecekleri bir gerçek kuvvet varsa, bu da Türkiye’dir. Türkiye’nin Amerika’ya olan ihtiyacından çok, Amerika Türk desteğine muhtaçtır. Türkiye, seçim yoluyla iş başına gelmiş güçlü bir hükümete sahiptir.
>
> İngiltere ise Yunanistan-Kıbrıs darbecilerine ve Makarios’a ayrı ayrı prim vermekle yanlış iş yapmaktadır’’denmiştir. HeraldTribune ise bir yazısında ‘‘ Ilımlı Sosyalist, Halk Partisinin Başkanı Bay Ecevit, halkoyuyla gelmiş demokratik bir hükümeti kararlılıkla temsil eden bir liderdi.’’ ifadesine yer vermiştir (Özgür İnsan, 1974, 20. Sayı, s.13,17).

Kıbrıs başarısı ordu için de önemli bir moral kaynağı olmuş ve Ecevit ülkede prestijli bir yere sahip olmuştur. Fakat başarının tümünün hükümetin yalnızca CHP kanadına addedilmesi MSP ile CHP arasındaki ilişkilerde gerginlik yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın ardından Ecevit’in İskandinav ülkelerine yapacağı gezi koalisyon ortakları arasında gerginliğe sebep olmuştur.Bu gezi İskandinavya’daki sosyal demokrat liderlerle Türkiye’deki sosyal demokrat parti liderinin birbiriyle etkileşimde bulunması amacıyla düzenlenmişti. Fakat Ecevit bu toplantı sayesinde Kıbrıs sorununu ülkemiz açısından anlatma imkânı vermek için değerlendirmiştir. Erbakan bu gezi esnasında Ecevit’in görevini Başbakan Yardımcısı olarak görev yapan Necmettin Erbakan’a bırakmayıp CHP’li bir devlet bakanına bırakmayı uygun görmüştür. Başbakanlık görevi azınlık partisinin Genel Başkanına verilmek istenmemekle beraber gerçek neden Ecevit’in Erbakan’ın iç ve dış siyaset konusunda alacağı kararlara güvenmemesiydi. Erbakan bu olay sonucunda Ecevit’in yapacağı bu geziyi onaylamayacağını açıklamış ve Ecevit ise seçimleri yenilemek istediğini belirtip görevinden ayrılmıştır (Kara, 2004, s.128). Muhalefet erken seçime olumlu bakmamıştır zira bu seçimin kendi aleyhlerinde bir sonuç ortaya çıkaracağını düşünmüşlerdir. Bunun sebebi ise CHP’nin hem yerel seçimlerde hem de Kıbrıs Harekâtı’ndaki başarısıdır. CHP kanadına baktığımızda ise sağ kesimin bu kadar kısa sürede oylarında bir artış sağlayamayacağına ilişkin genel değerlendirmedir.

Ecevit 18 Kasım 1974 tarihine kadar görevde kalmış bu süreç içerisinde erken seçim için şansını zorlamıştır. Bülent Ecevit 18 Eylül 1974 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’e istifasını sunmuştur.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ise Bülent Ecevit'ten yeni hükümet kuruluncaya kadar görevde kalmasını talep etmiştir. Necmettin Erbakan ise Cumhurbaşkanı ile görüşme sağlamış ve DP-MSP ve CGP' nin yer aldığı bir sağ koalisyon kurulması teklifinde bulunmuştur. Cumhurbaşkanı 20 Eylül 1974 tarihinde Ecevit'e hükümeti kurma görevini vermiştir. Öte yandan Ecevit ise DP, CGP ve AP' den hükümeti kurma konusunda olumsuz cevap almıştır. Bu gelişmelerin neticesinde Ecevit, hükümeti kurma görevini Cumhurbaşkanı'na iade etmiştir. DP Başkanı Ferruh Bozbeyli Cumhurbaşkanı'na lidersiz bir sağ koalisyon teklifinde bulunmuştur, Lidersiz olmasının sebebi Süleyman Demirel'in başbakanlığını istememesidir. Süleyman Demirel ise ''sola ve komünizme karşı'' bir hükümet kurulması yönündeki kararı Genel İdare Kurulu ile yapılan toplantı esnasında almıştır. Bu koalisyon teklifini ilk olarak kabul eden ise MSP olmuştur. Fakat DP'nin Süleyman Demirel başkanlığında kurulacak olan koalisyon hükümeti teklifine karşı tavrı değişmemiş ve tarafsız bir başbakanın başkanlığındaki sağ koalisyon fikrini tekrar gündeme getirmiştir. DP'nin Süleyman Demirel'in başbakanlığını kabul etmemesi sebebiyle 6 Ekim 1974 tarihinde Demirel hükümeti kurma görevini iade etmiştir. Çünkü hükümetin kurulması için gerçekleşecek güvenoyu esnasında DP, AP'nin oylarına ihtiyaç duyuyordu. MSP, MHP VE CGP' nin oyları çoğunluğu sağlamak yeterli değildi. Yaşanan bu gelişmelerin ardından Süleyman Demirel görevi iade etmiştir. DP ise CHP azınlık hükümetine ancak seçim yasalarında değişiklik yapılması koşuluyla destek vereceğini açıklamıştır. Bülent Ecevit Cumhurbaşkanı ve ardından Süleyman Demirel'e hükümet ile ilgili 9 önerisini iletmiştir. CHP'nin asıl gayesi bir azınlık hükümetiydi. Demirel kendisine sunulan önerileri değerlendirmiş ve bu iki taraf azınlık konusunda birbirlerine yakın bir tavır sergilemiştir.

Fakat AP, 3 Kasım 1974'te Bülent Ecevit'in 9 önerisini reddetmiştir. 7 Kasım 1974'te Ecevit hükümet kurma görevini iade edip erken seçime gidilmediği ya da hükümet kurulmadığı takdirde CHP-MSP koalisyon hükümetinin CHP yönetiminin görevini bırakacağını dile getirmiştir. Buna istinaden Erbakan MSP'li bakanların görevlerinde kalacaklarını belirtmiştir.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk 11 Kasım'da siyasi parti liderleriyle tek tek görüşerek hükümet bunalımını sona erdirmeye çaba sarf etmiştir. Hükümetin kurulamadığı bu dönemde ekonomik sorunlar da baş göstermiştir.

Nihayetinde Korutürk, Kontenjan Senatörü Prof. Dr. Sadi Irmak'ı başbakanlık görevine atamıştır. AP, DP ve CHP Irmak hükümetine bakan vermeyeceğini belirtmiştir. Sadi Irmak'ın kurduğu yeni hükümet üyelerin çoğu parlamento dışı üyelerden ve CGP' nin belirli bir oranda üye verdiği Meclis desteğinden yoksun bir hükümet olmuştur. Kurulan bu hükümet için yapılan güven oylaması neticesinde ise 358 red ve 17 kabul oyu çıkmıştır. Sadi Irmak bu gelişmenin ardından Cumhurbaşkanı'na istifasını sunmuş fakat Cumhurbaşkanı, yeni hükümet kuruluncaya kadar kendisinden görevi sürdürmesini rica etmiştir.

1975 yılının Mart ayına kadar Meclis'te yapılan güven oylamasında başarısız olan bir hükümet Türkiye'yi yönetmiştir. Oluşan bu durumun anayasaya ve demokratik anlayışa aykırı olduğu açıkça ortadadır. Hükümet bunalımını ve ekonomik istikrarsızlıkları sona erdirmek için parlamenter demokrasinin uygulanması gerekmekteydi.

3.3. Milliyetçi Cephe (AP-MSP-CGP-MHP) Koalisyonu

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Bülent Ecevit'e 19 Mart 1975 tarihinde hükümeti kurma görevini vermiştir. Fakat Ecevit hükümeti kurma görevini yerine getiremeyeceğini belirterek bu görevi iade etmiştir. Ardından Korutürk, hükümeti kurma görevini Süleyman Demirel'e vermiştir. Demirel ise 31 Mart 1975 tarihinde AP, CGP, MSP ve MHP'den oluşan ''Milliyetçi Cephe'' Koalisyon Hükümeti'ni kurmuştur. Kurulan bu hükümette AP, 16; MSP,8; CGP,4 ve MHP, 2 bakanlığa sahip olmuştur. I.Milliyetçi Cephe Hükümeti, o tarihe kadar en çok üyeden oluşan koalisyon hükümeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni kurulan bu hükümet aynı zamanda uzun bir hükümet bunalımının ardından kurulmuş bir hükümettir.

Hükümet programına ilişkin Cumhuriyet Senatosu'nda yapılan tartışma esnasında CHP'li bir vekil milletin, milliyetçi ve milliyetçi olmayanlar şeklindeki ayrımının doğru bir tavır olmadığından cephecilerin hükümeti değil ancak karargâhları olacağından söz edilmiştir.

Milli Birlik Grubu adına yapılan konuşmada ise Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin iç bunalımları ve dış sorunları çözemeyeceğine inandıklarından bahsetmiştir (Hürriyet 1976 Yıllığı, 1976, s.37).

Bülent Ecevit ise Süleyman Demirel'in demokrasi karşıtı olarak tanımladığı MSP ve ülkücülere destek sağlayan MHP ile ortak bir hükümet kurulmasını desteklemediğini bildiren bir demeci Emniyet Genel Müdürlüğü'ne iletmiştir.

Koalisyon protokolünün programında hükümet politikasının milliyetçi, sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlayan nitelikte, kalkınmayı, huzur ve güven ortamını tesis edecek nitelikte olacağı belirtilmiştir (Yalansız, 2006, s.325). Kurulacak olan bu hükümetin güven oylamasından yeterli oyu alması için sekiz oya ihtiyaç vardı bu 8 oy ise DP'den istifa eden milletvekilleri sayesinde sağlanmıştır.12 Nisan 1975 tarihinde kurulan ''Milliyetçi Cephe'' Koalisyon Hükümeti için yapılmış olan güven oylaması neticesinde 228 kabul, 218 red oyu ile bu hükümet güven almıştır. Hükümet programı incelendiğinde daha önceki vaatler ile aynı doğrultuda olduğu vaatlerin yer aldığı gözlemlenmiştir. Koalisyon hükümetinin hedeflerinin başlıcaları; ekonomik anlamda enflasyonu kontrol altına alma, sanayiyi teşvik etme, yoksullukla mücadeledir.

28 Nisan 1975 tarihinde Necmettin Erbakan Kırıkkale Stadyumu'nda yapılmış olan bir toplantıda üniversitelerdeki kargaşaları önleme konusunda partisinin kararlı olduğunu ifade etmiştir. Bu toplantıda Erbakan yapmış olduğu konuşmada gençlik, düşünce, inanç ve ifade özgürlüklerine ve sanayi, işçi sorunlarına değinmiştir. Ülkedeki mevcut şiddet eylemlerine MSP'nin karşı olduğunu ve üniversitelerdeki eğitim hürriyetini önlemek için partisinin gayret göstereceğini ifade etmiştir (Sel, 1975, s.65-66).

Hükümet bu dönemde Milliyetçi Cephe taraftarlarını desteklemiş karşıt görüşe sahip olan kamu personellerini görevden almış ve yerlerine kendi görüşünü destekleyen personelleri yerleştirmiştir. Bu politikanın en önemli örneği olarak TRT Genel Müdürlüğü görevinden İsmail Cem'i alıp Nevzat Yalçıntaş'ı getirmesi gösterilebilir. Aynı şekilde koalisyon ortağı partilerin kendi siyasi görüşünü destekleyen personelleri çeşitli kamu kurumlarına ve bakanlıklarına yerleştirdiği tespit edilmiştir. M.E.B.'de, ders kitaplarında ve programlarda sağ görüşe uygun değişiklikler yapılmıştır.

CHP mitingleri, Milliyetçi Cephe partileri tarafından basılmıştır. Gerede'de gerçekleşecek olan mitinge Bülent Ecevit ve diğer parti yetkililerini taşıyan araç gençler tarafından taşlanmış ve olay büyümüştür. Ülkenin belli bir kesimi bu olayı ikinci bir askeri müdahaleye yol açacak bir iç karışıklık olarak değerlendirmiştir.

Bir kesim ise 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan 2 yıl sonra kurulan sivil yönetim sayesinde gerçekleşen demokrasiyi sona erdirecek askeri bir rejimin tekrar oluşmaması için Ecevit'in bir süreliğine mitinglere ara vermesi gerektiğini savunmuştur. Ecevit ise eylemlerine devam edeceğini belirtmiş ve İstanbul'da mevcut hükümetin politikalarını eleştiren bir miting gerçekleştireceğini açıklamıştır (Ahmad, 1992, s.340). Gerede Olayı'nınharicinde 4 Eylül 1975 tarihinde Elazığ Olayı dışında önem arz eden bir olay gerçekleşmemiştir.

Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde en çok dikkat çeken gelişme sağ- sol olayları olmuştur. Öncelikle üniversitelerdeki öğrenciler arasında başlayan görüş ayrılıkları lise öğrencilerine kadar yayılmış ve çatışmalarda silah da kullanıldığı tespit edilmiştir. Çatışmalarda yer alan gruplardan sağ görüşe sahip olan kesim kendisini ''komando'' veya ''ülkücü'', sol görüşe sahip olan kesim ise kendisini ''devrimci'' olarak tanımlamıştır. Bu olaylar sebebiyle birçok fakülte ve yüksekokulda derslere ara verilmek zorunda kalınmıştır. Hükümet üyesi partiler ile muhalefet partileri ise olayların faili olarak birbirlerini göstermiştir. Şiddet olaylarını bastırmak amacıyla muhalefet partisi liderleri Bülent Ecevit ile Süleyman Demirel ortak bir çözüm yolu bulmak yerine birbirlerini suçlama yoluna gitmiş ayrıca şiddeti önleyecek devlet organları da bu kutuplaşmada yerini almıştır. Polis teşkilatı POL-DER ve POL-BİR'e üye temin etmiş ve bu iki örgüt sağ ve sol görüşe sahip polislerin yer aldığı kuruluşlar olarak değerlendirilebilir. Sağ-sol çatışmasının sebep olduğu şiddet eylemleri can güvenliği sorununu ortaya çıkarmıştır.

CHP ise şiddet olaylarının artmasının ardından 1976 yılının ilk aylarında hükümeti düşürmek için hükümet ortakları ile işbirliği yoluna gitmeye gayret etmiştir. İlk olarak MSP ile uzlaşma yoluna girmiş fakat MSP, sağ koalisyonun bozulup tekrar sol ile koalisyon kurma niyetinde değildi. Zira bu partinin seçmen kitlesi sağ görüşü sahip vatandaşlardı. CHP ile işbirliğine girmek ise MSP için oy kaybı anlamına geliyordu.

Bağımsızlara baktığımızda ise AP'ye yakın olanlar sayıca fazlaydı, ''Milliyetçi Cephe'' koalisyonun kurulması esnasında ise bağımsızların katkısı yadsınamazdı. CHP ile muhalefet için işbirliği yapan DP üyeleri içerisinde ise AP'ye yakın olanlar mevcuttu.

Bütçe oylaması öncesinde gerçekleştirilen bu eylem hükümeti oylama öncesinde düşürme amacına hizmet etmekteydi. Fakat olay CHP'nin planladığı şekilde gerçekleşmemiştir (Yalansız, 2006, s.343). CHP milletvekilleri, bu girişiminin haricinde Süleyman Demirel'in hükümeti şiddet olaylarını önleyememesi, demokratik sistemi bir açmaza götürdüğü iddiası ve ekonomik sorunlar karşısında mevcut hükümetin gerekli tedbirleri almaması nedeni ile meclise gensoru önergeleri vermiş fakat bu çabaları da sonuç vermemiş ve hükümetin düşürülmesini sağlayamamıştır.

Süleyman Demirel iktidarda olduğu dönemde baskı politikası uygulamış ve Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde ise MHP'nin ırkçı tutumuna engel olmamış ver ardından 12 Eylül darbesi gerçekleşmiştir (Kahraman,1998, s.232).

23 Nisan Bayramı dolayısıyla Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk radyo ve televizyonlarda yapmış olduğu açıklamada düşmanların çıkarları sebebiyle farklı bir ortam yaratıldığından ve gençler arasındaki şiddet olaylarının ancak ülkemizin zararını isteyen kişiler tarafından gerçekleştirildiğinden ve siyasi partilerin birbirlerini suçlamasının ve hatta şiddete başvurmalarının demokrasiye zarar verdiğinden söz etmiştir (Hürriyet 1976 Yıllığı, 1976, s.39).

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk 6 Aralık 1975 tarihinde yayınladığı diğer bir mesajda Türkiye'de milliyetçiliğin, Müslümanlığın, ahlâkın kendilerinin himayesinde olduğunu savunanların yanlarında yer almayanlara karşı savaş vermek istediğinden ve mevcut durumda sağ ve sol görüşe sahip olan kesimin birbirine tahammül etmesi gerektiğinden bahsetmiştir (Hürriyet 1976 Yıllığı, 1976, s.73).

21 Ocak 1976 tarihinde MGK toplantısında ''Milliyetçi Cephe'' Koalisyon Hükümeti sıkıyönetim teklifinde bulunmuştur. Fakat bu öneri reddedilmiş olup anarşi olaylarına karşı Anayasa ve kanunlar dâhilinde mücadele edilmesi gerektiği kararı alınmıştır. Demirel ise ertesi gün konu ile ilgili Türkiye'nin mevcut anayasa ile yönetilemeyeceğini, yeni bir Anayasaya ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (Yalansız, 2006, s.343). Anayasanın aksak yönlerin telafi etmek yerine aksine anayasaya zarar vermek isteyenler anarşiye sebebiyet vermiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğüne zarar vermek başlıca amaç olarak kabul edilebilir (Demirel, 1979, s.15).

Bülent Ecevit gelecek seçimlerde iktidara geleceğine dair sahip olduğu güven neticesinde halka yönelmiştir. Ecevit, 18 Nisan 1976 tarihinde ‘‘Özgürlük ve Barış’’ mitingi düzenlenmiştir. Miting aslında CHP tarafından düzenlenmesine karşın Türkiye İşçi Partisi ve Sosyalist Devrim Partisi tarafından da destek görmüştür. Amaç ise faşizme karşı demokratların ortak bir cephede birleşmesini sağlamak olmuştur. 1971 Askeri Muhtırası’nın ardından solda bir bölünme gerçekleşmiş ve sol, beş ayrı partide temsil edilmiştir. Bu noktada Milliyetçi Cephe’nin politikalarının karşısında solu birleştirecek bir lidere ihtiyaç duyuluyordu bu görevi ise Ecevit’in üstlenmesi ümit ediliyordu (Ahmad, 1992, s.345).

1976 yılında okulların tatile girmesi okullardaki şiddet olaylarının azalış göstermesine sebebiyet vermiştir. Fakat eğitim-öğretim döneminin başlangıcı ile şiddet olayları tekrar gündeme gelmiştir. Şiddet olayları öğrenciler ile birlikte aileleri de tedirgin etmiştir. Yaşanan gelişmeler Milliyetçi Cephe Hükümeti’nde 1976 yılında şiddet ve terör eylemlerinin gittikçe artış gösterdiğini ve bu durumun toplumu etkilediğini ortaya koymaktadır. Faşist-anarşist çatışması okullarda başlamış olup toplumun tüm kesimlerine yayılarak karmaşaya sebep olmuştur. İktidar ise şiddet olayları karşısında herhangi bir eylemde bulunmamıştır. Süleyman Demirel, iktidarın eylemsizliğinin gerekçesi olarak mevcut anayasanın yetersizliğini göstermiştir.

1976 yılındaki diğer önemli bir siyasi gelişme ise DİSK tarafından DGM yasasına ilişkin gerçekleştirilen direniştir.18 Eylül 1976 tarihinde DİSK, Milliyetçi Cephe Hükümeti’nin Anayasal ve demokratik bir yol ile düşürülmesi amacı ile ‘‘Genel Yas’’ ilan etmiştir. 19 Eylül 1976 tarihinde ise DGM’lere karşı direnen işçilerin 96’sı tutuklanmıştır.

12 Ekim 1976 tarihine gelindiğinde ise DİSK’in DGM’lere ilişkin mücadelesi sonuç vermiş ve nihayetinde DGM’lerin geçerliliği sona ermiştir (Türkiye’nin 77 Yılı, s.262.). DGM’lere ilişkin yasa tasarısının Anayasa Mahkemesi tarafından Haziran ayında iptal etmesi nedeni ile bu konuda iktidarda görüş ayrılıkları gerçekleşmiştir.

MSP’nin konuya ilişkin koalisyonun ortaklarından farklı bir görüşe sahip olması hükümette bir krize sebep olmuştur. DGM’lere ilişkin sorun neticelenene kadar geçen beş ay içerisinde hiçbir yasa veya kararname çıkmamıştır.

MSP, 163. Maddenin DGM'lerin yetkisi dışına çıkmasına olanak sağlayan bir yasa tasarısı hazırlamış fakat koalisyon ortağı CGP bu yasa tasarısını uygun görmemiş ve 163. Maddenin de dâhil edildiği başka bir yasa tasarısı hazırlamıştır. CHP Grup Başkan Vekilleri yapmış oldukları ortak açıklamada olağanüstü mahkeme olarak hizmet veren DGM'lerin demokratik düzene aykırı olması sebebiyle mevcut sistemde varlıklarını sürdürmelerinin doğru olmadığını savunmuştur. İktidarın ise bu mahkemeler vasıtasıyla kendisini güvenceye alamayacağını vurgulamıştır. Bu açıklamaya karşılık olarak Süleyman Demirel DGM'ler ile CHP'nin 141. ve 142. Maddelerin yargı alanı dışında bırakılmasını sağlayarak komünizmi gerçekleştirme amacına hizmet edeceğini ve iktidarın buna müsaade etmeyeceğini belirtmiştir (Yalansız, 2004, s.351-352).

MSP yönetimi ile iktidar arasında yaşanan bir husumet ise dış politika alanında Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesi konusunda yapılmış olan bilgilendirmenin Süleyman Demirel tarafından hükümetin ortak kararı değil MSP' nin kendi kararı olduğunun açıklanması gösterilebilir.

1976 yılının Temmuz ayında bu sefer CHP'nin ardından DP, Süleyman Demirel hakkında ülkede artan terör olayları nedeni ile gensoru önergesi vermiş fakat koalisyon ortakları önergenin reddedilmesini sağlamıştır.

Koalisyon hükümetini oluşturan partiler arasındaki problemler neticesinde AP erken seçimi gündeme getirmiştir. AP Genel Sekreteri yaptığı açıklamada erken seçimin Mayıs ya da Haziran ayında Meclis onayı neticesinde gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Ekonomik sorunlar, hükümet içerisinde yaşanan çelişkiler koalisyonun sonunu getiren gerekçeler olarak sıralanabilir.

Hükümet bunalımının bir türlü sona erdirilememesi ve iktidardaki partiler arasında yaşanan gerginlik erken seçim fikrinin gündeme gelmesine sebep olmuştur. AP, erken seçim fikrini öncelikle CHP'ye yüklemiş, CHP ise erken seçim için kendi politikasına uygun birkaç başlık öne sürmüştür.

Bunlar; MSP'nin devre dışı bırakıldığı ve milliyetçi cephe hükümetini kuvvetlendirme amacı için seçimleri bir araç olarak kabul etmesi, iki parti arasında çatışma yaratan konularda AP'nin ılımlı bir tutum sergilenmesi olarak sıralanabilir. İlerleyen süreçte AP ve CHP'nin erken seçim kararı alması sebebiyle hükümet ortağı MSP saf dışı bırakılacağına dair endişe duymaya başlamıştır.

Bu sebeple MSP, hükümette de erken seçim kararının kesin olarak alınmasını engellemeye gayret etmiştir. Öte yandan TİSK, TOBB, İSO gibi kuruluşlar da seçimlerin erken bir tarihe alınmasını istemiştir. İş dünyası ise tek bir partinin iktidarda olduğu güçlü hükümetlerden yana olduğunu ifade etmiştir. Fakat erken seçim kararı alınması ülkede şiddet eylemlerinde de bir artış yaşanmasına sebep olmuştur. 5 Nisan 1977 tarihinde hükümette erken seçim kararının alınmasının ardından Nisan ayı içerisinde düzenlenen seçim gezileri esnasında CHP lideri Ecevit'e yönelik Niksar, Şiran ilçeleri ile Erzincan ilinde çeşitli saldırılar düzenlenmiştir. Saldırıların faili olarak ise ‘‘ülkücü’’ler gösterilmiştir. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, artan siyasi şiddet olayları sebebiyle seçimlerin huzur ve güvenlik içerisinde gerçekleşmesi talebini Başbakan Süleyman Demirel'e iletmiştir.

1 Mayıs 1977'de İşçi Bayramı'nı kutlama amacıyla bir miting düzenlenmiştir. 1 Mayıs 1977 tarihinde DİSK tarafından Taksim'de düzenlenen miting esnasında 36 vatandaş hayatını kaybetmiştir (Duru,1995, s.32). Miting esnasında Taksim Meydanı'ndaki Sular İdaresi ve Intercontinental Oteli'nden silahlı saldırı düzenlenmiş ve polis panzerlerinin topluluğun üzerine gelmesi üzerine can kaybı yaşanmıştır.

DİSK Genel Başkanı 1 Mayıs Katliamı ile ilgili yapmış olduğu açıklamada gösteriyi kana bulayan kesimin faşist ve Maocu bir grup olduğunu ve Cephe Hükümeti'nin, emperyalizmin ve CIA'ın hizmetinde olduğunu ve seçimleri engelleme amacıyla hareket edildiğini ifade etmiştir. Necmettin Erbakan yabancı ajanların olaylara dâhil olduğunu ifade etmiş ve yapılan incelemeler ise olayın 'kimliği saptanamayan kişiler' tarafından gerçekleştirilme ihtimalini artırmıştır.

Fakat ilerleyen süreçte olayın faillerinin yakalanması konusunda bir neticeye ulaşılamamıştır (Yalansız, 2006, s.364). Her ne kadar olay aydınlatılamamış ve zaman aşımına uğramış olsa da o dönemde, devlet içinde yapılaşan suç örgütleri ile MİT'in olayda sorumlu olduğuna ilişkin çeşitli söylentiler gündeme gelmiştir.

‘‘Tercüman’’, ‘‘Son Havadis’’, ‘‘Hergün’’, ‘‘Bizim Anadolu’’ gazeteleri 1 Mayıs 1977 tarihinde kanlı olayların gerçekleşeceği ve can ve mal kaybı yaşanmaması için dışarıya çıkılmaması gerektiği bilgisini vermiştir (Kahraman, 1998, s.281).

Toplumsal huzursuzluk, anarşi ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle normal şartlarda Ekim ayında gerçekleşmesi beklenen genel seçimler ile birlikte senatörlük seçimleri 5 Haziran 1977 tarihinde gerçekleşmiştir. Gerçekleşen seçimler neticesinde CHP 213 milletvekili sayısı ile seçimden galip gelen parti olmuş, 189 milletvekili sayısı ile AP ikinci parti olmakla birlikte AP'yi milletvekili sayısı itibariyle sırasıyla MSP, MHP, CGP ve DP takip etmiştir. Demirel seçim sonucunda iktidarı sola teslim etmemek amacı ile koalisyon hükümeti kurulması gerektiğini belirtmiştir. Muhalefet partisi lideri Bülent Ecevit ise 213 milletvekili çıkaran bir parti ile değil de alternatif hükümet ortaklıkları kurmanın demokrasiye aykırı bir hareket olduğunu vurgulamış ve güvenoyu alabilmek için gerekli olan 226 milletvekili sayısına ulaşmak için 13 milletvekiline ihtiyaç duyduğu çağrısını da yapmıştır.

13 Haziran 1977 tarihine gelindiğinde Başbakan Süleyman Demirel ''Milliyetçi Cephe'' Koalisyon Hükümeti'nin istifasını Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e sunmuştur. Seçim sonuçlarına istinaden hükümeti kurma görevini Cumhurbaşkanı seçimde en çok oy alan parti CHP olduğu için Parti Başkanı Bülent Ecevit'e vermiştir. CHP ise hükümeti kurmak amacıyla güvenoyu alabilmek için 226 sayısına ulaşmalıydı. Dönemin iş adamlarından Sakıp Sabancı, DİSK, Türk-İş Sendikası kurulacak Ecevit Hükümeti'ni destekleyen kesim olarak sıralanabilir. CHP hükümeti kurma yetkisine sahip olması nedeniyle bir azınlık hükümeti kurma yoluna girmiş bu noktada ise Cephe Hükümeti'nin milletvekilleri ile bağımsızların desteğine ihtiyaç duymuş, yapılan güven oylaması neticesinde ise yeterli oyu alamamış ve Bülent Ecevit hükümeti kurma görevini Cumhurbaşkanı'na iade etmiştir. Yapılan oylama neticesinde ortaya çıkan 229 güvensizlik oyunu yeni bir Cephe Hükümeti'ne giden yol olarak değerlendirmek mümkündür.

I.Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin sonuçları şöyle özetlenebilir; iki yıllık Cephe Hükümeti döneminde ekonomik anlamda orta ve dar gelirleri çıkmaza sürükleyecek boyutta bir kriz yaşanmış, IMF'den yüksek miktarda borçlar alınmış, iç ve dış meseleler çözüme kavuşturulamamıştır. Bu hükümet toplumsal olaylar açısından değerlendirildiğinde ise anarşi sebebiyle çok sayıda gencin yaşamını yitirdiği dikkat çekmektedir. 5 Haziran 1977 tarihli seçim sonuçlarını partiler düzeyinde değerlendirecek olursak MHP milletvekili sayısını üçten 16'ya çıkarmış, Süleyman Demirel ise sağ kesimin lideri konumuna gelmiştir.

3.4. II. Milliyetçi Cephe (AP-MSP-MHP) Koalisyonu

4 Temmuz 1977 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Ecevit'in ardından bu kez hükümeti kurma görevini Süleyman Demirel'e vermiştir. AP, MSP ve MHP Genel Başkanları yaptıkları görüşmeler neticesinde oluşturdukları hükümet protokolünü açıklamış ve Korutürk, kabineye onay vermiştir. 1 Ağustos 1977 tarihinde yapılan güven oylaması neticesinde II. Milliyetçi Cephe Hükümeti kurulmuştur. II. MC Koalisyon Hükümeti programı genel hatları itibariyle I.MC Hükümet Programının bir tekrarı olarak değerlendirilebilir.

Koalisyon protokolünün haricinde hükümet ortakları arasında imzalanan bir de gizli bir protokol mevcuttu. Süleyman Demirel hükümet güvenoyu almadan bu protokolün açıklanmaması konusunda ısrarcı olmuştur. Gizli protokol neticesinde ekonomik konularda MSP' ye karar alma yetkisi verilmiş olmakla birlikte atamalar konusunda ise MHP ile MSP' ye yetki verilmiştir (Kara, 2004, s.193).

İstikrarsızlaştırma politikası gereği bu dönemde siyasal çatışmalar hız kazanmış, sabotajlar, sağ-sol çatışması ise ciddi bir artış göstermiştir. II. MC Hükümeti döneminde cinayetler artış göstermiştir. II. MC Hükümeti döneminde toplumsal anlamda kutuplaşma daha derin bir hâl almıştır. Mevcut hükümet ise hem ekonomik hem de iç karışıklıktan kaynaklanan sorunları çözmeye yönelik bir adım atmamıştır. Yaşanan siyasi bunalımın çözümü için iş dünyasının tanınmış isimlerinden Vehbi Koç AP-CHP hükümetini desteklemiştir. Aynı zamanda birçok AP'li milletvekili de AP-CHP hükümetine olumlu yaklaşmıştır. Demirel ise böyle bir ortaklığı uygun görmemiştir. Öte yandan hükümet ortakları arasındaki uyumsuzluk da son raddeye ulaşmıştır. Koalisyon içinde MHP'nin tavrı ile MSP'nin laikliği sarsacak politika ve tutumları AP taraftarlarını zor durumda bırakmıştır.

11 Aralık 1977 tarihinde gerçekleşen yerel seçimlerin sonuçları da koalisyon içindeki gerilimi artırmıştır. Seçim sonucunda ise en çok belediyeyi alan parti CHP olmuştur. Seçimin sonucunda 12 AP'li milletvekili partisinden ayrılmıştır. CHP ise bu kez gensoru ile hükümeti düşürmek için bir girişimde bulunmuştur daha önce 226 oyu bulamayan CHP için AP'den ayrılan milletvekilleri bir fırsat olarak görülmüştür.

CHP Başkanı Bülent Ecevit, AP'den ayrılan bağımsız milletvekilleri ile Güneş Motel'de bir görüşme düzenlemiş ve bu milletvekilleri gensoru önergesi ile hükümeti düşürmek yoluna gideceklerini açıklamıştır. DP ve CGP'nin desteği ile 226 rakamına ulaşılmış ve gensoru için CHP yönetimi harekete geçmiştir. 31 Aralık 1977 tarihine gelindiğinde ise CHP nihayet gensoru önergesini Meclis Başkanlığı'na sunmuştur. 228 güvensizlik oyu ve 218 güvenoyu sonucunda hükümet düşürülmüştür. Süleyman Demirel oylama neticesinde hükümetin istifasını Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e vermiş; Korutürk ise hükümeti kurma görevini Bülent Ecevit'e vermiştir.

II. Milliyetçi Cephe Hükümeti genel hatları ile değerlendirildiğinde birincisi ile aynı amaca hizmet eden bir hükümet olduğu fark edilir. Hükümet içerisinde anlaşmazlıklar hat safhaya ulaşmıştır. MSP' ye verilen ödünler, siyasi şiddeti ve artan ölüm olaylarını sona erdirmek için hiçbir çalışmanın yapılmaması ve AP içerisinde partiden uzaklaşan vekillerin sayısının artması İkinci Cephe Hükümeti'ni sona erdiren gelişmeler olarak sıralanabilir.

3.5. İkinci Ecevit Koalisyon (CHP-CGP-DP-BAĞ) Hükümeti

Türkiye'de 1978 yılı itibari ile yeni bir hükümet kurulmuş ve MC Hükümeti sona ermiştir. Türkiye'nin aynı sorunları tekrar yaşamayacağı düşünülmüştür. Ecevit içte ve dışta birçok avantajı barındırmaktadır. Bu avantajlar sayesinde Ecevit kendini gösterme ve başarılı olma fırsatını elde etmiştir. Cephe Hükümeti'nin sona erişi sadece CHP'lileri değil AP'li ve bağımsız milletvekillerini memnun etmiştir (Toker, 1981, s.224-225).

22 Ocak 1978 tarihinde kurulan Ecevit Hükümeti'ne ilişkin olarak Adalet Partisi, Genel İdare Kurulu yayımladığı bildiride hükümetin kişisel çıkar ve kazançlar sebebiyle kurulduğunu ifade etmiştir. Hükümetin bir takım bağımsız milletvekilleri ile Güneş Motel'de bir toplantı neticesinde kurulması tepkilere neden olmuştur.

Cephe Hükümeti'nin gensoru ile düşürülmesine katkı sağlayan Adalet Partisi'nden ayrılan 11 bağımsız milletvekilinden 10'unun yeni kurulan Ecevit Hükümeti kabinesinde yer alması dikkat çekmiştir (Demokrasinin 50 Yılı, s.698-699).

Yeni kurulan hükümetin gensoru ile düşürülmesini sağlayan vekillerin bir motelde CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ile görüşmesi ve bunun ardından yeni hükümette bu vekillerin yer alması demokratik yönetim sistemine ve demokrasiye aykırı olduğu dikkat çekmektedir. Güneş Motel'de yapılan bu görüşme esasında Cephe Hükümeti'nin sona erdirilmesinin gerek Bülent Ecevit gerek bağımsız vekillerin çıkarlarına uygun olması sebebiyle iki taraf da ortak çıkarlarına yönelik olarak bu görüşmeyi gerçekleştirmiştir.

Demokratik hukuk devleti kurallarının gerçekleştirilmesine ve iç güvenliğin tarafsız bir şekilde gerçekleştirilmesine özen gösterilmesi, ideolojik sebeplerden ötürü birbirinden ayrışan gençler arasındaki düşmanlığı sona erdirmek İkinci Ecevit Koalisyon Hükümeti programında yer alan ana başlıklardandır.

28 Haziran 1977 tarihinde Başbakan Bülent Ecevit yapmış olduğu Meclis konuşmasında Milliyetçi Cephe Hükümeti'ni değerlendirmiştir. Ecevit yapmış olduğu konuşmasında bu dönemde ülkenin siyasi cinayetler, karmaşalar ülkesi olduğundan, binlerce vatandaşımızın yaralandığından, on binlerce gencin can güvenliğinin sağlanamaması veya yasal haklarının çiğnenmesi sebebiyle okullarda eğitim göremediğinden bahsetmiştir. Yasaların her fikre ve eyleme eşit bir şekilde uygulanacağı, özgürlüklerin devletin bütünlüğüne zarar verecek şekilde kullanılmayacağı konuşmada yer alan başlıklardan bazılarıdır (Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri (1960-1978) Cilt II, 1978, s.373,375).

Hükümet'in karşılaştığı sorunlar ise sağ-sol çatışması, fiyat artışları, döviz sorunu, IMF ve AET ile ilişkiler, ABD'nin silah ambargosu, Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ile kıta sahanlığı sorunu şeklinde sıralanabilir (Yalansız, 2006, s.396).

16 Mart 1978 tarihinde İstanbul Üniversitesi'nde öğrenciler üzerine bomba atılması anarşi olaylarında azalıştan ziyade bir artış yaşandığının en önemli göstergesi olmuştur. Ecevit hükümet kurulurken anarşiyi sona erdireceğini ifade etmiş fakat aksine bu dönemde şiddet olayları gün geçtikçe artmıştır. Bülent Ecevit ise üniversitede yaşanan bu olaylar nedeniyle sıkıyönetime gerek olmadığını ifade etmiştir.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ise siyasi partilerin demokratik parlamenter rejimin korunmasına yönelik çaba sarf etmelerinin gerekliliğinden bahseden bir bildiri niteliğinde mektup yazmıştır.

1978 yılına gelindiğinde şiddet olayları Alevi-Sünni çatışması ile kitlesel bir boyut almıştır. Terör eylemleri bu dönemde siyasi hedefinin dışında din kaynaklı olarak da kendini göstermiştir. Alevilik inancına sahip vatandaşlardan bazıları bu hükümet döneminde katliama kurban gitmiştir. Bu şiddet eylemlerinin ilki 17 Nisan 1978 tarihinde AP'li vekil Hamid Fendoğlu'nun evine gelen bombalı paket ile gerçekleşmiştir. Bu eylemin ardından Amasya, Sivas, Erzincan, Elazığ'ı, Bingöl ve Kahramanmaraş illerimizde birçok ev, işyerine saldırı düzenlenmiş, bu olaylar neticesinde ise birçok vatandaş yaşamını yitirmiştir. Bu eylemleri kimi etnik kimi de mezhep farklılıklarına dayanmaktadır. Saldırılarda CHP'liler de Aleviler ile birlikte karşıt görüşlü gruplar tarafından hedef olarak gösterilmiştir.

Kahramanmaraş olayları ise bu dönemde dikkat çeken bir katliam olarak siyasi tarihimizde yer almıştır. 19 Aralık 1978 tarihinde komünizm içerikli bir filmin sinemada gösterilmesi halk tarafından tepkiyle karşılanmış ve bombalı bir saldırı gerçekleşmiştir. Sonradan yapılan açıklamaya göre olayın failinin ise ülkücü bir grup olduğu anlaşılmıştır. Bu olayın ardından ise aynı kesim tarafından CHP İl Merkezi'ne bir saldırı düzenlenmiştir. 23-24 Aralık'ta ise çok daha büyük bir katliam yaşanmıştır. Saldırılar Alevi mezhepli vatandaşlar ile sol görüşe mensup vatandaşlara yönelik olarak gerçekleşmiştir. Saldırı neticesinde 111 kişi yaşamını yitirmiş olup 210 ev ve işyeri ile TİP, CHP, TÖB-DER ve POL-DER binalarına zarar verilmiştir (Çavdar, 1996, s.250-251). 19 Aralık 1978 tarihinde başlayan olaylar 26 Aralık 1978 tarihinde askeri birliklerin müdahalesiyle sona ermiştir. Kahramanmaraş olayları ile ülkede güvensiz bir ortamın hâkim olduğu halk tarafından da açıkça gözlemlenmiştir. Kahramanmaraş olayları neticesinde 13 ilde sıkıyönetim ilan edilmiştir.

Sıkıyönetimin olması özellikle hükümet muhalifi olan MHP ve AP tarafından olumlu karşılanmıştır. Maraş Katliamı ile ilgili olarak siyasi parti liderleri birbirlerini suçlayıcı tarzda açıklamalar yapmıştır. Muhalefet gensoru önergesi ile hükümeti düşürme çabalarına girişmiştir. Sıkıyönetimin ilan edilmesi hükümetin başarısızlığını ifade etmesi açısından da önemli bir durum olarak kabul edilebilir.

Mezhep ve etnik farlılıklara dayanan olaylar hükümetin CGP kanadını da etkilemiş ve CGP hükümet ortaklığından çekilmiştir. Ekonomik ve toplumsal alanlarda yaşanan sorunları CHP Hükümeti'nin sona erdirememesi hem muhalefette hem de parti içinde ciddi tepkilere sebep olmuştur. Koalisyon hükümeti istifalar, milletvekili transferleri ve gensoru önergeleri ile sarsılmıştır.

2. Ecevit Koalisyon Hükümeti döneminde terör eylemleri hızla devam etmiştir. İlerleyen süreç terör ve anarşinin sadece MC Hükümeti dönemi ile sınırlı olmadığını ortaya çıkarmıştır. Cinayet olayları artış göstermiş özellikle 1 Şubat 1979'da Abdi İpekçi'nin öldürülmesi siyasi cinayetlerden biridir. Abdi İpekçi Milliyet gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni olmasının dışında Ecevit'in meslektaşı ve yakın dostu olması sebebiyle hükümete ve Başbakan'a yakınlığı ile tanınan bir simaydı. Abdi İpekçi'nin katil zanlısı 28 Nisan 1980 tarihinde İstanbul'da gerçekleşen yargılama neticesinde gıyabında idama mahkûm edilmiştir.

1979 yılının Haziran ayına gelindiğinde ise sağ ve sol gruplar karşılıklı olarak terör eylemlerini artırmış, MHP Genel Merkezi taranmış, Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu (MİSK) bombalanmıştır (Yalansız, 2006, s.416-417). Bu dönemde yaşanan gelişmeler CHP'den istifalara sebep olmuş, muhalefette bulunan partiler ise hükümeti düşürüp bir erken seçimin gerçekleşmesi için işbirliği konusunda görüşmeler yapmıştır. Diğer taraftan AP'nin hükümeti düşürme çabaları iktidarı zorlarken hükümette 11'ler olarak adlandırılan bağımsız vekillerin 6'sının koalisyon hükümetinde muhtıra niteliğinde bir bildiri yayımlaması hükümeti daha da çıkmaza sürüklemiştir. Hükümet içinde yaşanan bu sorun Ecevit'in bağımsız vekillerle görüşme gerçekleştirmesi ile sona erdirilmiştir. Esnaf ve TÜSİAD ise hükümet icraatlarını eleştiren bir tutum sergilemiştir. Fakat tüm bu gelişmelere rağmen Başbakan Bülent Ecevit hükümetin devam etmesi gerektiğini savunmuştur. Meclis içerisinde ise bir takım değişiklikler olmuş; istifalar, transferler ve gensoru önergeleri söz konusu olmuştur. Muhalefet, hükümeti düşürme çalışmalarına girişmiş ve yeni hükümet ortaklığı formülleri gündemde yer almıştır. Bu süreçte terör eylemleri hız kazanmıştır. Terör eylemlerinin hız kazanmasının bir sebebi de hükümetin başarısızlığını ispat etmektir. Muhalefet meclis tatile girinceye kadar hükümeti düşürmeyi hedeflemiştir fakat 1979 yılının Ekim ayında gerçekleşen Senatör ve Milletvekili ara seçimlerine kadar hükümet iktidarda kalmayı başarmıştır.

Seçim neticelerine göre AP seçimlerin galibi olmuş ve Ecevit hükümetin istifasını Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e sunulmuştur. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, seçimin ardından AP Genel Başkanı Süleyman Demirel ve CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ile görüşmüş, Ecevit bir hükümet kurma fikrine sıcak bakmamıştır. Buna istinaden Korutürk, hükümeti kurma görevini Demirel'e vermiştir. Demirel yeni bir Cephe Hükümeti'nin yerine bir azınlık hükümeti kurmaya karar vermiştir. MHP ve MSP ise kurulacak olan bu azınlık hükümetine destek vermeyi kararlaştırmıştır. Kurulan bu hükümet esnasında anarşi ve ekonomik sorunların çözülememesi nedeniyle sivil yönetime 1980 yılında tekrar bir ara verilmiştir.

Ecevit'in demokrasiyi sağlamak, anarşiyi sona erdirmek vaadiyle kurduğu hükümette cinayetler sona erdirilememiş aksine terör yurt genelinde daha da artmış ve ülke sıkıyönetimle yönetilen bir ülke konumuna gelmiştir.

1979 yılının Kasım ayına gelindiğinde kanun hâkimiyeti sona ermiş ve ülkede can ve mal güvenliği sağlanamaz duruma gelmiş ülke genelinde güven tesis edilemeyecek noktaya ulaşmış en temel hak olan yaşama hakkına zarar verilmeye başlanmıştır (Demirel, 1979, s.17). Demirel 1970'li yılların değerlendirmesini yapmış ve anayasadaki aksaklıkları vurgulamış ve bu aksaklıkları telafi etmek yerine onu tahrip etmeye gayret edenlerin Türkiye'de anarşinin oluşmasına sebebiyet verdiğinden ve bu durumdan ötürü toplumda derin yaralar açıldığından ve bu eylemlerdeki amacın ise Türkiye Cumhuriyeti ve birlik, beraberliği olduğunu ifade etmiştir (Demirel, 1979, s. 15).

BÖLÜM 4.TÜRKİYE'DE 1980-2002 YILLARI ARASINDA KURULANKOALİSYON HÜKÜMETLERİ'NDE DEMOKRASİ ANLAYIŞI

Türkiye'de kurulan koalisyon hükümetlerinin son dönemi 1991-2002 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu dönemde kurulan koalisyon hükümetlerinde meydana gelen sorunlar; ekonomik sorunlar, din-mezhep çatışmaları, terör ve siyasi islam sorunu olmuştur. Kurulan koalisyon hükümetleri arasındaki uyumsuzluk iktidarı paylaşma gayesi ile ilişkili olup bu sorun demokrasinin bu dönem içerisinde de tam anlamıyla gerçekleşmemesine sebebiyet vermiştir.

4.1. 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi

12 Eylül 1980 tarihine gelindiğinde Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in başkanlığında Türk Silahlı Kuvvetleri, Türk milleti adına ülke yönetimine el koymuştur. Askeri darbe öncesinde ise Kenan Evren Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e 27 Aralık 1979 tarihinde bir ''Uyarı Mektubu'' vermiştir. Bu mektubu Kenan Evren ile birlikte Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı imzalamıştır. Bu mektupta demokratik rejim yerine faşist rejimi uygulamak isteyen bir kesim olduğundan, anarşinin gün geçtikçe arttığından ve bu eylemlere ilk ve orta öğretim öğrencilerinin de dâhil edildiğinden, şeriat düzenini savunan bir grubun olduğundan tüm bu olaylar neticesinde milli birlik ve beraberliğin bölünmeye çalışıldığından söz edilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri ise siyasi, sosyal ve ekonomik sorunları sona erdiremeyen ve anarşiye çözüm yolu bulamayan siyasi partileri uyarmak amacını gütmüştür. Türk Silahlı Kuvvetleri siyasi partileri uyarma yetkisini ise İç Hizmet Yasası'na dayandırmıştır.

Uyarı Mektubu'nun neticesinde 1 Ocak 1980 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, uyarı mektubunu imzalayan Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'i, Jandarma Genel Komutanını ve Kuvvet Komutanlarını Çankaya Köşkü'ne görüşmeye davet etmiştir. Fahri Korutürk, 2 Ocak 1980 tarihinde ise Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel'i Çankaya Köşkü'ne davet etmiş ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uyarı mektubunun suretini vermiştir.

Fahri Korutürk diğer parti liderlerine de mektubun birer nüshasını ayrı ayrı göndermiştir. Fakat hiç kimse kendini mektubun muhatabı olarak görmemiştir (Kongar, 1998, s.189-190).

6 Nisan 1980 tarihine gelindiğinde ise Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün görev süresi sona ermiş fakat 12 Eylül 1980 tarihine kadar yeni Cumhurbaşkanı seçilememiş ve bu sebeple demokratik rejim kesintiye uğramıştır. Bu dönemde Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi fikri gündeme gelmiştir. Siyasi partiler parlamentoda yapılan oylamalarda bir isim üzerinde uzlaşma sağlayamamıştır.

Süleyman Demirel bu konuya ilişkin bir atılımda bulunmuş ve AP Anayasa değişikliği teklifi hazırlamıştır.

> Anayasanın 95. Maddesine şu şekilde bir ek yapılacaktı: ‘‘101. Maddede belirtilen 15 gün içerisinde Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde sürenin bitiminden başlamak üzere 21. günü takip eden ilk pazar günü genel oyla Cumhurbaşkanı genel seçimi yapılır’’(Toker, 1981, s.374).

Cumhurbaşkanı seçiminin ve demokrasinin gerçekleşmesi için iki partinin uzlaşması gerekliydi fakat Bülent Ecevit de Süleyman Demirel de uzlaşma taraftarı olmamıştır.12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen askeri darbe öncesinde ise ekonomik ve toplumsal sorunlar aşılamayacak boyutlara gelmiş ve bu sebeple o dönemde çözüm yolu olarak ordunun müdahalesinin gerekli olduğunu savunan geniş bir kitle söz konusu olmuştur. 12 Eylül Askeri Darbesi'ni hem iktidar hem ana muhalefet partilerinin milletvekillerinden bir kısmı savunmuştur. Ekonomik kriz işsizliğin artmasına, enflasyonun yükselmesine sebep olmuş, kırdan kente göç başlamış bu göç nedeniyle kenar mahallelerde gecekondulaşma meydana gelmiştir. Tüm bu sorunlar ise toplumsal alanda bunalıma sebebiyet vermiştir. Toplumsal bunalımla birlikte bu dönemde siyasal bunalım da söz konusu olmuştur. Sağ ve sol şeklinde birbirinden ayrılan karşıt görüşlü iki kesim ortaya çıkmış ve anarşi önü alınmayacak boyutlara kadar ulaşmıştır. Siyasal muhalefet şiddet eylemleri ile bastırılmaya çalışılmış ve siyasi ölümlerin sayısı günden güne artmıştır. Öğrencilerin öldürülmesi ile başlayan şiddet bütün Türkiye'yi saracak boyutlara gelmiş, siyasal kutuplaşmadan kaynaklanan saldırılar mezhep ayrımını hedef alacak şekle evrilmiştir.

MC Hükümetleri döneminde faşizme karşı bir mücadele gerçekleşmemiştir. Fakat muhalefeti oluşturan CHP de anarşiyi önlemek ve demokratik bir rejimin gerçekleşmesi için bir çözüm üretememiştir.

12 Eylül sabahı gerçekleşen darbeye karşılık olarak hiçbir direnme yaşanmamış ve hatta terör grupları birden yok olmuştur. Darbeyi gerçekleştiren cunta ise anarşinin vereceği tepkiden, kanlı bir savaşın gerçekleşme ihtimalinden endişe duymuştur. Bu kadar olaysız bir askeri darbenin eşine dünya tarihinde az rastlanmıştır. Bu durum ise halkın bu müdahaleyi beklediğinin bir göstergesidir (Birand, 1984, s.294).

12 Eylül 1980 tarihinde Genelkurmay Başkanı Kenan Evren televizyondan yaptığı açıklama ile sivil yönetime ara verildiğini, yurdun tamamında sıkıyönetim ilan edildiğini, yurtdışına çıkışların yasaklandığını, can ve mal güvenliğini sağlamak amacı ile 17.00'den sonra ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağının uygulanacağını bildirmiştir. Askeri darbenin amacı olarak da milli birlik ve beraberliği sağlamanın hedeflendiği, devlet otoritesi ve demokratik düzenin işlemesine engel olan unsurları kaldırmak olarak belirlenmiştir. Bu açıklamada iktidardaki siyasi partilerin kendi görüşlerinde olan kişileri devlet teşkilatına yerleştirdiğinden bundan ötürü vatandaşların ve kamu personellerinin kendi aralarında bir kutuplaşma gerçekleştiğinden, cumhurbaşkanı seçiminin bir türlü gerçekleşmemesinden, mezhep ayrımından kaynaklanan Kahramanmaraş, Erzincan, Sivas ve Çorum olaylarından bahsedilmiştir. Mevcut hükümetin anarşi ve terörü sona erdirmek yerine sessiz kaldıklarından söz edilmiştir.

1980 Askeri Darbesi gerçekleştikten sonra ülke ‘‘Milli Güvenlik Konseyi’’ tarafından yönetilmiştir. MGK ise beş generalden oluşan bir kuruldur. Başkanı olarak Genelkurmay Başkanı Kenan Evren belirlenmiştir. MGK, 12 Eylül Askeri Darbesi'ni ilân ederek her türlü siyasi faaliyetin durdurulduğunu, hükümetin ve parlamentonun feshedildiğini bildirmiştir. Ayrıca yasama dokunulmazlıkları kaldırılmış, sendikacılar da gözaltına alınmış, ülke on üç sıkıyönetim bölgesine ayrılmış ve 3 general sıkıyönetim komutanı olarak atanmıştır. Darbe ile birlikte AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş askeri dinlenme tesislerinde gözaltında tutulmuştur.

Askeri cunta tarafından birçok kişinin idamı gerçekleştirilmiş, gençlik örgütlerinin liderleri ve üyeleri tutuklanmıştır. Derneklere bakıldığında ise Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay ve Türk Hava Kurumu dışındaki tüm derneklerin faaliyetleri durdurulmuştur.

12 Eylül döneminin mimarları kendilerinden önceki dönemin siyasileri ortaklığa girme yolunu tercih etmemiştir. Bu sebeple darbe yöneticilerinin 12 Eylül öncesi dönemden meclisi, siyasi partileri ve bu partilerin liderlerini sorumlu tutmaları gerekli olmuştur. Böylece baskıcı yöntemlerini meşrulaştırma gerekçelerini elde etmiş olacaklardı (Can, 2000, s.133-134).

Askeri yönetim döneminde Cumhurbaşkanlık görevini Kenan Evren, Başbakanlık görevini Deniz Kuvvetleri Kumandanı Bülent Ulusu ekonomiden sorumlu başbakan yardımcılığı görevini ise Turgut Özal ifa etmiştir. Bülent Ulusu Bakanlar Kurulu listesini hazırlamış ve hükümet programı MGK'nın onayına 21 Eylül 1980 tarihinde sunulmuştur. Bu hükümet programı 30 Eylül 1980 tarihinde onaylanmıştır. Belediye meclisleri ve il genel meclisleri feshedilmiş ve belediye başkanları görevden alınmış, seçimle göreve gelenler ile sivil idareler tarafından atanan kişilerin yerine ise ordudan emekli olmuş kişiler veya MGK'ya yakın kamu görevlileri yerleştirilmiştir. Türkiye genelindeki altmış yedi ilden 27 tanesinin valisi görevden alınmış, bu valilerin yerine ise orduya yakın olan ya da asker kökenli kişiler atanmıştır (Cumhuriyetin 75 Yılı Cilt 2, s.791). 7 Ekim 1980 tarihine gelindiğinde ise sağ ve sola görüşe sahip vatandaşların idam kararları uygulanmaya başlanmıştır. Askeri darbe Batı Avrupa ve ABD hükümeti tarafından ise olumlu karşılanmış hatta bu dönem ekonomik alanda IMF ile dostane ilişkilerin kurulduğu dönem olması sebebiyle dikkat çekmiştir.

''2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun'' u geçici anayasa görevini yerine getirmek üzere 27 Ekim 1980 tarihinde MGK uygulamaya sokmuştur. Bu kanuna göre 1961 Anayasası'nın TBMM'ye tanıdığıyetkiler doğrudan MGK'ye, Cumhurbaşkanının yetkileri ise MGK Başkanı'na yani Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'e devredilmiştir. Bu geçici anayasanın yürürlüğe girdiği tarih ise askeri darbenin yapıldığı tarih olan 12 Eylül 1980 olarak kabul edilmiştir (Cumhuriyetin 75 Yılı Cilt 2, s.791).

‘‘Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun’’ a göre MGK’nın çıkardığı yasaların anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyeceği gibi hükümet icraatlarından ötürü sorumlu tutulamayacak ve bunlardan etkilenenler de denetim mekanizmalarına başvurma imkânına sahip olamayacaktı. Bu yasaya göre 12 Eylül 1980 tarihinden sonra çıkarılacak Bakanlar Kurulu ve Üçlü Kararnamelerin iptal ve yürütülmesinin durdurulma taleplerinin işleme alınmayacağı anlaşılmaktadır. Aynı yasa 12 Eylül 1980 tarihinden sonra bakanların verdiği kamu görevlileri hakkında uygulanan işlem ve kararların yürütülmesinin durdurulması talebinin işleme alınmayacağını da ifade etmektedir (Cumhuriyetin 75 Yılı Cilt 2, s.791).

1982 Anayasası’nın halkoyuna sunulmasından önceki süreçte Kenan Evren tarafından düzenlenen yurt gezilerinde anti demokratik bir tutum izlenmiştir. 7 Kasım 1982 tarihinde yeni Anayasa’nın kabulü için halkoylaması yapılmış ve %92 oranla 1982 Anayasa’sının kabulü gerçekleşmiş ve yeni anayasa yürürlüğe girmiştir. Yapılan değişiklik ile yasama organı senatonun kaldırılmasıyla birlikte tek meclisli hâle gelmiş, cumhurbaşkanının yetkisi artırılmış başta yargı organlarının atamak olmak üzere hükümetteki etkisi artırılmış ve sıkıyönetime geçiş koşulları kolaylaştırılmıştır. Sıkıyönetim komutanları yapılan değişiklikle başbakana değil genelkurmay başkanına karşı sorumlu hâle getirilmiştir.12 Eylül askeri yönetiminin hukuk işlemleri yargı denetimi dışında bırakılarak askeri iktidar sivil iktidar karşısında güçlü konuma getirilmiştir. Yargı yürütmeye bağlı kılınmış; Anayasa Mahkemesi’nin ve idare mahkemelerinin denetleme yetkilerine sınırlamalar getirilmiştir. Temel hak ve özgürlüklere ise bu anayasa ile sınırlama getirilmiştir. Dönem dönem yapılan anayasa değişiklikleri ile temel hak ve özgürlüklerde iyileşmeler sağlanmış, siyasal yasaklar sona erdirilmiştir.

12 Eylül 1980 askeri yönetimi ile son on yılda ciddi bir biçimde artan siyasi şiddet olayları darbenin ardından ciddi anlamda azaldı ve hatta bir süre sonra tamamen durdu. Sıkıyönetim mahkemelerine, ideolojik suçlarla ilişkili olan Anayasa’nın 141.ve 142.Maddelerinden ötürü suçlu addedilen kişileri yargılama yetkisi verilmiştir. Bununla birlikte askeri cunta yönetimi esnasında binlerce kişi tutuklanmış ve yüzlercesi yargısız infaz ve işkence sebebi ile yaşamını yitirmiştir.

12 Eylül 1980 Askeri Cunta yönetimi demokrasiyi gerçekleştirme amacı ile antidemokratik ve insan haklarına aykırı usulleri benimsemiş ve 1983 seçimlerine kadar varlığını sürdürmüştür. Darbenin hemen ardından işleyen süreç darbe sonrasının planlı bir şekilde işlemediğini göstermiştir. Darbe neticesinde oluşturulan anayasa sebebiyle temel hak ve özgürlüklere ciddi kısıtlamalar getirilmiş ve yönetimin askeri kanadına ağırlık verilmiştir. Anarşiyi sona erdirme amacı ile iktidarı ele geçiren askeri yönetim baskıcı bir yöntem benimsemiş ve bu yönüyle Türk siyasi tarihinde önemli bir yer edinmiştir.

12 Eylül yönetiminin başarısızlığının sebebi Türkiye'nin demokratik geçmişinin yok sayılarak hükümetin askeri kışla şeklinde yönetilmeye gayret edilmesidir. Askeri yönetim tarafından siyasi yapı ve kurumlar darbe sonrasında merkez tarafından denetimi sağlanan hiyerarşik bir anlayışa göre yönetilmiştir. Demokratik ve parlamenter sistemi benimsemiş bir ülkenin askeri bir anlayışa göre uzun bir müddet yönetilmesi mümkün olmamış ve 12 Eylül yönetiminin sona ermesinin ardından bu yönetim tarzındaki hatalar toplum tarafından eleştirilmesine sebep olmuştur (Alkan, 1986, s.31).

4.2.Türkiye'de 1991-2002 Yılları Arasında Kurulan Koalisyon Hükümetleri

4.2.1.DYP-SHP Koalisyonu

12 Eylül askeri müdahalesi sebebiyle faaliyetlerine son verilen siyasi partiler bir yıl sonra kabul edilen bir yasa ile kapatılmış ve kapatılan siyasi partilerin mal varlıklarına el konulmuştur. 24 Nisan 1983 tarihine gelindiğinde ise MGK, siyasi faaliyetleri serbest bırakmış fakat bu tarihten sonra kurulan birçok parti kapatılmış ve birçok partinin genel başkanı ve kurucu üyesi de MGK tarafından veto edilmiştir.

24 Nisan 1983 tarihli Siyasi Partiler Kanunu'na göre siyasi partilerin yapılanması gerçekleştirilmiştir. Bu kanuna göre siyasi partiler en az kırk üyeye sahip olmalı, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı olmalıdır. Bunlara ek olarak geçici bir madde ile MGK'ye kurucu üyeleri veto etme ve böylelikle seçime katılacak siyasi partilerin üyelerini veto ederek seçime dâhil olmamalarını sağlama yetkisi verilmiştir (Hale, 2014, s.312). 6 Kasım 1983 tarihli seçim ise sadece üç partinin katılımıyla gerçekleşmiştir.

Bu siyasi partiler ANAP, HP ve MDP'dir. Yapılan seçim sonucuna göre Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Başbakan olarak Turgut Özal'ı görevlendirmiştir.

1983-1991 yılları arasında ANAP tek başına iktidarda kalmıştır. 1983 yerel seçimlerde, genel seçimlerde uygulanan yasaklar kaldırıldığı için bu 1983 yerel seçimleri demokratik olarak değerlendirilmektedir. Turgut Özal'ın Başbakanlığı döneminde sivil rejimde uygulanan baskıcı bir anlayış hâkim olmakla birlikte basında da aynı şekilde bir takım kısıtlamalar söz konusu olmuştur. 1987 yılı seçimlerinin öncesinde demokrasiye aykırı olduğu gerekçesiyle siyasal yasaklar yapılan referandum neticesinde kaldırılmıştır. Turgut Özal, referandum sonucunun hemen ardından erken seçim kararı almıştır. Turgut Özal, görev süresi dolan Kenan Evren'in ardından Cumhurbaşkanlığı görevine gelebilmek için seçim yasalarında bir takım değişiklikler yapmıştır. Ayrıca erken seçim vasıtasıyla siyasi partiler örgütlenme fırsatına erişemeyecekti. 6 Eylül 1987 tarihinde antidemokratik olarak nitelendirilen Anayasanın geçici 4. Maddesinin kaldırılmasına ilişkin referandum sonucuna göre 12 Eylül müdahalesi sebebiyle yasaklanan siyasi parti liderlerinin yasakları kaldırılmış ve Süleyman Demirel DYP Genel Başkanı, Bülent Ecevit DSP Genel Başkanı, Necmettin Erbakan RP Genel Başkanı, Alparslan Türkeş ise MÇP Genel Başkanı olmuştur. 1989 seçimleri neticesinde ANAP büyük bir yenilgiye uğramış ve ciddi bir oy kaybı yaşamıştır. Yaşanan oy kaybına rağmen Turgut Özal Cumhurbaşkanı, Yıldırım Akbulut ise Başbakan olarak seçilmiştir. 23 Haziran 1991 tarihinde 4. ANAP Hükümeti, Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı'nda kurulmuş ve 20 Ekim 1991 tarihinde erken genel seçim gerçekleşmiştir. Seçim sonuçlarına göre DYP, seçimin galibi olmuş, DYP'yi ANAP ve SHP izlemiştir. Sivil yönetime geçişten sonra başlayan ANAP'ın tek parti iktidarı sona ermiş ve koalisyon ortaklıklarına tekrar dönüş yaşanmıştır. Mesut Yılmaz Başbakanlıktan istifasını Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a sunmuş ve ANAP'ın kurulacak bir koalisyon hükümetinde yer almayacağını bildirmiş ve bu açıklama neticesinde Turgut Özal seçim sonucuna göre en çok oy alan DYP Başkanı Süleyman Demirel'e hükümete kurma görevini vermiştir. Ardından DYP, SHP ile koalisyon ortaklığı konusunda anlaşmaya varmıştır. Bu hükümet ortaklığının gerçekleştiği dönem işsizliğin ve enflasyonun yüksek olduğu terör sorununun arttığı, soygunların, faili meçhul cinayetlerin gündemde yer aldığı bir dönem olarak değerlendirilebilir.

DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'nin temel prensipleri özgürlükçülük ve katılımcı demokratik rejim olarak ifade edilmekle birlikte geniş çerçevede kurulacak bu yeni hükümet ortaklığının hedefleri; 12 Eylül askeri darbe yönetimiyle şekillenen Anayasa'nın yerine hukukun üstünlüğüne dayanan tam demokratik ve çoğulcu sisteme uygun bir Anayasa temin etmek, Türkiye'nin üniter devlet yapısını korumak, demokrasiyi etkin kılmak bu sayede ülkenin içerisinde bulunduğu problemleri çözüme kavuşturmak, insan haklarını uluslararası platformlara dayandırmak, 12 Eylül'ü gerçekleştiren yöneticilerin cezai, mali ve hukuki dokunulmazlıklarının kaldırılmak, 12 Eylül dönemine ait yasal düzenlemelerin ve kısıtlamaların kaldırılmak ve düşünce ve inanç özgürlüğünü sağlamak olarak ifade edilebilir (Yalansız, 2004, s.449). Koalisyon protokolünün en dikkat çekici noktası demokrasiye ve insan haklarına önem veren özgürlükçü yapısıdır. Bu noktada DYP-SHP Koalisyonu, 1970'li yıllarda sadece aldıkları oylar neticesinde kurdukları ortaklıklardan ayrılmaktadır.

Zıt siyasi görüşlere sahip DYP ve SHP'nin seçim propagandalarında aynı konular üzerinde durmaları dikkat çekmiştir. Her iki parti de darbenin ardından kurulduğu için o döneme ait baskıcı uygulamaları reddetmiş, anayasanın özgürlükler üzerindeki kısıtlayıcı maddeleri üzerinde durmuş, insan haklarına, demokratik kurallara uygun bir devlet anlayışının uygulanmasının gerekliliğine yoğunlaşmıştır.

30 Kasım 1991 tarihinde yapılan güven oylaması neticesinde Süleyman Demirel'in Başbakanlığındaki koalisyon hükümeti resmen kurulmuştur. Merkez sağ-merkez sol koalisyon hükümetinde yaşanan önemli bir sorun ise Güneydoğu Anadolu Bölgemizde gün geçtikçe şiddetini artıran terör eylemleri olmuştur. Mevcut hükümet koalisyon protokolünde demokratik yöntemler ile bu soruna çözüm yolu bulacağını belirtmiştir.

12 Nisan 1991 tarihinde yaşanan bir diğer gelişme Parlamento'da Terörle Mücadele Yasası'nın kabul edilmesidir. Bununla birlikte 141., 142. Ve 163. Maddeler Anayasa'dan kaldırılmıştır. Bu maddelerden ötürü cezaevlerinde tutuklu olanlara koşullu af getirilmiştir (Cumhuriyetin 75 Yılı 3. Cilt, s.1010).

7 Aralık 1991 tarihinde Süleyman Demirel ve Erdal İnönü Diyarbakır'a yapmış oldukları gezi esnasında Demirel *''Size bir olalım demeye geldik. Devlet sizi kucaklamaya hazır. Siz de devleti kucaklayın. Kürt realitesini tanıyoruz.''* şeklinde ifadelerde bulunmuş. Fakat bu çözüm politikası karşı cephe tarafından olumlu karşılanmamış Aralık ayı içerisinde terör eylemleri aynı seyrinde devam etmiştir (Yalansız, 2006, s.451). 1992 yılının Ağustos ayına gelindiğinde ise PKK'nın Şırnak iline yapmış olduğu saldırılar buradaki nüfusun önemli bir bölümünün göçüne sebep olmuştur. Terör eylemlerinin hükümet tarafından önlenememesi halk tarafından büyük tepkilere neden olmuştur.

Demokratikleşme konusunda hükümetin önemli bir adımı olarak kabul edilen yargı reformu yasasını ise Cumhurbaşkanı Turgut Özal veto etmiştir. Yasayı Özal *'' gözaltı süresini kısalttığı ve tutuklulukta geçecek süreye sınırlama getirdiği''* gerekçesiyle veto etmiştir. Başbakan Süleyman Demirel ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü reformların muhakkak gerçekleşmesi gerektiğini ve demokratikleşmeden vazgeçilemeyeceğini ifade etmiştir (Demokrasinin 50 Yılı, s.1058).

DYP-SHP iktidarı esnasında uzlaşmazlık yaratan iki önemli sorun dikkat çekmiştir. SHP'nin 1 Mayıs'ın ''Çalışanlar ve Bahar Bayramı'' şeklinde kutlanmasına ilişkin Meclis'e gönderilen yasa tasarısının DYP'li vekillerin ANAP ile işbirliğine girişmeleri üzerine reddedilmesi, bir diğeri ise DYP ile ANAP'ın dar bölge seçim sistemi üzerinde aralarında anlaştıklarına dair çıkan haberlerdir. Bu iki durum iktidarın SHP kanasının aleyhinde kararlar alındığının göstergesi olarak kabul edilebilir (Kara, 2004, s.241).

19 Haziran 1992 tarihinde kabul edilen bir yasa neticesinde, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle kapatılan siyasi partilerin tekrar açılması ve mal varlığının iade edilmesine karar verilmiştir. Aynı yasa ile 1960 yılında kapatılan Demokrat Parti'nin tekrar açılmasına ve malvarlığının iadesine karar verilmiştir. Yine aynı yasa ile MHP'nin malvarlığının Alparslan Türkeş'e iadesinin Meclis'te DYP'li vekillerin oyları ile kabul edilmesi hükümetin diğer ortağı olan SHP'yi rahatsız etmiş ve koalisyon ortakları arasında güven sorunu yaşatmıştır. Koalisyonda yer alan bir takım SHP'li vekilin yeniden açılan CHP'ye katılması üzerine TBMM'de SHP'li vekil sayısı 53'e gerilemiştir (Yalansız, 2006, s.453).

DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'nin demokratikleşme özelinde 2 önemli atılımı olmuştur. İlki Meclis tarafından onaylanan ILO sözleşmesinin Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından veto edilmesidir. Bu sözleşme sayesinde işçiye işten çıkarılma durumunda yargıya başvurma hakkı, işverene ise işçiyi işten çıkarma durumunda yetkili makama bildirimde bulunma zorunluluğu getirmiştir.

İşverenlerin işçinin üye olduğu sendikaya onay vermemesi durumunda işten çıkarılan işçilerin mevcut olduğu basında çıkan haberlerde yer almıştır. Özal'ın kararı iş çevreleri tarafından desteklenmiş olmakla birlikte işçi sendikaları ise bu kararı olumlu bir şekilde karşılamamıştır. İkincisi ise CMUK' ta yapılan değişikliklerdir. Bu değişiklikler sayesinde yakalanan ve tutuklanan kişinin gecikmeden yargı önüne çıkarılması öngörülmüş, hukuka aykırı yöntemlerle elde edilmiş delillerin kullanılmaması, sanığın ilk andan itibaren avukattan yararlanmasının sağlanması, avukatı olmayan sanıklara ise barodan avukat sağlanması, tedbir niteliği taşıyan tutuklamanın cezaya dönüştürülmemesi gibi ceza hukukuna ilişkin çağdaş yöntemler uygulama imkânı bulmuştur.

> Aynı şekilde çözüm bekleyen yine son derece önemli demokratikleşme sorunları da bulunmaktadır. Bunlardan biri Cumhurbaşkanı tarafından veto edilen Cumhurbaşkanı'nın atama yetkilerini elinden almaya yönelik Meclis'te kabul edien, ancak Cumhurbaşkanı'nın veto ettiği yasadır. Başbakan söz konusu yasa ile ilişkili olarak '' İktidar paylaşılmış gibi bir durum vardı. İcra bölünmüştü. Oysa iktidar, icra paylaşılamaz, bölünemez. Sorumluluk icradadır. İcra TBMM'yi, TBMM de milleti temsil eder. Dolayısıyla milletin verdiği sorumluluk icraya aittir.'' Derken haklıdır (Saybaşılı, 1995, s.54).

Gazeteci- yazar Uğur Mumcu'nun öldürülmesi DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'nde gerçekleşen diğer bir önemli olaydır.24 Ocak 1993 tarihinde gazeteci yazar Uğur Mumcu Ankara'daki evinin önünde arabasına yerleştirilen bombanın patlaması sonucunda hayatını kaybetmiştir. Saldırıyı İslami Kurtuluş Örgütü, İBDA-C gibi terör örgütleri üstlenmiştir. Uğur Mumcu son yazılarında Turan Dursun ve Bahriye Üçok'un cinayetlerinin islami terör örgütleri tarafından işlenmiş olabileceğinden söz etmiştir. Mumcu, son yazılarında MİT-PKK arasındaki bağ üzerinde durmuş, mafya, Papa suikastı Mumcu'nun araştırma yaptığı diğer konulardır.

Genel hatlarıyla DYP-SHP Koalisyonu'nu incelediğimizde bu hükümete ilişkin bir takım aksaklıklar tespit edilmekle birlikte koalisyonun farklı siyasi görüşlere sahip iki siyasi partinin oluşturduğu bir demokratikleşme programını içermesi, kuruluşundan itibaren bu amaca hizmet eden atılımlar yapması, demokrasiye önem vermesi bu hükümetin Türkiye'nin koalisyon hükümetleri tarihinde önemli bir yer edinmesini sağlamıştır.

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (FİJ), Uğur Mumcu'nun ölümüne ilişkin olarak Türk hükümetini yeterli önlem almamakla suçlamış ve bu suikastı demokrasiye yapılmış bir saldırı olarak değerlendirmiştir (Demokrasinin 50 Yılı, s.1075).

17 Nisan 1993 tarihinde Turgut Özal kalp krizi geçirmek suretiyle ani bir şekilde vefat etmiş ve Süleyman Demirel TBMM' de gerçekleştirilen 3. Tur oylama neticesinde Cumhurbaşkanı seçilmiş, hükümeti kurma vazifesi ise 13 Haziran 1993 tarihinde DYP Genel Başkanı seçilen Tansu Çiller'e verilmiştir. Tansu Çiller ve Erdal İnönü 16 Haziran 1993'te gerçekleştirdikleri toplantı neticesinde koalisyon ortaklığının devam etmesi hususunda anlaşmışlar ve 24 Haziran 1993 tarihinde 2.DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'nin protokolü imzalanmıştır. 2. DYP-SHP Koalisyon Hükümeti, bir önceki hükümet ile aynı amaçları benimseyen bir protokole sahip olması nedeniyle 1. DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'nin devamı olarak kabul edilebilir.

Turgut Özal'ın ölümü ile iki sorun ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri hükümet krizi diğeri ise Abdullah Öcalan'ın ‘‘ateşkes’’i sona erdirdiğini açıklamasıdır. Turgut Özal'ın Kürt meselesinin çözümüne ve PKK sorununa ilişkin olarak izlemiş olduğu yapıcı tavır nedeniyle yapılan ‘‘ateşkes’’ Özal'ın ölümü ile sona ermiştir. Çünkü Öcalan soruna ilişkin muhatap olarak Turgut Özal'ı gördüğünü ifade etmiştir (Saybaşılı, 1995, s.62).

2. DYP-SHP Koalisyon Hükümeti programında demokrasiye ve insan haklarına önem verilmesi, terörün sona erdirilmesine gayret gösterilmesi, Olağanüstü Hal'in kaldırılması, yeni bir anayasanın oluşturulması başlıkları yer almıştır (Kara, 2004, s.248). SHP, demokratikleşme programı üzerinde durmuş ve ilk protokolde yer almasına rağmen başarılamayan mevzuların yeni protokole dâhil edilmesini istemiştir. Bu amaçla demokratikleşmeye yönelik bir program oluşturulmuştur.

Siyasi hakların genişletilmesi, temel hak ve özgürlüklerin güvenceye alınması, Anayasa'nın geçici hükümlerinin Anayasa'dan çıkarılması, siyasi yasakların kaldırılması ve sivil otoritenin güçlendirilmesi bahsi geçen programda yer alan amaçlardır (Saybaşılı, 1995, s.61).

Yeni kurulan 2. DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'nin yaşadığı ilk sorun Sivas Katliamı'dır. Yeni kurulan hükümet güvenoyu bile alamamışken 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta gerçekleştirilen Pir Sultan Abdal Şenlikleri sırasında 37 kişi Madımak Oteli'nde çıkan yangın sebebiyle yaşamını yitirmiştir.

Sivas Valisi, Ahmet Karabilgin'in Hükümet'e vermiş olduğu raporda Sivas'ta gerçekleşen olayın kontrol altına alınamamasının sebepleri şöyle sıralanmıştır; ildeki emniyet güçlerinin Divriği ilçesinde görevli olması, itfaiyenin kalabalığı dağıtma görevini yerine getirmemesi, Tugay Komutanlığı'ndan desteğin zamanında gelmemesi ve yerine ulaştığı zaman da görevini tam anlamıyla gerçekleştirmemesi, çevre ilçelerden yardımın yeterli olmaması, Ankara'nın Vali'ye güvenlik güçleri ile halkın karşı karşıya getirilmemesi için vermiş olduğu talimatlardır (Saybaşılı, 1995, s.66).

Yaşanan bu olayı DYP ve SHP farklı açılardan değerlendirmiştir. SHP katliamı laiklik karşıtı planlı bir saldırı olarak değerlendirirken DYP tarafı ise olayın ortamdaki kışkırtıcılıktan kaynaklandığını iddia etmiştir (Kara, 2004, s.255). Olaya ilişkin olarak devlet kurumları birbirini suçlamış, basında ise olayın dinsel şeriatçı örgütler tarafından planlı olarak gerçekleştirildiği haberleri yer almıştır. İçişleri Bakanı, Sivas Valisi'ni olaydan sorumlu tutmuş, yapılan incelemeler neticesinde ise Sivas Valisi, Belediye Başkanı ve Emniyet Müdürü görevlerinden alınmıştır.

Sivas katliamını gerçekleştirenlerin Alevi mezhebine sahip vatandaşları hedef alan, laik Cumhuriyet rejimi karşıtı oldukları ve bu kişilerin Cuma namazında bir bildiri yayınlayarak insanları örgütlemeye çalıştıkları, cihat çağrısı yaptıkları ve tüm bu özellikler nedeniyle eylemin özellikle Pir Sultan Abdal Şenlikleri'nde gerçekleştirildiği basında yer almıştır.

2.DYP-SHP Koalisyonu'nun yaşadığı bir diğer sorun DYP'nin Terörle Mücadele Yasası içerisinde devletin ''laik'' niteliğine yönelik gösteri ve propagandaların terör suçu olmaktan çıkarılmasına yönelik görüşüne karşılık SHP yönetiminin olumsuz tavrıdır.

Sonuç olarak DYP-SHP yönetimi yapmış oldukları görüşmeler neticesinde ‘‘şiddet ve örgütlü eylem’’ içermesi şartı ile laiklik karşıtı gösteri ve propagandaların ‘‘terör suçu’’ olarak nitelendirilmesi hususunda anlaşmaya varmışlardır.

Dönemin Başbakanı Tansu Çiller etnik unsur ile terör eylemlerini gerçekleştirenleri birbirinden ayırmayı bu sayede demokratikleşme yolunda bir adım atmaya gayret etmiştir. Bu amaçla Güneydoğu Anadolu’ya yönelik birkaç saatlik Kürtçe yayın ve Kürtçe seçmeli dersin uygulamaya konulması mevzularını gündeme getirmiş fakat Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve hükümetin DYP kanadı bu teklifi olumsuz bir şekilde karşılamıştır. Demokratikleşme anlamında gündeme gelen diğer bir konu ise Parlamento’da sürekli görev yapacak partiler arası bir güvenlik komisyonunun kurulmasına yönelik öneridir. Fakat bu öneriye Meclis Başkanı ve Cumhurbaşkanı Anayasa’ya aykırı olduğu olduğu gerekçesi ile karşı çıkmıştır.

Ekim 1993’te PKK eylemlerine hız vermiş ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ni hâkimiyeti altına almaya yönelik olarak basında PKK Sıkıyönetimi şeklinde ifade edilen bir takım olaylar gerçekleşmiştir. PKK, bölgede siyasi partilerin varlığını ve gazetelerin dağıtımını engellemeye yönelik eylemlerde bulunmuştur. Eylemler sadece Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile sınırlı kalmayıp yurt dışında da Türk kurumlarına saldırı düzenlemek suretiyle varlığını ispat etmiştir. Avrupa Parlamentosu ise söz konusu olayda Türkiye’nin yanında yer almıştır. Batı tarafından da PKK’nin eylemlerinin insan hakları ihlâli olduğu kabul edildikten sonra Türkiye, PKK’ye karşı eylemlerine hız vermiştir. Düzenlenen operasyon neticesinde Turgut Özal’ın ölümünün ardından ‘‘ateşkes’’i sona erdiren PKK lideri Abdullah Öcalan bu kez kendi ateşkes talebinde bulunmuş ve fakat Cumhurbaşkanı ve Başbakan tarafından talebi reddedilmiş kendisine teslim olması çağrısında bulunulmuştur. PKK’ya karşı sağlanan askeri başarı hükümete siyasi alanda kısmen de olsa bir başarı sağlamıştır.

1993 yılının Ekim ayında terör eylemlerinin artması sebebiyle toplanan Milli Güvenlik Kurulu’nda 10 ilde Olağanüstü hâlin dört ay daha uzaması kararı verilmiştir (Sayarı, 1995, s.73).

DYP-SHP Koalisyonu'nda uyumsuzluk yaşanan bir diğer konu ise SHP'nin ''düşünce özgürlüğü yasası'' ile DYP'nin ekonomi alanında ''özelleştirme yasası''nda yaşanmıştır. SHP'li bir Bakan'ın *''düşünce özgürlüğü tasarısı, özelleştirme yasası ile birlikte gelmezse imzalamam''* şeklinde yapmış olduğu açıklama üzerine koalisyonun iki kanadında ilişkiler gerilmiştir. Koalisyonun sona ermesi gerektiğine ilişkin DYP'nin sert tutumuna karşılık CHP gerginliği sona erdirme maksadıyla düşünce suçlularının affına ilişkin maddenin Terörle Mücadele Yasası'nda değişiklik öngören yasa tasarısında verilmesine karar verilmiştir (Yalansız, 2006, s.462).

DYP-SHP Hükümeti programında Anayasa ile ilgili değişiklikler parlamentodaki muhafazakâr görüşe sahip milletvekillerinin karşı çıkmaları sebebiyle bir müddet gerçekleşememiştir. Fakat 1995 yılının Temmuz ayında Anayasa'da bir değişikliğe gidilmiştir. Seçmen ve partilere üye olma yaşı on sekize indirilmiş, milletvekili sayısı 550'ye çıkarılmış ve Anayasa'nın başlangıç kısmında 1980 Askeri Darbe ile ilgili maddeler kaldırılmıştır.

2.DYP-SHP Koalisyonu'ndaDEP'li milletvekillerinin PKK ile ilişkili oldukları iddiası hükümeti meşgul eden diğer bir mevzudur. Dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in bu konuda izlediği yöntemler demokratikleşme konusuna programında da yer veren bir koalisyon hükümetinde amaç ve izlenen yol arasında bir çelişki yaşanmasına sebep olmuştur. DYP, 1994 yılının başında DEP'li vekilleri PKK ile ilişkili olmakla suçlamış ve bu gelişmenin ardından vekillerin parlamentodan tavsiyesi için çalışmalara başlanmıştır. Buna istinaden PKK eylemlerine hız vermiş ve Meclis'te yapılan oylama neticesinde Kürt kökenli DEP'li vekillerin dokunulmazlıkları kaldırılmıştır.

Anayasa Mahkemesi tarafından DEP kapatılmış, dokunulmazlıkları kaldırılanlar haricindeki DEP'li vekillerin Mahkeme kararı sonucunda milletvekillikleri düşürülmüştür. Bu gelişmeler sonucunda DEP'li vekillerin bir kısmı tutuklanmış bir kısmı ise yurtdışına kaçmıştır (Kara, 2004, s.251).

27 Mart 1994 yılında gerçekleşecek olan yerel seçimlerde kazanan parti olabilmek için DYP, DEP'li milletvekillerinin ardından bu kez de HEP'li milletvekillerinin dokunulmazlıklarını kaldırma hedefine odaklanmıştır. Fakat bu durum SHP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Murat Karayalçın'ı endişelendirmiştir.

SHP ile yapmış oldukları ittifak neticesinde parlamentoya giren HEP'lilerin dokunulmazlıklarının kaldırılması SHP'nin gerçekleşecek olan seçimde ciddi bir oy kaybına uğramasına neden olacağı için dokunulmazlıkların kaldırılmasına ilişkin dosyanın seçimden sonraki bir tarihte oylamaya sunulması için Başbakan Tansu Çiller ile görüşmüş ve Çiller bu ricayı olumlu bir şekilde yanıtlamıştır. Fakat Çiller seçimden 25 gün önce dosyayı işleme sokmak ve parlamentoda dokunulmazlıkların kaldırılması için oylama yapılmıştır. HEP'li vekillerin tavsiyesi yerel seçimde DYP'ye sağ seçmen tarafından ciddi bir oy artışı sağlamış, halk PKK'ye karşı tavır sergileyen, DEP'li ve HEP'li vekillerin dokunulmazlıklarının kaldırılmasına vesile olan partiye oy vererek gündemdeki olaylara karşı tepkisini açık bir şekilde göstermiştir.

Kamuoyunda DYP-SHP Koalisyonu incelendiğinde mevcut hükümet koalisyondan ziyade DYP'nin tek başına iktidarı olarak değerlendirilmiştir. Murat Karayalçın ise koalisyonda ve partide etkisiz bir lider olarak kabul edilmiştir. 2.DYP-SHP Koalisyonu başlangıçta 1.DYP-SHP programı ile benzeşmesi sebebi ile birbirinin aynısı gibi olarak nitelendirilse de hükümet içerisinde gerçekleşen siyasi, ekonomik olaylar açısından birbirinden ayrılır.

12 Eylül yönetimi tarafından kapatılan CHP tekrar açılmış ve SHP'li vekillerin bir kısmı partilerinden istifa edip CHP'ye geçmiştir. Bunun üzerine iki parti tek bir parti adı altında birleşmeye karar vermiş ve bu birleşme CHP şeklinde gerçekleşmiştir. 9 Eylül 1995 tarihinde yapılan CHP Kurultay'ında Deniz Baykal yeni Genel Başkan seçilmiş, Başbakan Tansu Çiller'e çeşitli taleplerde bulunmuş ve uyum sağlanamamıştır. Bu sebeple Deniz Baykal koalisyon ortaklığını bozduğunu bildirmiş, Tansu Çiller ise istifasını Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e sunmuştur. Yeni hükümeti kurma görevini Süleyman Demirel, Tansu Çiller'e vermiş, Çiller ise ANAP ile bir koalisyon kurma niyetinde olmuş fakat ANAP koalisyon ortaklığı konusunda DYP ile uzlaşmaya varamamıştır.

Çiller bu gelişmenin ardından bir azınlık hükümeti kurmuş ama güvenoyu alamamıştır. Bu sebeple 16 Ekim 1995 tarihinde DYP-CHP erken seçim kurulması şartı ile bir seçim hükümeti kurulması yönünde anlaşmaya varmıştır.

4.2.2. DYP-CHP Koalisyonu

DYP-CHP Koalisyonu bozulduktan sonra Çiller'in kurmuş olduğu azınlık hükümeti parlamentodan güvenoyu alamamış ve yalnızca on gün sürmüştür. Seçime kadar varlığını sürdürmesi koşuluyla DYP-CHP koalisyon ortaklığı konusunda taraflar anlaşmaya varmıştır. DYP-CHP Koalisyon Hükümeti 30 Ekim 1995 tarihinde kurulmuş olup 6 Mart 1996 tarihinde sona ermiştir. Kurulan hükümetin programında parlamenter demokrasiye uygun olarak seçimin huzur ve güven ortamında gerçekleştirilmesi yer almaktadır. Koalisyon programında DYP ve CHP'nin parlamenter demokrasiyi gerçekleştirmek amacıyla koalisyon hükümeti kurdukları belirtilmiştir. Hükümetin bir ''Seçim Hükümeti'' olması mevcut sorunları cevapsız bırakacağı anlamı taşımayacağı ve demokratikleşme başta olmak üzere dış politika sorunlarına, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki sorunlara çözüm bulmak, yolsuzluklar ve usulsüzlükler üzerinde hassasiyetle durmak programda yer alan hedeflerdir. Muhalefetin birbirine karşı kıyasıya mücadelesi seçim sonuçlarını DYP ve CHP açısından olumsuz yönde etkilemiştir. Seçim sonuçlarına göre başarılı olan ilk üç parti RP, ANAP ve DYP olmuştur. RP siyasal islam olarak ifade ettiği düşünce sistemini özellikle 1990'lı yıllarda kentlerin belirli bölgelerinde yaşayan kesim tarafından sağladığı destek sayesinde güçlendirmiş ve bu durum genel seçimde Refah Partisi'nin oylarını artırmasına katkıda bulunmuştur.

4.2.3. ANAP-DYP (ANAYOL) Koalisyonu

Refah Partisi'nin seçimin galibi olması sebebiyle kurulacak koalisyon hükümetinde sayısal olarak hâkimiyet Refah Partisi'ndeydi. Fakat DYP ve ANAP, Refah Partisi ile bir koalisyon kurma fikrine sıcak bakmamıştır. Bu sebeple DYP ve ANAP'tan oluşan bir merkez sağ koalisyonu oluşturma fikri güçlenmiştir. Tansu Çiller ve Mesut Yılmaz Başbakanlık konusunda uzlaşmaya varamadığı için koalisyon ilk seferde kurulamamıştır. Bu gelişmenin ardından Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel hükümeti kurma görevini seçimin galibi olan Refah Partisi'ne yani Necmettin Erbakan'a vermiştir.

Fakat diğer partiler Erbakan'ın ortaklık teklifini geri çevirmiştir. Bunun üzerine bu kez hükümeti kurma görevini Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'e vermiş fakat Çiller de diğer partilerle koalisyon hükümeti konusunda anlaşmaya varamayınca hükümeti kurma görevi bu kez de ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a verilmiştir. ANAP-DYP'nin sahip oldukları oylar Meclis'ten güvenoyu almak için yeterli değildi ama DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit oylamada çekimser de olsa oy kullanacağını bildirmiştir. Bu gelişmenin üzerine Mesut Yılmaz ile Tansu Çiller diğer genel seçime kadar geçerli olacak dönüşümlü Başbakanlık sisteminin uygulanacağı bir ANAP-DYP koalisyonu konusunda anlaşmaya varmıştır. ANAP-DYP Koalisyon Hükümeti 6 Mart 1996 tarihinde kurulmuş olup 28 Haziran 1996 tarihinde sona ermiştir.

Koalisyon hükümetindeki ilk sorun Refah Partisi'nin Tansu Çiller'in de isminin yer aldığı TEDAŞ ihalesi ile ilgili soruşturma önergesini Meclis'in gündeme almasıdır. Bu gelişmenin ardından TOFAŞ ihalesi ile ilgili de soruşturma açılmasına karar verilmiştir. Bu ihale sebebiyle Tansu Çiller'in Yüce Divan'a sevk edilmesi durumunda dönüşümlü başbakanlık şartının gerçekleşmesi olanaksız hale gelmiş olacaktı. Refah Partisi önergeler ve soruşturmalar ile DYP'yi zor durumda bırakmış fakat DYP hükümet ortağı olan ANAP'tan destek bulamamış; ANAP'tan bazı milletvekilleri Çiller aleyhinde oy kullanacaklarını belirtmiştir. Refah Partisi bu sefer de hükümetin güvenoyu için almış olduğu oyun anayasada belirtilen rakamın altında kaldığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne dava açmıştır. Anayasa Mahkemesi ise güvenoyunun iptali kararını vermiş ve bu karar Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Fakat bu karardan önce DYP yönetimi hükümetten çekilme kararı almıştır. Mesut Yılmaz ise üç aylık koalisyon hükümetini Cumhurbaşkanı'na istifasını vererek sona erdirmiştir.

4.2.4.RP-DYP (REFAHYOL) Koalisyonu

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ANAYOL Hükümeti sona erince yeni hükümeti kurma görevini RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a vermiştir. DYP, RP ile koalisyon kurma fikrine olumsuz yaklaşınca Erbakan koalisyon ortaklığı için Çiller'e yaklaşmıştır.

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, Tansu Çiller'in ''örtülü ödenek'' dosyasının RP'nin verdiği red oylarıyla reddedilmesini sağlamıştır. Öte yandan önergeyi Meclis'e sunan ise Refah Partisi olmuştur.

Bu durum ise Çiller'in Erbakan'a bir adım daha yaklaşmasına sebebiyet vermiştir. Netice olarak Çiller ve Erbakan yaptıkları görüşmenin ardından koalisyon ortaklığı mevzusunda anlaşmaya varmıştır.

Erbakan ve Çiller yapmış oldukları anlaşmaya göre iki yıl Erbakan'ın ve iki yıl Çiller'in başbakanlığı konusunda uzlaşmaya varmıştır. Anlaşmaya göre ilk Başbakan ise Erbakan olacaktı. Çiller ve Erbakan karşılıklı olarak haklarında çıkacak soruşturma önergelerini reddetmeye karar vermiştir. RP-DYP hükümet ortaklığının kendi aralarında imzaladığı bir gizli protokol de mevcuttu. Bu protokole göre Erbakan'ın başbakanlık görevini yürüttüğü dönemde hükümet içerisinde herhangi bir sorun yaşanır ise Çiller başbakanlık görevini kendisinden devralacak ve kuracağı seçim hükümeti vasıtasıyla bir erken genel seçimin gerçekleşmesini sağlayacaktı.

Bu gizli protokolde uzlaşmaya varılan diğer konular ise başörtüsü hususundaki gevşek serbestliğe müdahale edilmemesi, başörtüsü ile ilgili yasa teklifi veya hükümet tasarısının Meclis'e sunulmaması, RP ve DYP'li vekillerin Erbakan ve Çiller'in soruşturmaları reddedecek ve Yüce Divan'a gitmelerine engel olacak, Ayasofya Camisi'nin ibadete açılması, mesai saatlerinde Cuma namazı saati dikkate alınarak düzenlenmemesi olarak özetlenebilir. Daha önceki hükümette sorun olarak karşımıza çıkan hükümet ortaklarının birbiri hakkında soruşturma açması konusunda da bir düzenlemeye gidilmiş ve bu doğrultuda RP ve DYP'nin birbirleri ile ilgili soruşturma önergesi vermeyeceği kararı alınmıştır. Meclis'te gündeme gelen önergelerde RP ve DYP birbirlerine karşılıklı olarak destek olacaktı (Kara, 2004, s.283-284).

Hükümet programında yer alan konular eğitim alanında; zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması, özel okulların ve vakıf üniversitelerin kurulmasına destek olması, olağanüstü hâlin bir takım önlemler alındıktan sonra kaldırılması, merkezi ve mahalli idarelere yönelik olarak görev, yetki ve sorumluluğun ne şekilde paylaşılacağını tespit etmek amacı ile çerçeve yasa çıkarılması, özelleştirme konusunda; telekomünikasyon, enerji ve ulaştırma kuruluş ve hizmetlerinin özelleştirilmesine yönelik çalışma yapılmasıdır.

DYP ve RP Koalisyon Hükümeti, parlamentodan aldığı güvenoyu sayesinde 28 Haziran 1996 tarihinde kurulmuş olup 30 Haziran 1997 tarihinde sona ermiştir.

REFAHYOL Koalisyonu olarak da ifade edilen RP-DYP Koalisyonu Cumhuriyet tarihinde ilk defa ‘‘siyasal islam’’ fikrini savunan bir siyasetçinin Başbakanlık koltuğuna oturması sebebiyle kuruluşundan itibaren dikkatleri üzerine çeken bir hükümet ortaklığı olmuştur.

Tansu Çiller Yüce Divan’a gönderilmemek için Erbakan ile hükümet ortaklığına girmiştir. Fakat Erbakan ile Çiller’in siyasal kimliklerinin farklı olduğu en baştan belli olmuştur. Tansu Çiller Batıya uyum sağlamış, çağdaş bir kadın siyasetçi olarak tanımlanırken Erbakan ile kurduğu koalisyondan sonra islam terminolojisine uygun kelimeleri konuşmalarında da daha sık kullanarak daha farklı bir çizgi çizmeye çalışmıştır. Refah Partisi dini çıkış noktası olarak kabul eden bir parti olarak siyasi tarihimizde yer alırken Tansu Çiller mevcut koalisyonda ortağına uyum sağlamış ve daha önceki hükümetlerde rol alan Çiller’den farklı bir profil çizmiştir. Çiller, Erbakan’ın siyasal alternatifi olmak için çaba harcamıştır. RP ve DYP birbirleri ile ilgili yolsuzluk dosyalarının üstünü örterek yapmış oldukları gizli anlaşmaya uygun davranmışlardır. Koalisyon kurulduktan sonra Refah Partisi, gizli protokole uygun davranarak Tansu Çiller ile ilgili bir önceki hükümette gündeme alınan soruşturma önergelerinin işleme alınmasına engel olmuştur. Aynı şekilde ilerleyen dönemde aynı vefalı davranışı DYP de RP’ye karşı sergilemiştir. Bu olay iki partinin birbirine olan güvenini perçinlerken halkın güvenini zedelemiştir.

Diğer partiler Refah Partisi ile ideolojik sebeplerle çekinirken Çiller, hakkında açılan soruşturma dosyalarından aklanma amacı ile Refah Partisi ile koalisyon hükümeti kurulması yolunu seçmiştir. RP-DYP Koalisyon Hükümeti’nde yolsuzluk, çetecilik hızla artış göstermiş, ‘‘siyasi islam’’ı yol gösterici olarak kabul eden Refah Partisi sebebiyle tarikatçılık bu dönemde gündemi meşgul eden olayların başında gelmiş ve Erbakan’ın tarikat ve cemaat liderleri ile Başbakanlık Konutu’nda yemek vermesi başta TSK’nın olmak üzere birçok kesimin dikkatini çekmiştir. Refah Partisi’nin hükümet politikaları ve eylemleri sebebiyle 28 Şubat 1997 tarihinde ise MGK toplantısı gerçekleşmiştir.

3 Kasım 1996 tarihinde Balıkesir'in Susurluk ilçesinde gerçekleşen bir trafik kazası devlet ve emniyet güçlerinde yer alan bazı kişilerin mafya ile ilişkisini ortaya çıkarmıştır.

Aracın içerisinde uyuşturucu kaçakçılığı ve cinayet suçlarından aranan Abdullah Çatlı, DYP Şanlıurfa Milletvekili Sedat Edip Bucak, Melahat Özbay sahte kimlikli Gonca Us ve eski İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ yer almaktaydı. Araç içerisinde silahlar ve susturucular bulunmuştur. Susurluk olayını araştırmak üzere Meclis bir araştırma komisyonu oluşturulmuştur. Susurluk olayının en önemli özelliği mafyatik kişilerin devletteki resmi görevlilerle olan ilişkisidir. Susurluk olayının hemen ardından çete cinayetleri son bulmuştur. Susurluk olayı ile devlet içerisindeki çete yapılanması gün yüzüne çıkmıştır.

Susurluk olayı ile ilgili 17 Aralık 1996 tarihli raporda kontrolsüz güçlerin var olduğu ve bu güçlerin devlet ihtiyaçlarının dışındaki faaliyetlerde yer aldığı, bu kontrolsüz güçlerin bazı siyasi güçler tarafından destek gördüğü, devlet içinde aynı kuruluşta yer almalarına rağmen farklı görüşe sahip kişilerin devletin imkânlarını kullanmak suretiyle birbirleriyle mücadele edebildikleri, merkezi kontroldeki yetersizlikler ve devlet tarafından verilen resmi evrakların gayri resmi unsurlara verilebildiği ve devlet için yapıldığı iddia edilen işlerde büyük maddi yararların söz konusu olduğu şeklinde özetlenebilecek bir takım bilgiler elde edilmiştir (Öztürk, 2002, s.167-168).

Susurluk ile ilgili söz konusu raporda örgütlü operasyonların demokratik ülkeler tarafından ulusal çıkarların muhafaza edilmesi için tercih edilen bir yöntem olduğu fakat bu çalışmaların merkezi otoritenin takdirinde olduğu ve merkezi bir organ tarafından denetiminin gerçekleştirilmesi gerektiği ve hiçbir sebeple temel prensiplerin dışına çıkılmaması gerektiği aksi takdirde devlet yönetiminde ciddi aksaklıkların gerçekleşeceği ifade dilmiştir (Öztürk, 2002, s.169).

Susurluk olayı ile birlikte devlet teşkilatında yer alan bazı görevlilerin PKK'nın terör eylemlerini sona erdirme maksadı ile bir takım yasadışı kişiler ile ilişki kurmuş ve bu kişiler cinayet, kaçakçılık gibi suçlar işlediği açığa çıkmıştır. Yasadışı eylemleri gerçekleştiren bu kişiler kendi kişisel çıkarlarını gerçekleştirmek suretiyle devletteki üst düzey kişilerden destek sağlamıştır (Kara, 2004, s.306).

Abdullah Çatlı'nın Emniyet Genel Müdürlüğü görevli kimlik kartındaki imzanın İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'a ait olması ve kazadaki araçtan çıkan silahın Emniyet Müdürlüğü'ne ait olması devlet-mafya ortaklığını kanıtlar nitelikteki belgeler olarak değerlendirilebilir. Devlete ait istihbarat örgütlerinin birbirine karşıt olarak çalışmalar yapması da Susurluk olayına ilişkin bir başka önemli noktadır. Susurluk olayında ismi geçen Mehmet Ağar dokunulmazlıktan yararlanarak yargılanmamış fakat daha sonra görevinden istifa ederken Sedat Bucak genel seçimlere kadar dokunulmazlık sebebiyle yargılanmamış, seçimlerin ardından Bucak'ın yargılaması gerçekleşmiş ve beraat etmiştir. Susurluk olayı yargıya intikal etmiş ve yalnızca tetikçiler ceza almış ve olayın ardındaki başta cinayet olmak üzere birçok suç cezasız kalmıştır.

28 Şubat 1997 tarihli MGK kararlarından önce 23 Şubat 1996 tarihinde REFAHYOL Hükümeti askeri kesimle görüşmüş, Genelkurmay Başkanlığı Atatürkçü, laik, demokratik düzenin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak bölücü faaliyetlerin uygulanma ihtimaline karşı duydukları endişeden bahsetmiştir (Gürses, 2002, s.30). Refah Partisi ile ordunun ilişkilerinin gerilmesine neden olan birkaç olay vardır. Birincisi, TSK'nın İsrail ile Savunma Sanayi Anlaşması imzalamayı uygun görürken hükümetin Refah Partisi kanadının İsrail ile böyle bir anlaşmayı uygun görmediğini açıklaması, ikincisi ise Erbakan'ın yurtdışı gezilerini planlarken teröre destek veren ülkeler olarak kabul edilen İran'ı ve Libya'yı listesine eklemesi olarak ifade edilebilir.

Erbakan'ın kurduğu hükümette siyasal islam gelişme imkânı bulmuş, şeriat devleti kurulmasına yönelik olarak Refah Partililerin söylemleri hem kamuoyunun hem de TSK'nın dikkatini çekmiştir.

Başbakan Necmettin Erbakan'a TSK tarafından ilk uyarı Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Bayar'dan görevi devralan Hikmet Köksal tarafından gelmiştir. Köksal hükümete uyarı niteliği taşıyan konuşmasında Türk Kara Kuvvetleri'nin laik-demokratik anlayışa sahip Türkiye Cumhuriyeti devleti ile Atatürk ilke ve inkılâplarını her türlü tehlikeye karşı koruma gayretinde olduğunu belirtmiştir (Akpınar, 2006, s.79). TSK, Erbakan'ın da katıldığı toplantılarda laik ve demokratik düzenin devam etmesinin gerekliliğinden ve dini temel alan bir rejimin kabul edilemeyeceğinden sıklıkla bahsetmiştir. TSK'nın ardından Yargıtay ve Barolar Birliği Başkanları, YÖK Başkanı laikliğe ilişkin konuşmalar yapmıştır.

YÖK Başkanı laiklik ile Atatürk ilke ve inkılâplarına duyulan inançtan ve bunları korumak için çaba sarf edeceğinden söz etmiştir.

Başbakan Erbakan'ın Mısır'a yaptığı gezide Türkiye Cumhuriyeti'ne diplomatik açıdan önem verilmemesi ve teröre destek veren ülkelerden biri olarak kabul edilen Libya'da da Kaddafi tarafından Türkiye'nin laik-demokratik düzeninin eleştirilmesi ve dini kimliğine vurgu yapılması, Türk heyetine gereken ihtimamın gösterilmemesi kamuoyunda Refah Partisi'nin eleştirilere hedef gösterilmesine sebep olmuştur.

11 Ocak 1997 tarihinde Başbakan Erbakan'ın Tarikat liderleri ve şeriat yanlısı yazarlar için vermiş olduğu iftar yemeği uzun müddet kamuoyunun ve TSK'nın dikkatini çekmiştir. Erbakan bu iftar yemeğinde DYP ile kurmuş olduğu hükümetin etkin bir şekilde işlediğinden ve hükümette islam dünyası için çalışmalar yapılacağından söz etmiştir. 1997 yılının Şubat ayına gelindiğinde ise Sincan'da Kudüs Gecesi düzenlenmiştir. Kudüs Gecesi'ne Hizbullah ve Hamas örgütlerinin destek vermesi, İran Büyükelçisi Rıza Bagheri'nin Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması sebebiyle şeriat yönetimine uygun olduğuna dair yapmış olduğu konuşmalar ve Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın şeriat yanlısı konuşmaları Refah Partisi'nin gündemde olmasını sağlamıştır. Kudüs Gecesi, Sincan'da TSK tarafından tankların yürütülmesine sebebiyet vermiştir.

Sincan'da tankların yürütülmesiyle ilgili olarak ilk başta Genelkurmay Başkanlığı tatbikat açıklaması yapmış fakat daha sonra Genelkurmay Başkanlığı'nın vermiş olduğu açıklama ile bu eylemin hükümete gözdağı verme amacıyla gerçekleştiği anlaşılmıştır.

Sincan'da yürüyen tankların ardından Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Necmettin Erbakan'a bir uyarı mektubu göndermiştir. Bu mektupta; Türkiye Cumhuriyeti'nin, Anayasa'nın 2. Maddesine göre demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olduğundan, Anayasa'nın 4. Maddesi uyarınca bu unsurların değişmeyeceği ve değiştirilmesinin teklif dâhi edilemeyeceğinden ve Anayasa'nın 120.,121. ve 122. Maddeleri uyarınca devletin korunması ile ilgili tedbirlerin öngörüldüğünden bahsetmiştir.

Mektubun devamında Cumhuriyet'in niteliklerine devletin temel yapısına yönelik olarak her türlü tehlikenin toplumda ve devletin kurumlarında huzursuzluk yarattığından, köktendinci uygulamaların doğru bulunmadığından ve laik düzenin muhafaza edilmesi için kanunların uygulanmasının gerekliliğinden, köktendinci uygulamaların devlet kurumlarında yerinin olmadığından, Devrim Kanunlarının Anayasa'nın 174. Maddesi uyarınca uygulanmasının gerekliliğinden söz etmiştir (Akpınar, 2006, s.166-167).

28 Şubat 1997 tarihinde MGK, dokuz saat süren bir toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantı, postmodern bir darbe olarak nitelendirilmektedir. TSK'nın hükümete yaptığı bir uyarı olan 28 Şubat 1977 tarihli toplantının bir önceki darbelerden ayrılan ve postmodern darbe olarak tanımlanmasının sebebi TSK'nın halkın ve sivil toplum örgütlerinin desteğini almış olmasıdır. MGK toplantınsın gündemini Erbakan'ın tarikat liderlerine verdiği iftar yemeği, Kudüs Gecesi ve şeriat yanlısı tutumunun sebebiyet verdiği rejim karşıtı, laik-demokratik düzene aykırı olan irticâi faaliyetler oluşturmaktadır.

Toplantıda Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in konuşmasının ardından OHAL'in dokuz ilde 4 ay daha uzatılması kararı verilmiş olup MİT'in ''Radikal Dinci Akımların Rejime Etkileri'' isimli irtica raporu ve Emniyet Genel Müdürlüğü ve Dışişleri Bakanlığı tarafından oluşturulan İç ve Dış Güvenlik Raporları okunmuştur. Ayrıca Genelkurmay Başkanlığı tarafından da oluşturulan bir irtica raporu daha toplantıda sunulmuştur (Gürses, 2012, s.77).

Toplantıda bölücü terör faaliyetleri ile ne ölçüde mücadele edildiği ve bu mücadelenin Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını sürdürmesi için ne kadar gerekli olduğundan söz edilmiş olup laik, demokratik, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı bir sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nde rejim karşıtı faaliyetlerin uygulanmamasının gerekliliğinden, Cumhuriyet rejimini yıkmak isteyen demokratik yönetim sistemini yıpratmak isteyen bir gruptan ve bu grubun faaliyetlerinin söz konusu olduğundan, rejim karşıtı eylemlerin ülkemizin yurtdışındaki prestijini zedelediğinden ve rejim değişikliğine yönelik söylentilerin toplumda huzursuzluğa sebebiyet verdiğinden söz edilmiş olup tüm bu sebeplerden ötürü birtakım önlemlerin alınacağına dair karar verilmiştir.

28 Şubat 1997 tarihli MGK kararları; eğitimin sekiz yıl kesintisiz bir şekilde tüm yurtta uygulamaya konulması, tarikatlarla ilişiği olan özel okul, yurt ve vakıfların denetiminin devlet tarafından yapılacağı, laiklik ilkesinin özenle korunması, temel eğitimi alıp Kuran kurslarına ailelerinin isteğiyle devam edecek çocukların Kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak yasalara uygun bir şekilde faaliyet göstereceği, kıyafet kanununun uygulanmasının yasalar ve Anayasa Mahkemesi tarafından korunacağı şeklinde özetlenebilir (Gürses, 2006, s.189,190-191).

Başbakan Necmettin Erbakan, MGK kararlarını 5 Mart 1997 tarihinde imzalamıştır. Sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve sendikalar art arda REFAHYOL Hükümeti'ne ve irticai faaliyetlerine karşı brifingler düzenlenmiş böylece hem Silahlı hem Silahsız Kuvvetler hükümete karşı tavrını koymuştur.

28 Şubat postmodern darbesinde 1960 darbesinde olduğu gibi TSK, halk ve aydın kesimle bütünleşmiştir (*İleri Degisi*, Mart Nisan 2001, 28 Şubat Süreci ve Türkiye'de Demokrasi, s.70). Öte yandan şeriat yanlıları tarafından düzenlenen brifingler ile ülkenin birlik ve beraberliğini bozucu nitelikte eylemler gerçekleşmiştir.

Silahlı ve Silahsız Kuvvetlerin REFAHYOL Hükümeti'ne karşı tavırları neticesinde Başbakan Necmettin Erbakan ile Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller hükümet kurulurken kendi aralarında yapmış oldukları gizli anlaşmayı uygulamaya sokup hükümeti bir erken seçime götürmüştür. Bu gelişmeye istinaden Erbakan, Cumhurbaşkanı Demirel'e istifasını sunmuştur. BBP'nin vermiş olduğu destek sayesinde Meclis'te güvenoyu için yeterli sayıya ulaşacaklarını hesaplayan üç lider bir anlaşma imzalamıştır.

Fakat Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel DYP ile RP'nin yapmış oldukları anlaşmayı uygulamak yerine seçim neticesine göre en çok alan ikinci partinin ANAP olması sebebiyle Başbakanlık görevini Mesut Yılmaz'a vermiştir.

4.2.5. ANAP-DSP-DTP (ANASOL-D) Koalisyonu

ANASOL-D Hükümeti 30 Haziran 1997 tarihinde kurulmuş olup 11 Ocak 1999'da sona ermiştir. CHP'nin dışarıdan destek verdiği ANASOL-D Hükümeti 28 Şubat'ın hemen ardından kurulduğu için protokolünde laik-demokratik Cumhuriyet rejimine vurgu yapmış, devletin saygınlığını sağlamak, devlet bunalımını sona erdirmek, toplumdaki huzursuzluğu sona erdirmek, ülke ekonomisini düzeltmek şeklinde hedefler yer almıştır (Kara, 2004, s.338-339).

Protokolde yer alan diğer başlıklar; demokratik rejime olan inancı artırmak amacı ile ahlâki değerleri korumak maksadıyla gerekli mevzuat değişikliklerini yapmak, suç örgütleri ile mücadele etmek ve amaçla gerekli ayasal düzenlemeleri yapmak, demokrasimizdeki eksiklikleri telafi etmek için gerekli yasal düzenlemeleri yapmak ve Türkiye'yi insan hakları konusunda duyarlı olan çağdaş Ülkerler seviyesine çıkarmak şeklinde özetlenebililir (Kara, 2004, s.339-340).

Mesut Yılmaz hükümetinin hedefleri, REFAHYOL Hükümeti esnasında kadrolaşma imkânı elde eden şeriatçı atamaları düzene sokmak ve bu hükümetin iktidarda olduğu dönemde güçlenen şeriat yanlısı kadrolarının tasfiyesini sağlamak, sekiz yıllık zorunlu eğitimin sağlanması ile şeriatçı düzene karşı önlemler almak, devlet-mafya-politikacı üçgenindeki soruşturmaları ciddi bir şekilde yapılmasını sağlamak ve erken seçimi yapmak için gerekli olan nüfus sayımı için siyasi parti ve seçim yasalarının değişiklerinin yapılması, seçmen kütüklerinin yeniden düzenlenmesi şeklinde sıralanabilir (Kongar, 1998, s.294). Sekiz yıllık eğitimin zorunlu kılınması konusunu Mesut Yılmaz ağırdan almış fakat CHP'nin müdahalesiyle Meclis temel eğitim yasasını çıkartmıştır. Hükümetin hedeflerinden bir diğeri olan Susurluk olayının çözülmesi ise yine CHP'nin baskısıyla hız kazanmış ve Mesut Yılmaz olayın çözümü için bir müfettiş atamıştır.

Deniz Baykal, CHP'nin hükümette etkili olmasında büyük rol oynamış ve iktidar iyi işler yaptığında destek olmuş kötü uygulamalarında ise uyarıcı rolü üstlenmiş adeta gizli bir Başbakan gibi hareket etmiştir. Baykal kamuoyunun vicdanı gibi davranmış ve Tansu Çiller, Baykal için *'' Sabah iktidar, öğleden sonra muhalefet''* sözünü kullanmıştır (Sevinç, 2000, s.182-183).

Hükümet için önem arz eden Kamu kurumlarında irticai hareketlerin önlenmesi için TSK'ya bağlı Batı Çalışma Grubu'na paralel olarak hareket eden Başbakanlık Uygulamayı Takip ve Kordinasyon Kurulu kurulmuştur.
Genelkurmay Başkanı ORG. Hüseyin Kıvrıkoğlu 28 Şubat kararlarının önemsenmesi konusunda hassas davranılması gerektiğini ifade etmek için 28 Şubat'ın gerekirse bin yıl bile süreceğini ifade etmiştir (Kara, 2004, s.353).

ANASOL-D bir seçim hükümeti olmasına rağmen TSK, REFAHYOL Hükümeti'nin kalıntısı olan siyasi islam tehlikesinin tam olarak ortadan kalkmasını hedeflediği için seçim için aceleci davranmamıştır.
Öte yandan hükümete dışarıdan destek veren CHP ise ANASOL-D Hükümeti'ndeki etkisinin oy olarak partisine çıkar sağlayacağını hesaplamış ve seçimlerin bir an önce gerçekleşmesini hedeflemiştir.

Refah Partisi ANASOL-D Hükümeti döneminde Anayasa Mahkemesi tarafından 16 Ocak 1998 tarihinde kapatılmış ve Necmettin Erbakan olmak üzere birçok Refah Partili milletvekili beşer yıl siyaset yasağı almıştır. Refah Partisi'nin ideolojik açıdan yerini ise Recai Kutan'ın başkanlığındaki Fazilet Partisi almıştır (Kara, 2004, s.353).

Susurluk olayının aydınlatılması ile ilgili raporu bu dönemde Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş, Mesut Yılmaz'a vermiştir. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal ve DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit raporun kamuoyuna açıklanması gerektiğini ifade etmiştir. Fakat Mesut Yılmaz, polis-mafya-devlet üçgeninin yapılaşmasının ANAP'ın iktidar dönemini de kapsaması sebebiyle raporu açıklamak istememiştir. Mesut Yılmaz raporun 1983 sonrasındaki dönemi kamuoyuna açıklamıştır.

CHP ile ANAP 15 Haziran 1998 tarihinde bir protokol imzalanmıştır. Bu protokole göre Milletvekili Genel Seçimleri ile Mahalli İdareler Seçimleri aynı tarihte yani 18 Nisan 1999 ya da 25 Nisan 1999 tarihinde yapılacak, seçimlerden önce 1998 yılının Ekim ayında mevcut hükümet istifa edecek ve CHP ile ANAP Genel Başkanları kendilerinin içinde olmadığı bir hükümet kuracak ve bu hükümet seçime kadar ülkeyi yönetecekti.

1998 yılının Ağustos ayında Alaattin Çakıcı Fransa'da yakalanmış ve kendisinin ANAP'lı Devlet Bakanı Eyüp Aşık olmak üzere birçok siyasi ile irtibat halinde olduğuna dair belgelerin ortaya çıkması ve Türkbank ihalesinde de isminin geçmesi ANAP'ı güç durumda bırakmıştır.

Başbakan Mesut Yılmaz, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal ile tekrar bir görüşme yapmış ve aralarında imzaladıkları protokolün hükümeti çıkmaza sürükleyeceğinden bu sebeple seçimlerin erken bir tarihte yapılmasının gerekliliğinden bahsetmiş fakat Baykal protokole sadık kalacağını ifade etmiştir. Daha sonra ise protokole, TBMM Başkanı, DYP ve DSP de dâhil olmuş ve 12 yasa çıkarıldıktan sonra Mesut Yılmaz'ın istifa edeceği maddesi eklenmiştir. 12 Kasım 1998 tarihinde CHP gensoru önergesini Meclis'e vermiştir.

25 Kasım 1998 tarihinde Mesut Yılmaz için Türkbank olayı ile ilgili olan ihaleye fesat karıştırma ve yolsuzluk iddiaları ile Meslis'te gensoru önergesinin oylaması yapılmış ve Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı düşmüştür bu sayede hükümet de düşmüştür. ANASOL-D yolsuzluk önergesi ile düşürülmüş ikinci koalisyon hükümeti olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.6. DSP Azınlık Hükümeti

ANASOL-D Hükümeti düştükten sonra Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel hükümeti kurma görevini DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e vermiştir. Bir süre sonra sEcevit görevi iade etmiş, hükümeti kurma görevi bu kez Muğla Bağımsız Milletvekili Yalım Erez'e verilmiş, Fakat Erez, Tansu Çiller'in DSP hükümetine DYP'nin destek vereceğini açıklaması üzerine görevi iade etmiştir. Bu gelişme ile birlikte Bülent Ecevit, 11 Ocak 1999 tarihinde hükümeti kurmuştur. DSP azınlık hükümetinde gerçekleşen en önemli olay PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasıdır.

15 Şubat 1999 tarihinde Öcalan Türk İstihbarat birimlerine bağlı özel bir tim tarafından Türkiye'ye getirilmiştir. Öcalan'ın teslim olması Ecevit'e hem prestij sağlamış hem de 18 Nisan 1999 seçimlerinde ciddi bir oy artışı sağlamıştır.

4.2.7.DSP-MHP-ANAP (ANASOL-M) Koalisyonu

18 Nisan 1999 tarihli genel seçimler neticesinde en çok oyu alan parti DSP olmuş, DSP'yi sırasıyla MHP, FP ve ANAP takip etmiştir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel hükümeti kurma görevini seçimin galibi olan DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e vermiştir. DSP, hükümet ortaklığı için MHP ile ANAP'ı uygun görmüştür. Ecevit MHP ile ortaklık konusunda 1970'li yıllarda yaşanan ideolojik kökenli çatışmalar sebebiyle tereddüt yaşamıştır.

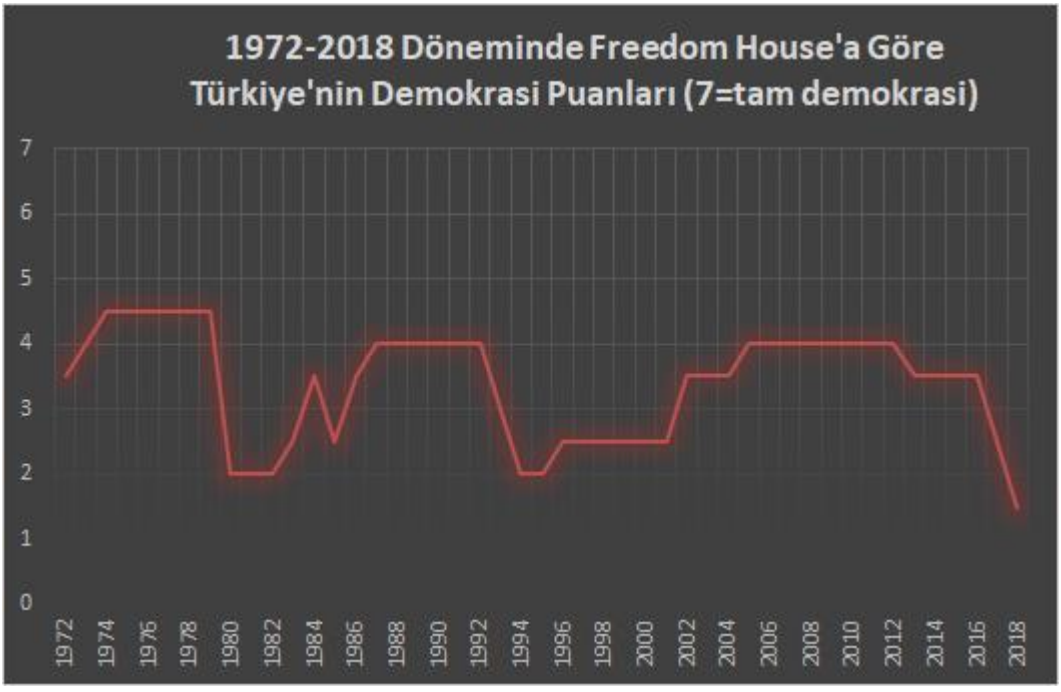
Koalisyon protokolünde yer alan konular demokrasi ve insan haklarına önem verilmesi, laik, demokratik, hukuka bağlı Türkiye Cumhuriyeti'ni içten ve dıştan gelebilecek tehlikelere karşı korumak, dini duyguların devlet işlerinin dışında tutulmasının gerekliliğinden, her türlü terör faaliyetlerine karşı devleti korumaktır. DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti 28 Mayıs 1999 tarihinde kurulmuş ve 3 Aralık 2002 tarihinde de sona ermiştir.

22 Temmuz 1999 tarihinde ''İrtica ile Mücadele Yasası''nın kabul edilmesi 28 Şubat kararlarının etkisinin sürdüğünün bir kanıtı olarak kabul edilebilir. Hükümette gerçekleşen diğer bir olay ise Rahşan Ecevit tarafından gündeme getirilen ''Genel Af'' yasasının Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından veto edilmesidir. Abdullah Öcalan'ın idam edilip edilmeyeceğine dair karar alınması süreci Meclis'in gündeminde yer eden önemli bir konu olmuştur. DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, idamın demokrasi ve insan haklarına aykırı bir hareket olduğu ve ülkenin AB'ye girme sürecini etkileyeceği düşüncesi ile Abdullah Öcalan'ın idamının doğru bir karar olmadığını savunmuştur. Fakat MHP idamın kaldırılması ile ilgili olarak seçmene verdiği söz ile AB arasında kalmıştır.

Abdullah Öcalan'ın idamı ile ilgili olarak 12 Ocak 1999 tarihinde hükümette uzlaşma sağlanmış, dosyanın Başbakanlık'ta bekletilmesi kararı verilmiştir. Hükümet, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararına uygun olarak bir uygulamaya gidilmesine karar vermiş olup bu sürecin Türkiye'nin aleyhinde kullanılması durumunda idam kararının uygulamaya konulacağına karar vermiştir (Yalansız, 2006, s.484).

ANASOL-M Hükümeti'nde gerçekleşen önemli bir olay koalisyon ortaklarının Cumhurbaşkanlığı'nın 5+5 şeklinde uygulanmasını sağlayan anayasa değişikliği konusunda uzlaşmasıdır. Bu anayasa değişikliği Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in görev süresini uzatma maksadı ile gündeme gelmiş fakat karar Meclis Genel Kurulu'nda reddedilmiştir. Neticede koalisyon ortakları Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanı adayı olması konusunda anlaşmaya varmıştır. 5 Mayıs 2000 tarihinde ise Cumhurbaşkanlığı için yapılan oylama sonucunda Cumhurbaşkanı olarak Ahmet Necdet Sezer seçilmiştir. 2001 yılında gerçekleşen ekonomik kriz hükümeti zor durumda bırakmış, AB'ye uyum yasalarının TCK'nın bazı maddeleri arasında çıkan uyumsuzluk hükümet ortakları arasında sorun yaşanmasına sebep olmuştur.

Bülent Ecevit'in ani rahatsızlığı ve milletvekili transferleri hükümeti çıkmaza sokmuş ve 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan erken genel seçim neticesinde Türk siyasi tarihindeki üçüncü koalisyonlar dönemi sona ermiş ve yapılan seçim neticesinde Adalet ve Kalkınma Partisi, tek başına iktidara gelmiştir.

Grafik 3.1. Freedom House Veri Setinde Türkiye

Freedom House veri setinin yapmış olduğu grafik Türkiye'nin demokrasi grafiği olarak değerlendirilebilir. Bu grafiğe göre demokrasi açısından 1971 Askeri Müdahalesi, 1980 askeri darbesi, 1990'lı yıllardaki olağanüstü hâllerin sürekliliği ve 15 Temmuz 2016 yılı itibariyle olağanüstü hâl dönemi Türkiye'de demokrasi açısından düşüşün yaşandığı 4 dönem olarak değerlendirilebilir. Çizelgeye göre 1970'li yıllar anarşi ve terör eylemlerinin yüksek olduğu bir dönem olmasına rağmen siyasi haklar açısından yaşanan rekabet ortamı sebebiyle demokratikleşme açısından son 45 yılın en demokratik yılları olarak değerlendirilmiştir. 1980 darbesi sebebiyle siyasi haklar ve siyasi özgürlükler açısından gerileme yaşandığı için 1980 yılı demokrasi açısından düşüşün yaşandığı dönemdir. 1983 yılında tekrar seçimlerin gerçekleşmesi ile birlikte Türkiye'nin demokrasi skorunda bir yükselme gerçekleşmiştir. 1994 yılından itibaren Doğu illerimizde ilân edilen olağanüstü hâlin tedricen kaldırılması ile birlikte demokrasi skorunda bir yükseliş yaşanmıştır. 2016 yılında olağanüstü hâl ile birlikte siyasal haklar ve bireysel özgürlüklerde yaşanan kısıtlamalar sebebiyle ciddi bir düşüş yaşanmıştır (Balta, 2018, s.2).

Freedom House 1972 yılından itibaren dünyadaki ülkeleri demokrasi açısından değerlendirmekte ve bu değerlendirmeye göre ülkelere her sene aynı sorular sorulmamakla birlikte ülkeler demokratik/özgür olma ya da özgür olmama bakımından bir incelemeye tâbi tutulmaktadır.

Ülkeler aldıkları puanlar neticesinde bazı ülkelerin özgür, bazılarının özgür olmadıkları üçüncü grubun ise özgür olma konusunda zikzaklar çizdiği tespit edilmiştir. Türkiye ise bu değerlendirmeye göre kısmen özgür ve özgür ülke arasında yer değiştirmektedir (Köktaş, ''Demokrasi Ölçümleri Bağlamında Türkiye'de Demokrasi'', s.8).

BÖLÜM 5. SONUÇ

Koalisyon hükümetleri, parlamenter sistemin uygulandığı demokratik ülkelerde tek parti iktidarının mümkün olmadığı durumlarda uygulamaya konulan bir yönetim şeklidir. Koalisyon hükümetini kurma görevi Cumhurbaşkanı tarafından seçim sonuçlarına göre en çok oyu alan parti liderine verilir. Koalisyon hükümetleri aynı politik görüşe sahip partiler tarafından kurulmakla birlikte kimi zaman da farklı politik görüşlere sahip partiler tarafından da kurulmaktadır. Koalisyon ortakları koalisyon kurarken demokratik yönetim anlayışını yerleştirme amacını güderken kendi siyasi hedeflerini gerçekleştirme amacı ile önemli bakanlıklara ve mecliste daha fazla sandalyeye sahip olma amacını da taşımıştır. Koalisyonlar ile farklı siyasi görüşler hükümette temsil edilirken bu noktada demokratik bir anlayışın hâkim olduğunu söyleyebiliriz.

Demokrasi kısaca ‘‘halk iktidarı’’ olarak ifade edilmekte ve adalet, eşitlik, insan hakları kavramları demokrasi kavramı ile beraber büyük önem taşımaktadır. Günümüzde ülkemizle birlikte AB ve AB Konseyi gibi kurumlar da demokrasi kavramına ciddi ölçüde önem vermektedir. Çağdaş ülkeler olarak kabul edilebilmek için demokrasi kavramı tüm dünyada bir kriter olarak görülmektedir. Koalisyon kavramının da demokrasi ile doğrudan bir bağı olduğu söylenebilir. Koalisyonlar ile zaman zaman birden fazla ideoloji mecliste temsil edilme fırsatını yakalamaktadır. Mecliste koalisyon ile birden fazla partinin yer almasının dezavantajı ise her partinin kendi ideolojisine yönelik programları parlamentoya kabul ettirmeye gayret etmesidir.

Türkiye’de 1960’lı, 1970’li ve 1990’lı yıllar olmak üzere üç dönem koalisyon hükümeti kurulmuştur. 12 Mart 1971 tarihinde Askeri Muhtıra ilan edilmiş 13 Ekim 1973 seçimlerine dek Türkiye, Milli Birlik Hükümetleri tarafından yönetilmiştir. 26 Nisan 1973 tarihinde AP-CGP-Bağımsızlar Koalisyonu aldığı güvenoyu neticesinde kurulmuş olup bu hükümet döneminde ‘‘Af Kanunu’’ teklifi ve seçim sürecine ilişkin çalışmalar dikkat çeken gelişmelerdir.

Bu koalisyon hükümetinin ardından25 Ocak 1974 tarihinde CHP-MSP Koalisyon Hükümeti kurulmuştur. CHP ve MSP farklı ideolojik fikirlere sahip olmakla birlikte hükümetin demokratikleşme konusunda bir takım çalışmaları olmuştur.

Bu dönemde iktidar ortakları olan Bülent Ecevit ile Necmettin Erbakan'ın koalisyonda daha fazla etkili olmak amacıyla kendi aralarında çekişme hükümetin ömrünü kısaltmıştır. Bunlar; 18 yaşındaki vatandaşlara oy hakkı verilmesine ilişkin değişiklik, düşünce suçlularının da dâhil edildiği genel affın kabulü ve Kıbrıs harekâtıdır. Kıbrıs harekâtı demokrasi, özgürlük ve barış kavramlarına önem verildiğini ispat edecek nitelikte bir gelişmedir. CHP-MSP Koalisyonu'nun ardından sırasıyla I. Ve II. Milliyetçi Cephe Hükümetleri kurulmuştur. I. ve II. MC Hükümetleri döneminde sağ-sol çatışmaları ülkenin iki kutuba ayrılmasına neden olmuş hem muhalefet hem iktidar sorunlara çözüm bulamamış ve toplumda yaşanan kargaşalar neticesinde demokratik anlayış sekteye uğramıştır. Bu iki hükümet döneminde demokrasiyi gerçekleştirme maksadıyla bir icraat gerçekleşmemiştir. Muhalefet bu dönemde şiddet eylemlerinin sona erdirmeye gayret etmek yerine hükümeti düşürmek için çalışmalarda bulunmuştur. İkinci Ecevit Koalisyon Hükümeti, 1970'li yılların son koalisyon hükümetidir. Bu hükümetin kurulması için Güneş Motel'de AP'den ayrılan 11 bağımsız vekille görüşüp anlaşmaya varılması antidemokratik bir anlayışın var olduğunu ispat eder nitelikte bir eylemdir. İkinci Ecevit Koalisyon Hükümeti'nin ardından Süleyman Demirel bir azınlık hükümeti kurmuş ve 1980 yılında gerçekleşen Darbe ile demokrasiye ara verilmiştir. Ecevit'in kurduğu bu hükümet demokrasiyi gerçekleştirme vaadini hayata geçirememiştir.

Bu çalışmada 1970'li yıllarda kurulan koalisyon hükümetlerinde demokratik anlayışa hizmet eden birkaç uygulamanın mevcut olduğu saptanmıştır. Bu dönemde kurulan hükümetlerin tek parti hükümetlerinin kurulmasının mümkün olmadığı dönemlerde mecburi olarak kurulmuş olduğu ve bu hükümetlerde koalisyon ortağı olan partilerin kendi ideolojik fikirlerine hizmet ettiği, muhalefet ile iktidarın sürekli bir mücadele içinde olduğu tespit edilmiş ve ülkenin 1970'li yılların sonunda sıkıyönetim ile idare edilen bir ülke hâline geldiği sonucuna ulaşılmıştır. 1970'li yıllarda yaşanan gelişmeler istikrarsız bir siyasi ortamın varlığını ispat eder niteliktedir.

12 Eylül 1980 yılında gerçekleşen Askeri Darbe yönetimi toplumsal kargaşayı sona erdirmek, düzen tesis etmek ve demokrasiyi gerçekleştirme amacı ile antidemokratik anlayışa hizmet ederek yönetime müdahale etmiş ve sivil yönetime 1983 yılına kadar ara verilmiş ve askeri yönetimin iktidarda olduğu dönemde birçok siyasi yasak uygulanmış ve insan haklarına aykırı olarak idam kararları uygulanmıştır. 1983 yılında ise siyasi parti yasakları kaldırılmış ve seçimler yapılmıştır.

1991 yılı itibari ile koalisyon hükümetleri tekrar kurulmuştur. Bu hükümetlerin ilki olan DYP-SHP Koalisyon Hükümeti demokratik yönetimin benimsenmesinin gerekliliğine parti programında yer vermiş ve demokratikleşme, insan haklarına önem veren bir hükümettir. Bu koalisyon hükümeti demokratik anlayışa önem veren özgürlükçü yapısı ile diğer koalisyonlardan ayrılmaktadır. DYP ve SHP zıt görüşlere sahip olmakla birlikte koalisyon kurulurken aynı amaçlara hizmet etmiştir. ILO Sözleşmesi ve CMUK'ta yapılan değişiklik demokratikleşme anlamında iki önemli atılımdır. 1. DYP-SHP Koalisyonu'nun ardından 2. DYP-SHP Koalisyonu kurulmuştur. Bu dönemde gerçekleşen en önemli gelişme ise Sivas Katliamı'dır. 2. DYP-SHP Koalisyonu'nun ardından DYP-CHP Koalisyon Hükümeti kurulmuştur. DYP-CHP Koalisyon Hükümeti'ni ANAP-DYP Koalisyon Hükümeti takip etmiştir. ANAP ile DYP arasındaki uzlaşmazlık Tansu Çiller ile ilişkili soruşturma önergelerinin Meclis'in gündemine alınması ile tırmanışa geçmiştir. Anayasa Mahkemesi ise bu hükümetin güvenoyunu iptal etmiş ve 3 aylık koalisyon hükümeti sona ermiştir. ANAP-DYP Koalisyon Hükümeti'ni REFAHYOL Hükümeti takip etmiştir. Bu dönem siyasal islamın tırmanışa geçtiği ve eylemleri sebebiyle MGK tarafından 28 Şubat Kararları'nın alındığı dönemdir. MGK, rejimin tehlikeye girdiği endişesini taşımış ve demokratik anlayışa zarar verileceği tehlikesi ile mevcut hükümete 28 Şubat 1997 tarihinde gerçekleşen toplantıda uyarıda bulunmuştur. Susurluk Olayı, REFAHYOL Hükümeti döneminde gerçekleşmiş ve mafya ile devlet arasındaki ilişkinin açığa çıkmasına sebep olmuştur. REFAHYOL Hükümeti'nin hemen ardından ANAP-DSP-DTP (ANASOL-D) Koalisyon Hükümeti kurulmuştur. Susurluk olayına ilişkin raporun 1983 yılı sonrasındaki dönemi bu hükümet döneminde açıklanmıştır. DSP Azınlık Hükümeti, ANASOL-D Hükümeti'nin ardından kurulmuştur. DSP Azınlık Hükümeti'nin en önemli olayı PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasıdır.

Bu hükümetin ardından DSP-MHP-ANAP (ANASOL-M) Hükümeti kurulmuştur. Demokrasi ve insan haklarına önem vermek, laik-demokratik bir anlayışa sahip Türkiye Cumhuriyeti'ni her türlü tehdite karşı korumak, terör faaliyetlerine karşı devleti korumak ANASOL-M Koalisyon Hükümeti'nin protokolünde yer alan konulardır. Abdullah Öcalan'ın idamına ilişkin kararın alınması sürecinde CHP idamın demokrasi ve insan haklarına aykırı olması sebebiyle idam kararını onaylamazken MHP seçmene vermiş olduğu söz ile AB arasında çelişkide kalmıştır. Bülent Ecevit'in rahatsızlığı nedeniyle erken seçime gidilmiş ve üçüncü dönem koalisyonlar dönemi sona ermiştir.

Tezimde 1990'lı yıllarda kurulan koalisyon hükümetlerinin 1980 Darbesi'nin ardından kurulduğu için demokrasi ve insan hakları konularına bir miktar daha önem verdiği tespit edilmiştir. Türk siyasi tarihinde 3. Dönem Koalisyonlar olarak değerlendirilen 1990'lı yıllardaki koalisyon hükümetleri içerisinde DYP-SHP Koalisyon Hükümeti, demokratikleşmeye en çok önem veren hükümet olarak değerlendirilebilir. Bu dönem içerisinde demokrasiye karşı bir tehdit olarak görülen hükümet ise REFAHYOL Hükümeti'dir. Söz konusu hükümet siyasi islamı ön plana çıkaracak uygulamaları ile Silahlı Kuvvetler'i harekete geçirmiştir. Tezimde REFAHYOL Hükümeti'nin ardından kurulan hükümetlerin demokrasiyi koruyucu maddelere protokollerinde daha fazla önem verdikleri saptanmıştır.

2002 yılı itibariyle Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kurmuş olduğu tek parti iktidarı günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada Türkiye'de 1970 sonrası kurulan koalisyon hükümetlerinin demokrasi anlayışı incelenmiş olup günümüzde demokrasi konusunda Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti çeşitli atılımlarda bulunmuştur. Bu doğrultuda temel hak ve özgürlüklere önem veren, evrensel hukuk ilkelerinin yerleştirilmesine gayret edilen adaletli bir sistemin yerleştirilmesi Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti'nin temel hedefleri olarak ifade edilebilir.

Demokratikleşme anlamında MGK ve MGK Genel Sekreterliği'ne ilişkin olarak yasal düzenlemeler yapılmış, askeri mahkemelerin yetkileri daraltılmış, çeşitli kurullara MGK Genelkurmay Başkanlığı, MGK Genel Sekreterliği tarafından üye seçilmesi uygulaması kaldırılmıştır.

12 Eylül Anayasası ile yapılan düzenleme ile derneklere ilişkin katı düzenlemelerin insan haklarına aykırı olması sebebiyle Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti ile derneklere ilişkin faaliyet alanlarını genişletilmiş, tüzel kişilerin de derneklere üye olmasına imkân tanınmış ve derneklerin yurt dışında da şube açabilmelerine olanak sağlanmış ve derneklere proje karşılığı hibe desteği verilmeye başlanmıştır. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin olarak da demokratik bir anlayış getirilmiştir. Seçilme yaşı 25 olarak değiştirilmiştir. 18 yaşın altındaki çocukların çocuk mahkemesinde yargılanması sağlanmış ve 18 yaşın altındakilerin çocuk sayılmasına ilişkin düzenleme getirilmiştir. Cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin anadillerinde telefonla ve yüz yüze konuşabilmelerini yasaklayan uygulama kaldırılmış, farklı dil ve lehçelerde 24 saat yayın kararı alınmış, farklı dil ve lehçelerde üniversitelerde enstitü ve bölüm açılabilmesi imkânı sağlanmıştır. İşkencelere ilişkin imzalanan protokol sayesinde işkence ve kötü muameleyle mücadeleye ilişkin denetim mekanizması oluşturulmuştur.

Demokrasi ile doğrudan bir ilişkiye sahip olan insan haklarına ilişkin olarak 22 Haziran 2012 tarihindeki kanun vasıtasıyla Türkiye İnsan Hakları Kurumu kurulmuştur. Demokratik anlayışa aykırı bir kurum olarak kabul edilen DGM'ler kaldırılmış, insan haklarına ilişkin sözleşmeler imzalanmıştır. Yakalama, gözaltına alma ve ifade alma uygulamaları ile ilgili insan haklarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. AİHM Kararları'na ilişkin olarak yeniden yargılanmak için davaların yeniden görülmesi kararı alınmıştır.

Sonuç olarak tekrar koalisyon hükümetlerinin kurulması gerektiği durumlarda bu hükümetlerin demokrasiye sadece koalisyon protokollerinde yer vermeyip uygulamada da aynı şekilde hassasiyet göstermesi durumunda iyi bir işleyişe sahip hükümetler kurulmuş olur. Bununla birlikte koalisyonları siyasi partiler yalnızca iktidarda olmaları için bir fırsat olarak görmedikleri takdirde daha uzlaşmacı ve uzun süreli hükümetler kurulmuş olur. İnsan hakları, adalet ve demokrasi kavramları günümüzde büyük önem arz eden kavramlar olduğu için bu kavramlara yeteri kadar önem vermek uluslar arası platformlarda da ön planda olmayı sağlar.

EK'LER

EK-1

21 Temmuz 1974 tarihli Hürriyet Gazetesi, Kıbrıs Harekâtından bir gün sonra Türk Silahlı Kuvvetleri'nin başarısını manşetten vermiştir.

EK-2

EDEBİYAT
YÖNETEN
NURİ PAKDİL

Cumhuriyet

Törene yüzbinlerce kişi katıldı

OLAYLARIN TERTİP OLDUĞUNU BELİRTEN BELEDİYE BAŞKANI AHMET İSVAN, «TOPLUM POLİSİ SEFİNE SULAR IDARESİNİN ÜZERİNE MEVZİLENEREK ATEŞ EDENLERİ GÖSTERDİĞİM SIRADA DOVULMEYE BAŞLANDIM» DEDİ.

1 Mayıs kanlı bitti: 33 ölü

(İSTANBUL HABER SERVİSİ)

HÜKÜMET OLAĞANÜSTÜ TOPLANDI

■ Başbakan Demirel toplantılardan önce «Sıkıyönetim söz konusu değil» dedi; Ecevit, «Seçimler yaklaştıkça tertipler yoğunlaşıyor, kışkırtmalara kapılmamak gerektiği»ni söyledi

Kanlı olayın diğer fotoğraf ve haberleri 8-9 ve 12. sayfalarda

www.uzumbaba.com

2 Mayıs 1977 tarihli Cumhuriyet gazetesi 33 kişinin ölümüyle sonuçlanan ‘‘Kanlı 1 Mayıs Olayı’’ nı aktarmıştır.

EK-3

22 Aralık 1977 Perşembe

Hürriyet

TÜRKİYE TÜRKLERİNDİR

GÜNLÜK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

Kurucusu: SEDAT SİMAVİ (1896 - 1953)

FİYATI: HER GÜN 250 KURUŞ

Kılıç ve Septioğlu Hürriyet ekibine böyle yakalandı

Ecevit 12'lerle gizlice görüştü

CHP Lideri temaslarını İstanbul Belediyesine ait Güneş Motelde geceli gündüzlü sürdürdü

• • •

Ecevit'le görüşen AP'den istifa eden iki milletvekili kaldıkları otelin

Güneş Motel uyarısı

22 Aralık 1977 tarihli Hürriyet Gazetesi Ecevit'in ile AP' den ayrılan 12 milletvekili ile Güneş Motel'de yapmış olduğu gizli görüşmeye yer vermiştir.

Ek-4

Cumhuriyet

Katliam tüm yurtta nefretle karşılandı

Başbakan "Cana kıyanların canına kıyılmıyorsa bu devlet gücünün insanca kullanılmasındandır.,

Hükümeti suçlayan Demirel, "Bana sağcılar cinayet işliyor dedirtemezsiniz,, dedi

Ölü sayısı 77 olarak bildirildi, 1000'e yakın yaralı var

Vilayete sığınan 3 bin kişi garnizona gönderildi, evleri yıkılanlar çadırlara sevkediliyor

"Evde otururken sarıldık; erkekler çarşaf giydi, öyle kaçtık,,

MARAŞ'TA ÖLÜ SAYISI ARTIYOR

"Meclisler olağanüstü toplanmalı,,

Ankara'da bir liseli öldürüldü

Görev Nedir?

GERÇEK

25 Aralık 1978 tarihli Cumhuriyet gazetesi Maraş Katliamına manşetten verdiği haberle yer vermiştir.

KAYNAKÇA

Ahmad F.,Ahmad B.F.(1976).*Türkiye'de Çok Partili Politikanın AçıklamalıKronolojisi 1945-1971*. İstanbul: B ilgi.

Ahmad F. (1992).*Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. Ahmet Fethi (Çev.). İstanbul: Hil.

Aleskerov F., Ersel H., Sabuncu Y. (1999).*Seçimden Koalisyona Siyasal Karar Alma*. İstanbul: Yapı Kredi.

Alkan T., (1986).*12Eylül ve Demokrasi*. İstanbul: Kaynak.

AltınkökS.,*Müzakereci Demokrasi ve Uygulama Yöntemi Olarak ''Vatandaş Jürileri Yaklaşımı''* . https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/155604.

Akpınar H.(2006).*28 Şubat Postmodern Darbenin Öyküsü*. İstanbul: Birharf.

Arcayürek C. (1985). *Müdahalenin Ayak Sesleri 1978-1979*. Ankara: Bilgi.

Arzık N. (1985). *Demirel'in İçi-Dışı*. Milliyet Yayınları.

Başbakan Ecevit'le Sohbet(1974). Ankara: Tanıtma Komitesi.

BaltaE.*''Türkiye'ninDemokrasiGrafiği''*.https://www.birikimdergisi.com/haftalik/8881/turkiye-nin-demokrasi-grafigi#.XiyBwWVzzIV.

Bildirici F. (2002).*Hanedanın Son Prensi*, Ankara: Ümit.

Birand M. A. (1984).*12 Eylül Saat 04.00*, İstanbul: Karacan.

Can C. (2000). 78'liler Sorguluyor, İstanbul: 78'liler Vakfı Girişimi.

Cumhuriyetin 75 Yılı 1954-1978 Cilt 2 (1999). (2. Baskı. Cilt 2, s. 791). İstanbul: Yapı Kredi.

Cumhuriyetin 75 Yılı 1979-1997 Cilt 3 (1999). (2. Baskı. Cilt 3, s. 1010). İstanbul: Yapı Kredi.

Çavdar T.(1996), *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi(1950-1995)*.Ankara: İmge.

Demir H. *Demokrasi Düşüncesinin Gelişimi Bağlamında Demokrasi ve Demokrasi Karşıtı Görüşler: GıovannıSartorı ve Carl Schmıtt*. http://openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/1236/1872677a-2aad-496b-b267-10402f53b49c.pdf?sequence=1)

Demirel S. (1979).*1970'li Yılların Muhasebesi ve Türkiye'nin Geleceğine Bir Bakış*. Ankara: Başbakanlık Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği.

Demokrasinin 50 Yılı 1945-1995 Cilt 2. (Cilt 2, s. 621, 698, 699, 1058, 1075).İstanbul: Radikal.

Duru O. (1995). *Ecevit'in Çilesi*. İstanbul: Afa.

Duverger M. (1974), *Siyasi Partiler*. Ergun Özbudun(Çev). Ankara: Bilgi.

Gözler K.. (2008). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Gürses E. (2012).*28 Şubat Demokrasi Ters Şeritte*. İstanbul: Şule.

Hürriyet 1976 Ansiklopedik Yıllığı(1976). s.37, 39, 73. İstanbul: Hürriyet.

Hale W. (2014).*Türkiye'de Ordu Ve Siyaset*. İstanbul: Alfa.

Kahraman A.(1993). *İslamköylü Süleyman*, Ankara:Öteki.

Kapani M. (2007).*Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi.

Kara M. A. (2004), *Türk Siyasal Yaşamında 1961 Sonrası Bir Olgu Demokrasi Ve Uzlaşma Kültürü Açısından KOALİSYONLAR*, İstanbul: Otopsi.

Kara M.*Yeni Tip Müdahale ve Ordunun Restorasyon İstemi*.

Karib Z.(1977). *Yeni Devrin Eşiğinde MSP*. İstanbul: Çığır.

Kemal S.(1995). *DYP-SHP Koalisyonu'nun Üç Yılı*. İstanbul: Bağlam.

Kongar E. (1998). *21. Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, İstanbul: Remzi.

Köktaş M. E.,*''Demokrasi Ölçümleri Bağlamında Türkiye'de Demokrasi''* https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://www.tid.gov.tr/Makaleler/EKOKTA.DOC&ved=2ahUKEwivv7_6w5fnAhWLlIsKHQZfAzEQFjAKegQIARAB&usg=AOvVaw0qCNGEufI9aSilcEs8rgwq&cshid=1579707363468.

Lıjphart A. (2014). *Demokrasi Modelleri Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları*. Güneş Ayas-Utku Umut Bulsun (Çev). İstanbul: İthaki

Mater O. T. (1989). *Devrimci Yol Savunması 12 Eylül Öncesi Ve Sonrası*. Ankara: Simge.

Özbudun E. (1979).*Siyasal Partiler*.Ankara: Sevinç.

Ölçen A. N. (1995).*Ecevit Çemberinde Politika*.Ankara: Ümit.

Erhan Karaesmen (1974). Kıbrıs 1974 Türkiyesi ve Dış Basın. *Özgür İnsan 20*, 13,17.

Öztürk S. (2002).*Devletin Derinliklerinde*. Ankara: Ümit.

Sayarı S. (1980), *Parlamenter Demokrasilerde Koalisyon Hükümetler.*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Sel N. (1975). *Milliyetçi Cephe*. İstanbul: Habora.

Sevinç Ş(2000). *Yenilmiş Komutanlar Müzesi(…CHP 2000)*. Ankara: Ümit.

Teki F. (1976).*Türk Demokrasisi İçinde Süleyman Demirel*. İstanbul : Göktürk.

Toker M. (1971), *Solda ve Sağda Vuruşanlar*. Ankara: Akis.

Toker M. (1981).*Not Defterinden(1973 Seçimlerinden 12 Eylüle,*İstanbul: Milliyet.

Tokgöz Z. G. (1999). *Demokratikleşme Sürecinde Siyasi Partiler*. Ankara: Günce.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri 1960-1978 Cilt II(1978). Ankara: Başbakanlık.

1923-2000 Türkiye'nin 77 Yılı, Dergi Yayıncılık.

Türköne M. (2006), *Siyaset*. Ankara: Lotus.

Ülkücü Komando Kampları AP Hükümetinin 1970'te Hazırlattığı MHP Raporu (1997). İstanbul: Kaynak.

Yalansız N. (2006).*Türkiye'de Koalisyon Hükümetleri 1961-2002*. İstanbul: Büke.

Yüce M.,*Seçim Sistemleri ve Ortaya Çıkan İktidar Yapıları,*https://docplayer.biz.tr/203060-Secim-sistemleri-turkiye-deki-uygulamalari-ve-ortaya-cikan-iktidar-yapilari.html#show_full_text.

Gazeteler

Cumhuriyet (02.05.1977-25.12.1978).

Hürriyet (21.07.1974-22.12.1978).